

Co si tak pamatuji

aneb

vzpomínky a upomínky

pro Lucii k jejím 30. narozeninám

kreslila Marie Stivínová

1. Milá Lucinko,

před časem jsi mě požádala, abych Ti napsala svůj životopis. Nevím, co si od čtení toho životopisu slibuješ, ale vím, že existuje spousta lidí, kteří touží znát své "kořeny", což jim má odpovědět na otázku "kdo jsem" a "odkud jsem přišel" a tak podobně.

Ze začátku jsem do toho mnoho chuti neměla. Za minulého režimu totiž probíhaly každoroční prověrky "spolehlivosti", jejichž součástí bylo i psaní životopisů. Ty se pak ukládaly na kádrovém odboru a příslušní referenti zkoumali, jestli člověk uvedl totéž co loni a předloni.¹ Dále jsem si říkala, že na mém životě není nic tak moc zajímavého – něco jiného je třeba životopis Agáty Christie nebo nějaké jiné celebrity. Také jsem se bála, že moje vzpomínky, ve své neurčitosti barevné a proměnlivé, se napsáním stanou příliš definitivními, takže stejně jako u Josefa Čapka mi ve psaní bránila jistá váhavost a ostych: *" Taková váhavost vhodně může sloužiti za výletní místo myšlenkám, jež se do jejich neoplocených výšin a dolin neomezeně mohou vraceti, aby se tu toulaly bez určitého cíle. ... Ostych: až někdy, až jindy, snad někdy později; až budu věděti ještě něco jiného, až budu věděti ještě něco víc".*²

Nechť psát mi však do jisté míry pomohla překonat moje vlastní nedávná zkušenost. Loni jsem se pokoušela napsat životopis své babičky. Bylo to pro vnučku mé sestry Magdy, která žije na Slovensku a profesorka dějepisu na gymnáziu jim zadala úkol hledat své předky po Evropě. Když jsem tedy psala o své babičce Marii Stivínové, litovala jsem, že babička nezanechala žádné vzpomínky a že se jí nemohu na leccos zeptat. Nedávno jsme se sestrou Bětkou vzpomínaly na našeho tatínka (v září 2008 by mu bylo sto let) a litovaly jsme, že místo spisování románů (tím si krátil dlouhé podzimní večery v Plískově) nezanechal nějaké memoáry. Byl tu i vzor mého švagra Jiřího Kadlece, který pro své vnuky sepsal své vzpomínky na dětství a mládí. Nakonec se mi psaní zalíbilo. Zřejmě u mě propukla stařecká žvanivost, s níž vysloužilí vojáci a zbrojnoši popisují mladším svá dávná dobrodružství.

Tak se tedy pokusím... Předem ale musím upozornit na tři zádrhele. První je ten, že nevím, jestli předsevzatý úkol dokončím. Jak se tak rozhlížím po minulosti, vidím, že ze spousty nápadů, plánů a předsevzetí se mi podařilo opravdu dokončit jen máloco. V tom jsem podobná Oblomovi³, který si neustále vymýšlel, co všechno podnikne, ale skutek utek.

Druhý zádrhel spočívá v tom, že každý podobný spis je nutně subjektivní. Jakmile něco vyličím tak, jako to vidím já (a jinak to ani nejde), začnou ostatní vykřikovat "tak to vůbec nebylo" jako ti římskí legionáři v onom známém apokryfu Karla Čapka⁴. Navíc moje paměť není příliš spolehlivá – zvláště co se týče nepříjemných nebo smutných vzpomínek. Na rozdíl od Milana, který si i to špatné do nejmenších detailů pamatuje, se moje paměť řídí heslem "Non numero horas nisi serenas" (Počítám pouze jasné, slunečné hodiny), který si můj tatínek dal vepsat na sluneční hodiny v Plískově.

Třetím zádrhelem je můj sklon fabulovat. Od mládí jsem přečetla spoustu knih. Proto ve srovnání s literárními příběhy, končícími často nečekanou pointou, mi prostá skutečnost často připadá šedá, beztvará, nezajímavá. Už od mládí jsem měla sklon líčit skutečnost jako pestřejší,

¹ O otřesném zneužití životopisu v době politických procesů v padesátých letech píše Eugen Löbl v knize "Svedectvo o procese", která vyšla v Bratislavě v roce 1968. Vzhledem k tomu, že inscenátoři procesu proti němu neměli žádná udání, ani skutečná, ani falešná, vyžádali si od něj krátce před zatčením podrobný životopis a ten pak přeměnili na obžalovací spis tak, že uváděné pracovní a jiné aktivity interpretovali jako "zločiny".

² Josef Čapek: Kulhavý poutník. Praha, Československý spisovatel 1985 str. 19

³ Román od ruského spisovatele Gončarova, též zdramatizováno v Dejvickém divadle

⁴ Povídka "Římské legie" z "Knihy apokryfů", kde si čtyři z Caesarových veteránů vyprávějí o tom, co zažili na galském a britském tažení a nejsou schopni shodnout se na jediném detailu

přitažlivější, překvapivější než jaká byla (nebo jak se jevila jiným lidem) ve skutečnosti. V tomto vyprávění se budu snažit tento sklon překonat, ale nevím, nevím – zvláště, půjde-li o historky již několikrát vyprávěné, které se několikerým opakováním jaksi "obrušují".

Ve svém vyprávění se budu zmiňovat o různých příbuzných, známých a jiných lidech, se kterými jsem se setkala. Přitom se budu pokud možno vyhýbat hodnocení lidí, které znáš – svůj úsudek si můžeš utvořit sama. Co se týče těch, kteří už nejsou mezi námi, budu se přidržovat latinského přísloví "De mortuis nil nisi bene" (o mrtvých jen dobré).

Narodila jsem se 24. července 1933 (snad to bylo pondělí) v kolik hodin nevím. Svým rodičům jsem udělala pořádnou čáru přes rozpočet. Oba byli totiž studenti – maminka měla za sebou pár semestrů medicíny a tatínek – již hotový strojní inženýr – si rozšiřoval vzdělání na stavební fakultě. Chtěl se totiž – stejně jako můj dědeček Josef Pössner – věnovat projektování vzduchotechniky a k tomu potřeboval znát i něco ze stavařiny. Jakmile se dozvěděl, že bude otcem, studií zanechal, oženil se a našel si zaměstnání. I maminka nechala studii – tenkrát vdavky u studentek nepřipadaly v úvahu. Vysokou školu (nikoli medicínu, ale biologii) vystudovala pak mnohem později.

Tak teď je vlastně na čase, abych ti představila svoje rodiče a prarodiče. Proč? Karel Čapek o tom píše v románě "Obyčejný život": *"Byly ve mně věci, o kterých jsem věděl, tohle je tatínek, a jiné, ze kterých jsem cítil, toto je maminka. Ale v tatínkovi a mamince žili zase jejich otcové a matky, které jsem skoro neznal; jenom jednoho dědečka, který prý býval velký divous, samé ženské a kumpáni, a jednu babičku, ženu svatou a pobožnou. Snad i oni jsou něčím přítomni ve mně ..."*

...

2. Marie Stivínová

No tak začnu životopisem své babičky Marie Stivínové – ten má tu výhodu, že už je napsaný.

Marie Stivínová, rozená **Křížová**, se narodila roku 1886 (nevím přesně kde, snad v Mladé Boleslavi, snad v Berouně) a zemřela 16. 7. 1960 v Praze. Její rodiče byli mlynáři a patřil jim mlýn v Berouně. Mlýn provozoval její bratr Ing. Adolf Kříž. Jakou školu absolvovala nevím, určitě neměla žádný akademický titul. Byla ale velmi vzdělaná, uměla německy a francouzsky, četla v originále Kafku, Camuse, Sartra, Junga. Velmi se zajímala o literaturu a filosofii (zejména psychologii).

Babička si nesmírně vážila židovské literatury a kultury. Jedním z jejích nejlepších přátel byl architekt a národohospodář **Max Bittermann**, který pro svůj židovský původ byl za války vězněn v Osvětimi. Vrátil se a dožil se nejméně 80 let. Pamatuji se na něj jako na starého, bělovlasého pána, který si stále z něčeho dělal legraci. Na jaře 1951 jsem přijela na návštěvu k babičce do Černolic a říkala jsem jí, že jsem byla přijata na VŠPHV (vysokou školu politických a hospodářských věd – nyní Vysoká škola ekonomická). Pan Bittermann tam byl také a poznamenal: "Jen aby to nebyla škola hospodářských věd" a v tom měl pravdu, ale to jsem tehdy netušila. Pak mi poradil nějaké odborné ekonomické knihy, a upozornil mě, že to asi na VŠPHV nebude doporučená školní četba. Ty knihy jsem si ale tehdy neobstarala - došlo na ně až mnohem později.

Ještě si na pana Bittermanna pamatuji z počátku sedmdesátých let, kdy babička Stivínová byla již dávno po smrti. Byli jsme s Milanem a Pavlem (tehdy asi tříletým) na návštěvě u mých rodičů na Petřínách. Pan Bittermann tam byl také a Pavel se mu moc líbil. Mazlil se s ním, smál se na něho a nazýval ho jidiš slovem "ganev". Nevěděla jsem, co to znamená a on mi vysvětlil, že jako u řady slov v jidiš konkrétní význam záleží na podání: je-li to slovo proneseno s opovržením, je jeho významem "darebný, pot'ouchlý šprýmař", je-li naopak proneseno s láskou a obdivem, znamená to "bystré, živé, vynalézavé dítě".⁵

Babička měla velkou knihovnu. Byla odběratelkou knih z nejlepších českých nakladatelství: z Družstevní práce, Evropského literárního klubu (ELK) a z mnoha jiných. Také měla spoustu odborné zahradnické literatury. Zájem o krásnou literaturu ji vedl k přátelství se spisovatelkou **Boženou Benešovou** (1873 – 1936).

Její hlavním zájmem byla ale botanika. Od mládí měla ráda přírodu a znala spoustu květin českým i latinským jménem a s velkým potěšením je poznávala i kreslila. Měla velké pochopení pro to, která rostlina co potřebuje a v jakých podmínkách se jí bude dařit co nejlépe. Tento její smysl pro utajený život rostlin obdivoval i akademik **Ctibor Blattný** (1897-1978), známý československý fytopatolog (rostlinolékař), a **Albert Pilát** (1903-1974), mykolog, autor řady publikací o houbách. Oba patřili mezi její přátele.

K návštěvám, které přijížděly do Černolic, přibyl po válce mladý novinář **A. J. Liehm**, kterého do Černolic pravděpodobně přivedla babiččina snacha, moje teta Eva Svobodová, herečka v divadle E. F. Buriana. A. J. Liehm, který tehdy pracoval v redakci Kulturní politiky, týdeníku založeném a vedeném E. F. Burianem, byl velice vzdělaný a s babičkou vedl dlouhé debaty o marxismu a existencialismu. Bylo mu tehdy kolem 25 let a mně 16 a velice jsem ho obdivovala. Dnes si myslím, že do Černolic nejezdil ani tak ze zájmu o intelektuální diskuse, ale kvůli dobrému jídlu, na které si babička potrpěla.

Před rokem 1910 se Marie Křížová provdala za **Karla Stivína** (? – 1914), pražského architekta a stavitele. S ním měla tři děti: nejstarší byl **Jiří** (1910–1973), prostřední **Karel** (1911–1995), nejmladší **Věra** (1912–1981), moje maminka, tj. Tvoje prababička. Dva roky po narození nejmladší

⁵ viz též Leo Rosten: Jidiš pro ještě větší radost, str. 91-92

dcery Věry Karel Stivín zemřel a Marie se vrátila do rodného mlýna, kde přečkala 1. světovou válku (1914–1918).

Po 1. válce se vrátila do Prahy, kde po svém zemřelém manželu zdědila nějaké nemovitosti – mezi nimi i dům na Hradčanech. Tam se jí ale nelíbilo, a proto si dala postavit rodinný dům (vilu) v tehdy módní čtvrti v Praze 6 na Hanspaulce. U vily byla zahrada a tam začala rozvíjet svůj zájem o botaniku pěstováním horských rostlin - skalniček. V té době to byla velká móda - u každé "lepší" vily byla okrasná skalka nebo také, jak se říkalo, alpinum. Marie se do pěstování skalniček pustila s velkou energií a nadšením. Pro každou rostlinku se snažila na své zahradě najít nejvhodnější stanoviště (na slunci nebo ve stínu, v suchu nebo ve vlhku ...) a namíchat nejvhodnější substrát (zemínu) tak, aby se tyto vzácné rostliny cítily jako doma - v Alpách, v Pyrenejích nebo na Šumavě či v Krkonoších.

Láska k přírodě, zájem o kreslení a úspěchy v pěstování skalniček ji vedly k přátelství s malířem Františkem Horkým. Pan **František Horký** (1879-1936), žák profesora Ženíška na pražské Akademii, byl nejen výborný malíř-krajinář, ale i hudebník a milovník přírody. Marie s ním jezdila na různá místa, kde maloval, ale přitom nezapomínala na své skalničky v Praze. Tam pečlivá práce a porozumění pro potřeby rostlin vedly k úspěchu v jejich pěstování a množení. Netrvalo dlouho a zahrada na Hanspaulce byla plná.

Marie se proto rozhodla pro svou sbírku skalniček najít místo mimo Prahu. Na přelomu dvacátých a třicátých let koupila venkovské stavení v romantickém údolí nedaleko obce **Černolice**, asi 25 km vzdálené od Prahy a rozhodla se, že tam založí zahradnictví, specializované na pěstování a prodej skalniček. Pozemek je to pro tyto účely přímo ideální: na malé ploše jsou strmé skály, hluboká stinná údolí, vyprahlé skalnaté stráně, teče tam potůček, který vytváří četná jezírka a luční mokřady - prostě pro každou ze vzácných horských květin se najde ideální biotop. Ráda sestavovala skalky z přírodních kamenů, ale neměla ráda bonsaje - umělé tvarování rostlin jí bylo proti mysli a systém japonských zahrad s jejich zvláštní symbolikou jí připadal nepřirozený a vyumělkovaný.

Obrázek 1 Babiččina chalupa v Černolicích (foto z roku 2007).

Dnes v ní bydlí Jitka Stivínová, bývalá manželka flétnisty Jiřího Stivína, babiččina vnuka a mého bratrance. V pozadí „vykukuje“ dům z roku 1939, který Honza v roce 1991 dostal v restituci.

Obrázek 2 Marie Stivínová ve své zahradě

Skalničky nejen pěstovala, ale také je s láskou kreslila a velmi poeticky o nich psala do firemního katalogu. Zde malá ukáзка: *"Do výslunné skalky lesního rázu se také hodí známý hlaváček jarní, Adonis vernalis, nejskvělejší květ jarní skalky. Z modrozeleného jemně stříhaného listu svítí velké, jasně žluté, hedvábně lesklé květy. Popínavý plamének Atragene alpina se pne po skalním útesu nebo visí přes kámen. Jeho útlé výhonky nesou na krásně ohnutých stoncích velké čtyřcípé zvony, fialově modré s našedle bílým jiskřivým vnitřkem."*

Jak jsem se již zmínila, ve 30. letech byly skalničky ("alpinky") v módě, a tak se zahradnictví začalo pěkně rozvíjet. V práci na zahradě v Černolicích babičce pomáhal její prostřední syn Karel, který se vyučil zahradníkem a vystudoval i střední zahradnicko-vinařskou školu na Mělníce. Kromě něho tam byl zaměstnán i jeden zahradník na hrubší práce (výkopy, vožení zeminy, přehazování kompostu, stavba skalek u zákazníků) a v

létě 3 - 5 děvčat na ošetřování rostlinek (pletí, přesazování, množení). Dívky také rostliny balily a na objednávku je posílaly zákazníkům poštou. Zájemci ale nejraději přijížděli osobně a nákup spojili s výletem do překrásného údolíčka. Mezi zákazníky patřily i známé osobnosti jako např. spisovatel **Karel Čapek** a jeho bratr malíř **Josef Čapek** (ten platil za rostliny svými kresbami - jedna z nich visí u mě v pokoji), spisovatel **Vladislav Vančura**, který měl vilu na blízké Zbraslavi a mnoho jiných.

Zahradnictví vcelku prosperovalo, ale "zlatý důl" to nebyl a babička také nebyla žádná kapitalistka. Jako ekonomka se dnes domnívám, že babička uměla sice rostliny vyrobit, a to ve špičkové kvalitě, ale neuměla je prodat. Chyběl jí prostě smysl pro marketing. Nemohla na alpínkách nijak moc vydělat, protože celý podnik provozovala spíše než pro zisk z lásky k rostlinám a v zákaznických neviděla pouhý zdroj příjmů, ale mladší, méně zkušené kolegy, s nimiž ráda sdílela své zaujetí.

V roce 1936, v němž Marie oslavila své padesátiny, bylo její podnikání na vrcholu. Osobně však tento rok byl pro ni velmi nešťastný: zemřel její přítel malíř František Horký i přítelkyně Božena Benešová. V té době se Marie, která do té doby kouřila jen příležitostně, stala vášnivou kuřačkou a zůstala jí až do konce života.

Za války už zájem o skalničky nebyl takový, jako dřív a navíc bylo nutno odevzdávat různé potraviny jako tzv. „kontingenty“. Proto Marie kromě skalniček začala pěstovat i běžné polní plodiny a chovat hospodářská zvířata. Na místě polorozpadlé stodoly nechala těsně před válkou postavit druhý obytný dům s hospodářskými budovami a velkým skleníkem. V tom domě jsme nějaký čas na začátku války bydlely: naše maminka Věra, moje dvě sestry a já. Náš tatínek za námi jezdil na víkendy.

V Černolicích jsme bydlely asi tak mezi mým pátým až osmým rokem a pak jsme tam s mými sestrami jezdily na prázdniny. Babičku si pamatuji jako energickou paní menší silnější postavy s nezbytnou cigaretou v ruce. Nosila šatovou zástěru s velkými kapsami, ušitou z modrého kepru (něco jako je dnes džínovina). Moc se mi na ní líbily její husté, vlnité vlasy, které - lehce prošedivělé - měly nádhernou hnědo-stříbrnou barvu, kterou si dnes ženy nechávají dělat jako tzv. "melír".

Babičky jsem se trochu bála, hlavně když jsem viděla, jaký před ní mají respekt děvčata ze zahrady. Zároveň jsem ji obdivovala pro její vzdělání - hlavně z botaniky. Jednou jsem se jí ptala, jak si může pamatovat tolik jmen rostlin a babička mi odpověděla: "Mám květiny ráda od dětství. Moje maminka, Tvoje prababička Křížová, mi často říkala "naše malá bylinkářka" a svým známým se chlubila, že ta naše Mařka zná tolik kytek, jako málokdo".

Jak jsem se již několikrát zmínila, babička pěstovala rostliny podle zásady, že každá potřebuje to svoje. Co se týče ochrany vzácných rostlin, zastávala dnes velmi moderní zásadu, že nemá smysl chránit jednotlivé exempláře, ale uchovávat celý biotop, což má význam nejen čistě biologický, ale i estetický. Ve firemním katalogu klade proto svým zákazníkům na srdce: *"Každé místo v přírodě má svůj vlastní ráz geologický a klimatický a proto i své zvláštní rostlinstvo. Tento rozdíl je zákonitý a je třeba jej zachovávat i v zahradě, aby se docílilo přirozeného a krásného dojmu. Jen tam, kde jsou rostliny na svém místě souladně sdruženy, dosáhne se příjemného dojmu samozřejmosti. Je to neurčitý těžko popsatelný popis harmonie v zahradě, kde nebylo hřešeno proti duchu přírody. Jinak i v nákladně upravených zahradách pocítujeme často nesoulad a býváme jaksi zklamáni i uprostřed nádhery."*

Ráda jsem se dívala, jak babička množila své rostliny. To se dělá dvojím způsobem: buď semeny nebo vegetativně. Semínka (často velmi malá) se vysévají do misek s jemně prosetým substrátem (písek + zemina, podle druhu rostliny více či méně kyselá nebo zásaditá) a pravidelně se rosí tak, aby nepřeschly a nebyly moc mokré. Potom se čeká, až semínka vzejdou - někdy vzejdou, někdy ne. Když se to povede a rostlinky mají dva pravé lístky (děložní se nepočítají), přepichují ("pikýrují") se do větších misek s trochu hrubším substrátem a tak několikrát, až jsou rostlinky schopné samostatně žít v květináčcích. Vegetativní množení záleží v tom, že se odřízne (odstříhne) správně vyžralý výhonek (ani moc dřevnatý, ani moc měkký) a ten se zapíchne do připraveného substrátu. Pak se přiměřeně rosí a čeká se, zda pustí kořínky. Někdy pustí, někdy ne.

Kde získávala semínka na množení? Každý podzim je sbírala ze svých "matečných" rostlin, případně je hledala na přírodních stanovištích. Pak je čistila, třídila a posílala na výměnu - před válkou i do ciziny, protože si dopisovala s nejnámějšími botanickými zahradami. Za války je posílala pouze svým přátelům, milovníkům skalniček z Čech a Moravy. Moc litovala, že nemůže navštěvovat své známé alpínáře v Tatrách - za války se totiž nesmělo ani na Slovensko.

Taky se mi líbilo, jak babička míchala své substráty, pro každý druh jiný. Každá přísada měla své jméno a mně se to zdálo být jako úplná věda: patřila tam třeba hrst říčního písku, hrst písku kopaného, dále např. rašelina, drnovka, listovka, lesní hrabanka a dobře uleželý, několikaletý kompost. Výsledek nesměl být ani moc "suchý" ani moc "mastný" - připadalo mi to, že babička nemíchá zeminu na přesazování, ale těsto na dort.

Ostatně dobré jídlo si dokázala také vychutnat. Sama sice nevařila, ale měla hospodyni, moc hodnou ženu a výtečnou kuchařku, které jsme se sestrami říkaly "teta Mánička". Babička dokázala ocenit dobré jídlo a pití - ani ne tak alkohol, jako silný ruský čaj. Teta Mánička, která byla stejně stará jako moje maminka, se nikdy nevdala, u babičky pracovala 30 let a dosloužila jí až do smrti.

Po válce skalničky vůbec nešly na odbyt. Zejména po únoru 1948 měli zákazníci - tj. zámožnější lidé, majitelé domů se zahradou - jiné starosti než zdobit si okolí domu horskými rostlinami. Babička se snažila najít náhradní program. Její bratr, Adolf Kříž, který po znárodnění mlýna v Berouně našel místo ve Výzkumném ústavu potravinářském, jí navrhl pěstovat ve velkém libeček, z něhož by se pak vyráběla přísada do polévek. Jinou cestu - spolupráci s Akademií věd - jí navrhl akademik Ctibor Blatný. Pamatuji se, jak mi někdy v 50. letech ukazovala pokusy, při nichž šlo o vytvoření vhodného biotopu (podmáčená horská louka), v němž by se ve středních Čechách dařilo uchovávat a množit jakýsi ohrožený druh vzácných rostlin ze Šumavy. Moje sestra Madla si zase vzpomíná na výpravu, kterou s babičkou podnikla na Malou Fatru za účelem studia tamního prostředí. Nevím už, jak tyto pokusy v praxi dopadly, ale sama jejich existence bezesporu přispěla k

tomu, že černolické zahradnictví neskončilo v rámci rozoraných lánů JZD (Jednotné zemědělské družstvo).

Začátkem padesátých let to vypadalo to neblaze: sbírka skalniček se měla zlikvidovat a na pozemcích (z nichž většina byla pro běžné zemědělství zcela nevhodná) se mělo pěstovat obilí, brambory a řepa. Našli se ale lidé, kteří se dokázali za jedinečnou sbírku rostlin přimluvit (myslím, že zásluhu měl právě akademik Ctibor Blatný) a zahradnictví nejen že nebylo zrušeno, ale na základě nájemní smlouvy tam (za symbolické nájemné) působila Geobotanická stanice - součást Výzkumného ústavu okrasného zahradnictví Akademie věd v Průhonicích. Vedoucím se tam od roku 1956 stal babiččin syn Karel, jako mladý vědecký pracovník nastoupil pan Václav Větvička, později ředitel botanické zahrady v Praze. Nájemné sice bylo zcela nepatrné, ale Akademie se o celý areál starala s péčí řádného hospodáře.

Největším přínosem bylo zavedení elektřiny. Do té doby ani v babiččině chalupě, ani v „horní stavbě“ elektřina nebyla a svítilo se petrolejovými lampami. Teta Mánička každý večer leštila skleněné cylindry pro lampy do všech místností. Nad jídelním stolem visívala velká „tlaková“ lampa, která mi připadala přímo zázračná. Teta Mánička do ní nalila petrolej a pak lampu napumpovala. Stlačený vzduch hnal petrolej do trysky a tenkým proudem na keramickou „punčošku“, která se po zapálení rozzářila jasným bílým světlem. S touhle lampou se muselo zacházet velmi opatrně – i malý náraz mohl způsobit, že se „punčoška“ rozsypala a místo nádherného světla zůstala jen smutná šedá hromádka popela.

Koncem padesátých let jakékoli soukromé vlastnictví bylo tehdejšímu vedení trnem v oku, a tak v březnu 1960 bylo zahradnictví na základě vládního nařízení č. 15/1959 Sb. znárodněno. V té době ale už babička trpěla těžkou duševní chorobou a 16.7.1960 zemřela.

Gentiana sino-ornata.

• • •

3. Prarodiče Pössnerovi. Strýček Pepa Volman

Moje druhá babička, **Johana (Hana) Volmanová - Pössnerová** (1889 – 1983) pocházela ze Žebráka. Její rodiče měli malou továrnu na zemědělské stroje a nářadí. Byla ze šesti dětí, samí kluci a ona jediná holčička. Čtyři její bratři byli starší než ona a toho nejmladšího měla na starosti. Dva nejstarší podnikali v kovo-oboru v Žebráce a ve Zdicích. Třetí padl ve válce.

Čtvrtý v pořadí, **Josef Volman**, (*14.11. 1883, +16. 4. 1943) byl úspěšný podnikatel. Jako velmi mladého ho rodiče poslali na zkušenou do Ameriky.⁶ Josef se tam velmi dobře uchytil, vydělal si peníze, oženil se a po návratu do Čech si roku 1910 založil v Čelákovících malou dílnu na výrobu nástrojů a součástek - základ pozdější významné továrny na obráběcí stroje. Dílna slušně prosperovala, ale Josef byl hned na počátku I. světové války odveden na srbskou frontu kde se brzy poté dal zajmout.⁷ "*Jelikož jsem si velmi rychle osvojil srbštinu i v písmě*" píše ve svých pamětech "*byl jsem již po čtyřech týdnech přidělen do táborové kanceláře*".

Jeho manželka podnikla dobrodružnou cestu přes půl Evropy a přijela za ním. Nějakou dobu žili celkem spokojeně, ale pak museli Srbové ustoupit a oba se rozhodli dezertovat. Po mnoha dobrodružstvích se dostali do Prištiny, obsazené bulharským a maďarským vojskem. V tomto původně muslimském městě nebyla k máni ani kapka alkoholu. Dále citujeme: "*Když jsem viděl velký shon Bulharů i Maďarů po rakiji, na kterou zvykli si za pochodu Srbskem, napadlo mne, že bych mohl začít obchod, kdyby se mi podařilo uspokojit čilou poptávku po opojných nápojích*". To se mu skutečně podařilo a za krátkou dobu rozšířil svou obchodní činnost na tabák, sádlo, drůbež a dobytek. Když se však fronta opět pohnula, vrátil se do Rakouska a konec války přežil v Čechách jako válečný dezertér.

Za války se o čelákovickou dílnu nikdo nestaral, takže výroba upadala, ale po válce se podnik utěšeně rozrůstal. Roku 1936 pracovalo v Čelákovících již tisíc zaměstnanců a přibyl ještě závod v Žebráku.

Strýček Pepa, jak se mu v rodině říkalo, vypadal přesně jako kapitalista na karikatuře v komunistickém tisku - tlustý, hlučný, s neodmyslitelným doutníkem. Rád dobře jedl a hrál mariáš. Své podnikatelské úspěchy demonstroval v roce 1939 výstavbou unikátní a architektonicky velmi vyspělé funkcionalistické vily (arch. Karel Janů a Jiří Štursa), kterou by bylo možné srovnávat s brněnskou vilou Tugendhat.. Bydlení ve vile si však moc neužil - v roce 1943 zemřel. Po znárodnění továrny byla ve vile umístěna mateřská školka. V současné době - ač vyhlášena národní kulturní památkou - stavba chátrá.

Obrázek 3 Strýček Pepa Volman o svých padesátinách

Obrázek 4 Dnešní podoba Volmanovy vily

⁶ Jeho starší bratři, kteří zůstali nebyli tak úspěšní, o něm šířili pověsti, že v mládí byl "černou ovčí" rodiny - zatímco oni pilně pracovali, on prý pil, flámoval a hrál karty. Když prý si s ním rodiče nevěděli rady, poslali ho do Ameriky.

⁷ O tom později napsal brožuru "V srbském zajetí", kterou roku 1928 vydal Josef Voctář v Brandýse n.L..

Jako podnikatel byl strýček Pepa velmi úspěšný, ale v rodinném životě se mu tak nedařilo: jeho žena Ludmila byla nemocná a nemohla mít děti. Adoptovali tedy holčičku, ale když jí bylo 13 let, jeho žena zemřela a s výchovou malé Ludi mu pomáhala moje babička, jeho sestra Hana. Strýček Pepa jí za to byl velice vděčný, dělal pro ni, co jí na očích viděl a měl ji moc rád.

Nejmladší z bratří Volmanů - **Zdeněk** - původně studoval architekturu, ale po otřesných válečných zkušenostech vstoupil do kláštera, do řádu premonstrátů na Strahově, kde přijal jméno Lohel. Původně v klášteře působil jako bratr-laik a protože měl rád knihy, chtěl pečovat o sbírky knih ve slavné strahovské knihovně. Vyučil se tedy knihařem, ale představení kláštera ho poslali studovat na kněze. Pak byl kaplanem v Žatci a po zastávkách na několika místech nakonec sloužil v Žebráce. Za války ho Němci uvěznil. Po válce se vrátil do Žebráka jako děkan, ale nevykonával tuto funkci dlouho. Nesouhlasil totiž s komunistickým režimem, takže mu byl odebrán státní souhlas s výkonem kněžského povolání a asi od roku 1951 byl vězněn v Leopoldově a pak internován v klášteře pro přestárlé kněze někde na Moravě.

Obrázek 5 Babička Hana Pössnerová v 16 letech – ještě jako Volmanová

V 18 letech se vdala. Jejím manželem se stal **Ing. Josef Pössner**, o 13 let starší "úředně autorizovaný civilní inženýr strojní" - jak zněl jeho úřední titul. Jeho specializací byla tepelná technika - projektoval sušárny, cementárny, cihelny. Pamatuji se na jméno Wiesenberger, pro něhož dědeček také pracoval. Presenční vojenskou službu (dlouho před 1. světovou válkou) si odsloužil u námořnictva. Na základě této praxe získal i malý úvazek u Pražské paroplavby, kde byl inspektorem parních kotlů "Vltavské flotily". Za to měla celá rodina volnou vstupenku na všechny pražské parníky.

Manželé Pössnerovi měli tři děti. Nejstarší **Jiří** (*1908 - +1994) byl můj tatínek, prostřední byl **Miroslav** (*1911) a nejmladší říkali **Ája** (*1916 - +1924). Ája v 8 letech zemřela na zápal plic a jejího bratra Miroslava se to tak dotklo, že se rozhodl vystudovat medicínu.

Babička a dědeček Pössnerovi žili v Praze na Vinohradech, ale když dědeček v 60 letech (r.1936) odešel do důchodu, rozhodli se, že si postaví v Žebráce vilu, ve které by mohli trávit penzi. Vilu jim projektoval známý architekt Havlíček a je nutno říci, že se mu povedla.

I když Volmanovi měli šest dětí a měli se tedy co ohánět, babičce Haně se dostalo vychování dívky z "lepší" rodiny. Kromě němčiny a francouzštiny hrála na klavír, malovala akvarely, uměla vařit, šít, vyšívát a plést. Byla velice hezká a do vysokého věku o sebe dbala: držela dietu, plavala, cvičila, opalovala se (tenkrát to bylo moderní). Byla pohybově velice nadaná. Pamatuji se, jak o svých 90. (!) narozeninách v roce 1979 nám předváděla, že ještě může skákat přes švihadlo. Její zásada byla "ve čtyřiceti se žena musí rozhodnout, zda si udrží pěknou pleť nebo postavu". Snažila se o oboje: postavu si udržovala cvičením a plaváním, pleť - do jisté míry zničenou opalováním - osvěžovala kosmetikou. Uměla se elegantně oblékat a vždy chodila bezvadně upravená. Na oblečení a kosmetiku jí také přispíval strýček Pepa z vděčnosti, že dělala „gardedámu“ jeho dcerušce.

Obrázek 6 Babička Pössnerová se mnou a s Bětou na plovárně (1942)

Strýček Pepa jim věnoval pozemek na kopci hned vedle fabriky. Pozemek to je pěkný, slunný a s krásnou vyhlídkou, ale měl jednu nevýhodu: nevedla tam žádná veřejná cesta pro automobily. Chodilo se tam jen úzkou pěšinkou a pak po schodech. "To nic", rozhodl strýček Pepa, "auto stejně nemáte a když vám přivezou uhlí nebo kdyby nedejbože musela přijet sanitka, pustí vás vrátý přes tovární dvůr". Všecko to takhle fungovalo až do roku 1945, kdy byla fabrika znárodněna.

Protože povinnost povolit průjezd nebyla nikde dána písemně a vůbec už ne v katastrálních zápisech, nastaly pak nekonečné tahanice o každou řůru uhlí. Pamatuji se, jak se dědeček rozčiloval, když psal další a další odvolání, stížnosti a repliky.

Podával na úřady zcela fantastické návrhy (jako např. vybudovat polní cestu kolem fabriky až na silnici do Hořovic), ale nic z toho se neuskutečnilo - zčásti také proto, že národní výbor viděl v dědečkovi a babičce členy rodiny továrníka Volmana, tj. "vykořisťovatele".

Až teprve počátkem sedmdesátých let vybudovali příjezdovou cestu Kadlecovi. Místa je tam málo a cesta je to velice strmá. Jednou se z ní skutálel i s autem manžel naší sestřenice Oliny. Byl trochu nalíznutý, nic se mu nestalo (opilci mívají štěstí), jen auto bylo na odpis. Jednou se podobný karambol povedl i samotnému Jirkovi Kadlecovi. Přijel s jejich Wartburgem z nákupu, nechal otevřený kufr a odnesl nahoru potraviny, že se ještě vrátí pro pivo a mléko. Jenže málo utáhl ruční brzdu a nezařadil zpátečku, takže náhlým poryvem větru se auto dalo do pohybu a skončilo v potoce, odkud ho vytahovali hasiči. I když Jirka potom cestu vydláždil protiskluzovými dlaždicemi a od té doby jezdí nahoru i dolů bez problémů, pro mé řídičské umění je cesta přece jen moc příkrá a tak raději

Obrázek 7 Hana a Josef Pössnerovi (kolem roku 1940)

nechávám auto na parkovišti u fabriky.

Obrázek 8 Babička Stivínová, moje maminka a já (1936)

Zatímco dědeček byl spíše samotář, byla babička Hana velice milá, družná a měla spoustu přítelkyň. Scházely se a společně něco šily nebo pletly a říkaly, že dělají **ruční práce**. Dědeček jim proto říkal "ručprdelky". Tyhle "ručprdelky" se nevěnovaly jen ručním pracím. Časem se složily a nechaly si na rybníce vybudovat malou "dámskou plovárnu" - dřevěnou chatku na kůlech s malou verandičkou, kde nebylo nutno brodit se bahnem, ale rovnou po schůdkách slézt nebo z verandy skočit do hluboké vody. Babička moc ráda plavala a také mě naučila plavat. Po roce 1948 město Žebrák tuto dámskou plovárnu znárodnilo, předalo ji místním svazákům a ti ji zničili.

Po válce se dědečkovi a babičce dařilo čím dál hůř. Babička byla celý život v domácnosti a tak neměla nárok na žádnou penzi. Dědeček nebyl penzijně pojištěn, ale měl peníze uloženy v "bezpečných" cenných papírech, z nichž mu měla být doživotně vyplácena renta. "Bezpečné" papíry byly např. akcie Škodovky a jiných velkých podniků. Ty byly hned v roce 1945 bez náhrady znárodněny, takže

dědeček fakticky přišel o všechny své úspory, které byly přeměněny na tzv. "vázané vklady". Ještě do měnové reformy v roce 1953 mohl z nich vybírat malý obnos, který tak-tak stačil k živobytí, ale měnová reforma tyto "vázané vklady" bez náhrady zrušila. Babička v té době přeměnila své "hobby" v zaměstnání a zabývala se pletením svetrů na zakázku a taky trochu obchodovala s vlnou na pletení. V té době nebyla žádná dobrá vlna k dostání a babička ji svým zákaznicím obstarávala od známých na Slovensku. Na živobytí jim přispíval i můj tatínek a jeho bratr Miroslav.

• • •

4. Moji rodiče

Moje maminka, Tvoje prababička **Věra Pössnerová** (1912-1981), vystudovala gymnázium a chtěla pokračovat na medicíně, ale v roce 1933 jsem se narodila já a tak se studiem byl konec. Byla velmi nadaná, zvláště na přírodní vědy, ale měla i pochopení pro literaturu. Milovala poezii - k jejím oblíbeným básníkům patřil vedle Seiferta a Halase např. Jiří Orten nebo Josef Palivec. Velmi si rozuměla s Tvým dědečkem Mirkem Červenkou (to bylo v době, kdy jsme bydleli spolu s mými rodiči na Letné) - pamatují se, jak večer spolu umývali nádobí a bavili se o poesii. Těsně před válkou a na začátku války, kdy jsme bydleli u mé babičky v Černolicích, pomáhala v zahradnictví. Pak jsme se přestěhovali do Čelákovic, tam byla celou válku a ještě chvíli po ní v domácnosti a pak nastoupila jako sanitárka (pomocná sestra) do nemocnice v Brandýse nad Labem. Tam si udělala rozdílovou maturitu na zdravotní škole a po přestěhování do Prahy v roce 1950 začala pracovat v hematologické laboratoři I. interní kliniky u profesora Heřmanského.

Obrázek 9 Věra Pössnerová v laboratoři (asi 1955)

Obrázek 10 V Plískově asi 1970

Tehdy se rozhodla - téměř ve čtyřiceti letech (!) - že vystuduje vysokou školu. Na medicínu ji tehdy nevzali, tak studovala biologii. Tatínek jí v tom nadšeně pomáhal. Každou neděli s ní chodil do Národního muzea, kde se učila rozpoznávat ptáky, brouky a jiné přírodniny na zkoušky a učil ji matematiku a statistiku (ta je velice důležitá pro vyhodnocování biologických experimentů, ale mamince moc nešla). Nakonec školu dokončila a jak už tak byla "rozjetá", udělala si ještě kandidaturu věd⁸.

Stále při tom pracovala na I. interně, ne už jako "obyčejná" laborantka, ale jako spolupracovnice prof. Heřmanského. V lednu roku 1981 uklouzla na náledí, zlomila si nohu v kyčli a po operaci se už neprobrala z narkózy.

Povahově byla velice přímá, až úzkostlivě čestná. Neáviděla flirt, nelíčila se a nekouřila. Po válce - ve všeobecném revolučním nadšení - vstoupila do KSČ, ale zakrátko zase vystoupila se zdůvodněním: "Většinu těch soudruhů vedla do strany nepřejícnost, chamtivost a závist a toho se já účastnit nebudu."⁹ Maminka se ale stále cítila socialistkou, stejně jako Milena Jesenská (1896 - 1944), která

⁸ Na rozdíl od ekonomie nebylo pro získání titulu CSc. v přírodních vědách nutné členství v KSČ..

⁹ Podobné argumenty uvádí Karel Čapek ve stati "Proč nejsem komunistou". (viz Spisy, sv. 14, str. 411). V usilování komunistů o diktaturu proletariátu, kterou nazývá "vládou mas" vidí podvod: "Nikdo snad vážně netvrdí, že masy budou vládnout; jsou jenom hmotným nástrojem k dosažení jistých cílů; jsou prostě politickým materiálem v daleko tvrdším a bezohlednějším smyslu než straníci jiných barev." Dále mu vadí nedostatek tolerance k jiným názorům: "Nehostinné a nelidské je klima komunismu; není střední teploty mezi mrazivou buržoasií a revolučním ohněm. Návist, neznalost, zásadní nedůvěra, to je psychický svět komunismu. Metoda komunismu je široce založený pokus o mezinárodní nedorozumění; je to pokus roztržít lidský svět na kusy, které k sobě nepatří a nemají si co říci. ... Dnešnímu světu není třeba nenávisti, nýbrž dobré vůle, ochoty, shody a spolupráce; je mu třeba vlídnějšího morálního klimatu." To vše napsal Čapek v roce 1925, kdy ještě KSČ vedli celkem rozumní lidé. S nástupem Gottwalda roku 1929 se vše ještě zhoršilo

svůj rozchod s KSČ již za první republiky komentovala takto: " *S takovým typem lidí, s takovým množstvím špatných charakterových vlastností - sobectvím, vychytralostí, proradností - si nelze představit vybudování socialistické společnosti*".¹⁰

...

Můj tatínek, Tvůj pradědeček **Ing. Jiří Pössner** vystudoval v Praze německou techniku - obor strojírenství. V Praze byly tehdy všechny vysoké školy (univerzita i technika) dvojmo - česká a německá. Německou techniku si vybral proto, aby se kromě odborného studia naučil navíc dobře německy, což se mu podařilo.

Proč vlastně šel na techniku, když od gymnaziálních let byly jeho zájmem matematika, fyzika a dějepis a tyto obory by mohl lépe studovat na univerzitě? Jenže po univerzitních studiích by ho nejspíše čekala kariéra středoškolského profesora a učit nechtěl. Nenáviděl totiž celý školský systém a v učitelích a středoškolských profesorech viděl trapné tajtrlíky. Na technice ho mechanika příliš nebavila (nemám rád mechanické stroje, přiznal se jednou mamince, když chtěla, aby jí seřídil šicí stroj), ale bavily ho obory, které měly něco společného s fyzikou - třeba tepelná technika, parní kotle a tak.

Jeho spolužáci na technice byli samozřejmě Němci. Ti se v té době dělili na dvě skupiny: němečtí nacionalisté, s nimiž jako Čech nechtěl mít nic společného a pak Židé. Ti patřili k těm chytřejším, se smyslem pro teoretické disciplíny a s některými z nich se kamarádil. Jeho celoživotním přítelem se pak stal židovský právník a literát, **JUDr. Pavel Levit**, jehož životopis by vydal za celou povídku.

Tatínek nebyl za první republiky členem žádné strany - nikoho z politiků si nevážil natolik, aby se přidal k jeho hnutí. Agráři, sociální demokraté a národní socialisté mu připadali jako „pivní skauti“. Politiku KSČ považoval za dobrodružnou a neseriózní, zejména od roku 1929, kdy ji ovládalo tzv. "moskevské křídlo", vedené Klementem Gottwaldem. Velmi se zajímal o národní hospodářství. V hospodářské krizi (v letech 1929-34) viděl selhání stávajícího ekonomického systému. Tehdejší hospodářskou politiku ČSR považoval za naprosto zcestnou zejména pro lpění na pevném kursu koruny a pak v tom, že vláda se zuby nehty bránila státním investicím.¹¹

Dalo by se říci, že svými názory se nejvíce blížil k "levým keynesiáncům".¹² Za ideální vzor pro uspořádání společnosti považoval dobře fungující továrnu, vedenou osvěceným a tolerantním odborníkem. Byl proto velkým obdivovatelem Tomáše Bati. Když tedy po svatbě hledal práci, našel si ji právě u Bati ve Zlíně jako projektant topení, větrání a vzduchotechniky. Výstavba Zlína byl obrovský projekt, kde se stavěly nejen továrny, ale i společenské budovy a celé čtvrti rodinných domů. Do jednoho z nich jsme se měli stěhovat.

¹⁰ Cit. podle Mary Hockaday: Kafka, láska a odvaha, přeložil Jiří Zavadil, vyd. Pragma 1999, str. 147

¹¹ Nakonec vláda ČSR stejně investovala do betonových obranných pevnůstek v pohraničí, kterých se pak po Mnichovu bez boje vzdala. Otázka je, nakolik tato neúčelná investice přispěla k vyřešení hospodářské krize anebo zda krize přešla sama od sebe. Touto otázkou si lámou hlavu i dnešní ekonomové – jak na hrozící krizi.

¹² J.M. Keynes byl anglický ekonom, jehož základní dílo "Obecná teorie úroku, zaměstnanosti a peněz" bylo přeloženo i do češtiny. Není možno v malé poznámce shrnout obsah pětisetstránkové knihy, tak tedy co nejjednodušeji. Příčiny krizi viděl Keynes v "nechuti ke spotřebě" u obyvatelstva a v "nechuti k investování" u podnikatelů. Klesající spotřeba a nízké investice vedou k nežádoucím úsporám, které nenalézají uplatnění a brzdí chod celé ekonomiky. Vzniká tak začarovaný kruh: čím méně obyvatelé spotřebovávají, tím méně podnikatelé investují. Nakonec podnikatelé neinvestují vůbec a naopak omezují výrobu a propouštějí dělníky. Ti jsou pak nezaměstnaní a spotřebovávají stále méně. Tento "začarovaný kruh" chtěl Keynes rozetnout pomocí státních investic a řízené inflace. Keynes tvrdil, že jakékoli investice jsou lepší než úspory - např. ironicky radil nechat státní poklad zakopat do země a pak ho zase vykopávat.

Jenže tady jsem udělala svým rodičům druhou čáru přes rozpočet. Ukázalo se, že mám vrozené kyčelní vykloubení a bez speciální léčby nikdy nebudu chodit. Znamenalo to zůstat v Praze. V Praze tatínek vystřídal různá zaměstnání a také jsme se několikrát stěhovali. Z té doby se pamatuji jen na slova "Rokoska" a "Strašnice" a na světlý byt ve vile s terasou.

Nakonec se tatínek uchytil u firmy PORGES, což bylo něco na způsob Sběrných surovin. Židovský továrník pan Porges za krize levně skupoval zkrachovalé továrny a jednotlivé stroje prodával dál buď do starého železa nebo k dalšímu použití. Úkolem mého tatínka bylo právě rozhodovat, co by se ještě dalo opravit (reparovat) a co je nutno vyřadit.

Když v roce 1939 přišli Němci, podnik pana Porgese byl "arizován"¹³. Nevím zcela jistě, jestli nebyl zrušen už dřív - něco mi říká, že pan Porges před Němci uprchl do Anglie - zkrátka v letech 1938 - 39 byl tatínek zase bez práce. Strýček Pepa mu tehdy nabídl zaměstnání ve své továrně na obráběcí stroje v Čelákovících.

V Čelákovících si moji rodiče postavili dům. Projektoval jim ho také arch. Havlíček, ale na rozdíl od vily v Žebráce se mu tak pěkně nepovedl. Ani tatínek se jako odborník na vytápění moc nevyznamenal. Dům byl přízemní a měl vzduchové topení, které se pro tento typ stavby moc nehodilo¹⁴. V létě to ještě šlo, ale jinak tam byla věčně zima a průvan. K domu patřila pěkná zahrada. Tatínek choval králíky, maminka slepice a také jsme měli prase a kozu - za války to jinak nešlo.

Ve volných chvílích tatínek hrával na klavír. Někdy také doprovázel svého přítele Miloše Vaňka¹⁵, který byl výtečný amatérský houslista a za války se „zašival“ u strýčka Pepy ve fabrice. Vůbec náš dům byl plný klasické hudby. Tatínek měl spoustu desek a měli jsme také pěkné rádio, které na rozdíl od dnešních stanic hrálo hodně klasiky. Když Němci vítězili, ozývaly se z rádia Wagnerovy vítězné melodie, když prohrávali, byly na programu smutné 2. věty z Beethovenových symfonií.

V roce 1945 byla továrna Volman znárodněna a tatínek se tam stal národním správcem. Znárodnění proběhlo naprosto hladce: strýček Pepa byl už po smrti a jeho dcera s mužem hned po válce utekli do Švýcarska.

V roce 1945 tatínek také vstoupil do KSČ, ačkoli před válkou s touto stranou nijak moc nesympatizoval. Důvody, které ho tenkrát - jako tolik dalších lidí - ke vstupu vedly, charakterizoval výstižně Jiří Kosta¹⁶: *"Po roce 1945 jsme spolu s mnoha přáteli uvěřili příslibům spjatým s výstavbou nové společnosti v osvobozené zemi. Světová hospodářská krize třicátých let, uzurpace moci Hitlerem, kapitulace západních mocností v Mnichově, antifašistický levicový odboj proti hitlerovskému Německu, a v neposlední řadě i údajná role Rudé armády jako osvoboditelky - to vše posilovalo mají rodinu v přesvědčení, že pozitivní změny ve společnosti může přivodit pouze socialistická alternativa. My všichni jsme proto v naivní víře, že komunisté jsou skutečnými průkopníky takové*

¹³ "arizace" znamenala, že Němci židovský podnik vyvlastnili a dosadili tam svého správce

¹⁴ Teplý vzduch, jak známo, stoupá vzhůru. Proto teplotovzdušné topení celkem dobře fungovalo na Ruthardce v Kutné Hoře, kde jeden čas bydleli Kadlecovi – ten jejich dům měl totiž všechny místnosti uspořádané věžovitě nad sebou, takže teplý vzduch z přízemí stoupal celým domem vzhůru jako komínem. Po zkušenostech tuhé zimy roku 1942, kterou jsme víceméně přečkali v kuchyni, a během „uhelných prázdnin“ také u babičky v Černolících, protože dům se nedal vytopit, dal tatínek udělat normální teplotovodní ústřední topení.

¹⁵ Vaněk Miloš (1897–1967), novinář a národohospodář; 1927–1938 redaktor *Práva lidu*; od 1948 představitel exilové ČSSD, 1951–1966 redaktor rozhlasové stanice Svobodná Evropa (pseudonym Pravdomil Bašta)

¹⁶ Jiří Kosta: *Život mezi úzkostí a nadějí*, Paseka, Litomyšl 2002 str. 88

společnosti, vstoupili do jejich strany." Tehdy nikdo netušil, že mnohé z těchto důvodů byly ze strany KSČ národu záměrně předkládány jako iluze nebo desinformace.

Tatínek ale dlouho v KSČ nezůstal - vyloučili ho. To bylo tak. Poválečná pracovní morálka byla dost uvolněná, což ho jako národního správce, odpovědného za chod podniku, velmi štvalo a snažil se vše co nejdříve dát do pořádku. Samozřejmě s tím brzy narazil. Soudruzi ze závodní organizace KSČ, velice hrdí na své zásluhy v odboji (za války se u Volmanů tisklo ilegální Rudé Právo) si ho zavolali "na kobereček", obvinili ho z "vykořisťovatelských metod" a žádali sebekritiku. Když odmítl, byl vyloučen. Jak se později ukázalo, bylo to pro něj jedině štěstí.¹⁷

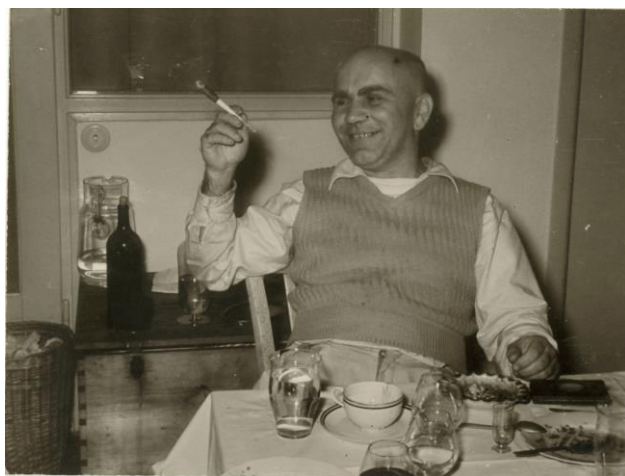
Odešel pak do Prahy na ministerstvo průmyslu (na generální ředitelství nebo hlavní správu strojírenství či jak se to při všech reorganizacích přejmenovávalo). Měl tam na starosti investice. Před únorem 1948 byl v Anglii nakupovat stroje ze zrušených zbrojovek. Při tom se mu hodily zkušenosti od Porgesů. Tady je třeba poznamenat, že svým „včasným“ vyloučením z KSČ a pozdějším odchodem z ministerstva do Košic si doslova zachránil život. V procesu se Slánským byl totiž za podobné obchody, uzavírané s nejčistšími úmysly, zcela nezištně a bez jakékoli korupce, odsouzen k smrti Rudolf Margolius, člen KSČ, náměstek ministra obchodu (a shodou okolností bratranec paní Levitové).

V roce 1950 prodali rodiče dům a stěhovali jsme se do Prahy. To už začínaly politické procesy - nejprve s Miladou Horákovou a později i s "velezrádci" z KSČ. Když tatínek viděl, co se děje, řekl si "od toho raději co nejdál", dal na ministerstvu výpověď a našel si místo v Hutním projektu v Košicích. Pobyl tam asi dva roky, pak přešel do pobočky v Ostravě a nakonec do podniku ČKD Dukla v Praze-Karlíně, kde se zabýval konstrukcí kotlů na odpadní teplo. Tam se také dočkal penze.

Obrázek 12 Fotomontáž 1988

rozsahlém životopise, nazvaném "Jak to vlastně bylo" (vydal TORST, Praha 2007). Politické procesy padesátých let byly totiž namířeny vesměs proti členům KSČ. Stanislav Budín, před válkou šéfredaktor Rudého Práva, byl vyloučen z KSČ už v roce 1936. To ho v roce 1952 uchránilo před obviněními ze špionáže, sionistického spiknutí a podobných vykonstruovaných "zločinů", za které byl mezi jinými popraven i André Simone, jeho nástupce ve funkci šéfredaktora Rudého Práva.

Obrázek 11 Můj tatínek při oslavě svých padesátin na Letné (1958)

knihovny. Žil velmi skromně a ekologicky: úrodu ze zahrady zpracovával do posledního padavčete, každý kousek dřeva, vytažený hřebík či šroubek schovával pro strýčka Příhodu a pokud přece jen něco nebylo k užítku, odpad pečlivě třídil. I v kuchyni šetřil potravinami, na což si zvykl za války, kdy jsme sice hlad neměli, ale jídlo se muselo shánět a opatrovat. V Plískově v létě zahradničil, zedničil, tesařil a fotografoval; když už se nedalo být venku, tak poslouchal desky (měl velice rád klasickou hudbu), četl historické i současné romány a také jich několik napsal. Na Štědrý den roku 1994, který jako každý rok trávil v Žebráce u Kadleců, šel večer spát a ráno se už neprobudil. Usnul navždy ve věku 86 let.

• • •

5. Od narození do konce války

Když jsem Ti vypočetila své rodiče a prarodiče, začnu tedy s vlastním životopisem. Narodila jsem se předčasně a maminka se mnou byla "nalezinci" u Apolináře. Kojenecké ústavy tehdy neexistovaly a o slabé a nemocné kojence pečovaly "nalezince" - ústavy, původně určené pro péči o děti odložené. Teta Mánička mi vyprávěla: "Když jsme tě s milostpaní (tak říkala mé babičce) byly navštívit, koukaly z hubené tvářičky jen velké modré oči a podle nich jsme tě poznaly". Dnes ovšem nejsem hubená a oči mám stále modré, ale vůbec ne veliké.

Chodit jsem začala hodně pozdě. Lékaři maminku utěšovali, že to se u nedonošených dětí stává, že to časem dohoním. Zato mluvit jsem začala brzo. Teta Mánička mi vyprávěla: "Když se narodila Tvoje sestra Běta" (v listopadu 1934, to mi bylo 16 měsíců) "vzaly jsme Tě s milostpaní na návštěvu do porodnice. Tvoje maminka tam měla na stolku kytici růží. Vzpomněla sis na písničku "Růže, růže, růže červená - kdo ji trhá píchne ho, do palečku měkkého ...", ukázala jsi na růže a pronesla jsi "píche ho". Mimino Tě vůbec nezajímalo".

S chozením to stále nebylo valné. Maminka proto vyhledala profesora Zahradníčka, uznávanou autoritu v oboru dětské ortopedie a ten diagnostikoval vrozené kyčelní vykloubení, komplikované měknutím kostí (Perthesovou chorobou). Nařídil cvičení a polohování a když to nepomůže, bude nutná operace.

Pan profesor mě operoval osobně v mých 4 - 5 letech. Pamatuji se, jak mamince vysvětloval postup operace: že z mých holenních kostí vezme kostní štěpy a těmi pak vyspraví špatně vyvinuté kyčle. "A nebude pak mít na nohou ošklivé jizvy?" ptala se maminka "Ale kdež", odpověděl pan profesor "malé děti se dobře hojí, za rok či dva to nebude vůbec znát". Od té doby uplynulo 70 let a jizvy jsou tam pořád - při každé prohlídce se na ně lékaři ptají. Pak má člověk věřit doktorům!

Obrázek 13 Nová budova se skleníkem, kde jsme s maminkou bydlely

V roce 1938 se narodila sestra Magdaléna (to je ta, co žije na Slovensku). Stále jsme s maminkou bydlely u babičky v Černolicích, protože tatínek pracoval u firmy Volman v Čelákovcích, ale náš dům ještě nebyl hotov. V Černolicích jsme bydlely nejdřív v babiččině chalupě v tzv. "ateliéru". To byla vysoká místnost, kde svého času žil babiččin přítel František Horký a babička tam nechala udělat střešní okno, aby měl dost světla na malování.

Střešní okna v té době nebyla zdaleka tak rozšířená jako dnes a nikdo je neuměl pořádně udělat, takže tam při každém větším dešti zatékalo a muselo se to pořád opravovat. Zatéká tam dodnes. My jsme se brzy přestěhovaly do nové budovy nahoře v zahradě, která po restituci v roce 1990 připadla nám třem sestrám a nakonec ji získal náš Honza.

Z té doby se pamatuji na dvě věci: na kreslený film "Sněhurka a sedm trpaslíků" a potom na to, jak maminka stála u okna a usedavě plakala - to bylo buď v září 1938 v době Mnichova anebo 15. března 1939, kdy nás okupovali Němci.

V roce 1939 mi bylo 6 let a měla jsem začít chodit do školy. Dvoutřídní škola byla v Černolicích až nahoře ve vsi, od nás asi 1 a půl kilometru do kopce. To bych se svými špatnými nohama neušla, tak jsem se měla učit doma. Počty a čtení mi docela šly; číst jsem uměla asi od 5 let. Naučila mě to dívka (asi čtrnáctiletá), která mě měla po návratu z nemocnice hlídat, abych neběhala a vydržela v posteli. Pořád jsem chtěla, aby mi něco četla, ale ji to moc nebavilo, tak mě naučila číst, abych se zabavila sama.

Horší to bylo s psaním. Ani maminka, ani babička nebyly učitelky a tak jsem psaní měla "trénovat" opisováním přísloví z katalogu písem (fontů) tiskařské firmy babiččina švagra Emanuela

Stivína. Byl to vlastně seznam přísloví, z nichž každé bylo vytištěno jiným fontem. Strašně mi vrtalo hlavou, co je to "garamont" nebo "monotyp" a taky co znamená "pozdě bycha honit", ale bála jsem se zeptat, protože jsem si myslela, že to nějak patří k záhadnému rituálu psaní.

Časem se mi ale chůze zlepšila a tak na jaře roku 1940 naši rozhodli, že budu normálně chodit do školy. V Černolicích byla dvoutřídká - v 1. třídě, kde učil pan řídící, byly menší děti (1. až 3. ročník) a ve 2. třídě děti větší. Výuka probíhala tak, že pan řídící se vždycky věnoval dětem z jednoho ročníku a těm ostatním zadal nějaký úkol.

Abych nemusela chodit domů na oběd, měla jsem ve dnech, kdy bylo odpolední vyučování, předplacené polévky u místního řezníka. Řezník (myslím, že se jmenoval Šťastný) měl polovinu obličeje zohavenou velkou jizvou po spálenině (prý mu jednou chytlo sádlo při škvaření) a jeho manželka byla dost tlustá, ale oba byli velice hodní a polévky moc dobré - tak dobré jsem od té doby nejedla. Chutnala mi hlavně černá zabijačková s kroupami a hovězí s játrovými knedlíčky.

Sotva jsem začala chodit do školy, měla jsem velký průšvih. Maminka ani babička nevěděly, že při psaní je důležité naučit dítě správně držet pero. Jednou při hodině psaní si pan řídící všiml, že držím pero úplně špatně. Vzal mě za ruku, aby mi ji nastavil do správné polohy. Psaní mě vůbec nebavilo a tak v tom momentě mě chytl strašný vztek a já ho do té jeho ruky kousla. Lekla jsem se, co jsem to udělala a utekla jsem na školní půdu. O této příhodě se v Černolicích dlouho mluvilo a já jsem měla strašnou ostudu.

Druhý den navečer jsem viděla, jak pan řídící jde k babičce na návštěvu. Bála jsem se, že jde žalovat a že od babičky dostanu, tak jsem se schovala u tety Máníčky v kuchyni. Dveře do babiččiny pracovny byly pootevřené a tak jsem ke svému velkému překvapení zjistila, že pan řídící vůbec nežaluje, ale že se babičce o m l o u v á . Bylo mi to strašně trapné, styděla jsem se nejen za sebe, ale i za pana řídícího.

Od té doby jsem podobnou příhodu zažila několikrát. Vždycky když se někde strašně nudím, začíná ve mně narůstat vztek a pak něco provedu. Ne že bych zrovna někoho kousla, ale alespoň pronesu něco provokativního. Tak třeba - mnohem později, asi tak v roce 1950 - jsme byli s Mirkem Červenkou na návštěvě u jeho rodičů, kde byli ještě nějakí příbuzní z venkova. Po obědě se začalo debatovat o hokeji, že totiž Američané a Kanaďané hrají příliš tvrdě a že to není správné. Hokej mě nebaví a navíc bylo vidět, že nikdo z přítomných tomu moc nerozumí, ale každý se snaží uplatnit nějaké to "moudro". Tak jsem tedy poznamenala, že takový způsob hry je pochopitelný,

Obrázek 14 Dům v Čelákovících (1941)

protože v Americe mají odpružené zimní stadiony, takže při pádu se nikomu nic moc nestane. "Jen bych ráda věděla" poznamenala jsem ještě "jak to dělají, aby jim led nepopraskal". V tom momentě Mirek pochopil, že to nemyslím vážně, rozesmál se a pak vždycky, když jsem přišla s nějakou "zaručeně senzační" zprávou, poznamenal "jen aby to nebyl nějaký odpružený zimní stadion".

V létě roku 1941 jsme se přestěhovali do Čelákovic do nového domu. Dům byl přízemní, měl obdélníkový půdorys. Přes celou kratší stranu toho obdélníku (bohužel na sever) byl velký obývací pokoj s terasou a s krásným výhledem na Labe a dál na lesy u Káraného. Na terasu vedlo velké francouzské okno, na které maminka pověsila velký žlutý závěs, který vypadal jako divadelní opona. Hned mi napadlo, že budeme hrát divadlo - na terase budou diváci a uvnitř v pokoji já s Bětou budeme hrát. Pozvaly jsme děti, ale přípravě jsme věnovaly málo času, a tak představení skončilo ostudou.

K domu patřila nevelká, ale pěkná zahrada. Rodiče tam pěstovali hlavně ovoce a zeleninu a také kukuřici, jednak pro prasátko, jednak na jídlo. Mladou kukuřici jsme jedli vařenou v klasech. Starší, už dozralou, sdrhnutou z klasů, maminka přes noc namočila, pak ji umlela na masovém strojků a dělala z ní nákyp na způsob jahelníku. Kromě prasete jsme chovali i kozu, králíky a slepice. Jen psa a kočku jsme neměli - rodiče neměli rádi "domácí mazlíčky".

Obrázek 15 Lístek na brambory a chleba

I když byla válka, hlad jsme neměli. Němci byli výteční organizátoři a tak až do jara 1945 fungovalo "přídelové hospodářství". Potraviny a oděvy se přidělovaly "na lístky", což byly poukázky na určité malé množství potravin (např. na 10 dkg masa, 1 vajíčko, 1/4 litru mléka), které bylo nutné při nákupu kromě peněz odevzdat obchodníkovi. Ten pak jednotlivé ústřížky nalepoval na veliký karton a odevzdával ke kontrole. Přídelky "na lístky" byly různé - nejvyšší pro dělnictvo ve válečném průmyslu, nižší pro "obyčejné" zaměstnance, ještě menší pro zemědělce (tzv. "samozásobitele"), docela malé nebo vůbec žádné pro Židy. Strýček Pepa získal pro továrnu Volman uznání "nejvyšší důležitosti pro válečný průmysl" a tím zajistil pro zaměstnance ty nejvyšší přídelky, ale i tak by potraviny "na lístky" ani zdaleka nestačily.

Proto se nakupovalo "na černo", tj. bez lístků - samozřejmě za mnohem vyšší ceny než na lístky. Naši kupovali na černo pšenici a aby ji nesežraly myši, skladovali ji ve vysokých hladkých nádobách z nerez plechu, po kterých se myším nedařilo vyšplhat. Pšenice se mlela na elektrickém mlýnku - "šrotovníku" a umletá se přesávala - jemná mouka na buchty a koláče, hrubý šrot pro prasátko. Mít šrotovník bylo přísně zakázáno - Němci za to hrozili trestem smrti. Pšenice sehnal tatínek dost, takže část nechal naklíčit a ze sladu pak vyráběl "whisky". Šrotovník i destilační aparaturu nám v továrně vyrobil z "ušetřeného" materiálu zámečník pan Kočárek.

Já jsem jezdila každou sobotu na kole pro mléko, máslo a tvaroh ke známým sedlákům do sousední vesnice. Vesnice se jmenovala Císařská kuchyně a maminka mě vždycky vítala: "Tak copak nám posílá císař pán ze své kuchyně?" Na černo se nakupovalo také krmivo pro zvířata. Jednou naši takhle někde sehnali zkažené kostky na hrachovou polévku. Ty se hemžily červy a já

jsem se jich strašně štítla. Prasátku to ale nevadilo - maminka mu je spařila horkou vodou, přidala uvařené bramborové slupky a to si pane pomlaskávalo!

V Čelákovících se mi ve škole vůbec nelíbilo. Místo hodného pana řídícího z Černolic jsme měli přísnou paní učitelku, která měla tmavě černé (asi nabarvené) vlasy a rudě nalakované dlouhé nehty. Připadala mi jako čarodějnice a já jsem se jí strašně bála.

Čas od času pořádala paní učitelka závody v rychločtení. Vyhlásila pak pořadí, kolik kdo přečetl slov za minutu a vítěze dala na nástěnku. Věděla jsem, že čtu rychle a těšila jsem se, že vyhraju, jenže paní učitelka mě diskvalifikovala, protože prý "moc drmolím". Připadalo mi to nespravedlivé: šlo přece o závody v rychlosti a ne v přednesu, ale ve škole jsem nic neřikala, protože jsem se bála. Doma jsem si stěžovala tatínkovi a ten mi řekl, že podobné závody jsou nesmysl, že nezáleží na rychlosti, ale na pochopení obsahu a vzal mě do městské knihovny. Tam jsme si vypůjčili knihu "Tajuplný ostrov" od Julese Vernea. Doma jsem se do ní hned pustila. Nebyla jsem k odtržení a večer jsem škemrala: "Ještě chvílku, jen co se dozvím, jestli ti trosečníci přistáli na pevnině nebo na ostrově". "Přečti si, jak se ta kniha jmenuje, a budeš to vědět, ty šiško" řekl tatínek a zhasnul. Od té doby se ze mě stala nadšená čtenářka. Později už jsem nikdy nezažila takové úplné ztotožnění s příběhem "papírových" hrdinů, jak o tom píše Jaroslav Seifert v básni "Petrolejová lampa":

*Všichni už spí a měl bych spát
však lampa bzučí. Stávalo se
že zapomněl jsem poslouchat
a neuslyšel nohy bosé.
Maminka zavřela mi knížku
a já jsem musel do pelíšku.
Byl bych ji celou přečet snad.*

*Často jsem hadrem přikryl práh
pod dveřmi škvíra totiž byla,
a plamen opatrně stáh
aby mě lampa nezradila.
A noční můry pod stínidlem
vrážely do cylindru křídlem.
Dočetl jsem až po obsah.*

*Půl stoje a půl podepřen,
hltal jsem napínavé řádky
a známé věci kolem stěn
ustupovaly v přítmi zpátky
Byl červen - blýská se a hřímá
stůl kymácí se před očima
a kredenc praská u kamen.*

*Vrak bez plachet a bez lidí
řítí se nocí kolikerou
trosečník cestu nevidí
ve tmě si svítí lampou šerou.
Noc před ním jako propast zeje,
v lampě je málo petroleje
a světlo hasne na přidi.*

*A plul, aniž by věděl kam,
úpělo moře pod cyklonem,
v poslední chvíli objal trám.
Tak jsem se setkal s Robinsonem.
Bože, to bylo překvapení:
papouška držel na rameni
a v ruce pušku. A byl sám.*

*Věčně zelené ostrovy,
ztracené v moři za obzorem!
Za snem, který byl bláhový,
v tom světle lampy víc než sporém
potácel jsem se chvílkou hrůzy;
když zazněl výstřel z arkebuzy,
těšil jsem se už na nový.*

*Nazítří, když jsem oči mnul
a rozhlížel se letním ránem,
k pláči byl smutný ten náš stůl
i lampa, která stála na něm.
Můry na voskovaném plátně
ležely mrtvé. Nenávratně
v tanci jim život uplynul.*

V této souvislosti si vzpomínám na rozhovor o čtení neslyšících, který jsem měla o mnoho let později s panem Ing. Josefem Boudou, po Jardovi Hrubém druhým předsedou FRPSP. Boudovi svou starší dceru Evu, od narození neslyšící, vychovávali čistě orálně s velkým důrazem na čtení. Eva si četbu natolik oblíbila, že se po maturitě na gymnáziu v Ječné stala knihovnicí v Městské knihovně. Josef mi tehdy řekl: "Ano, význam čtení je obrovský, ale je třeba dát pozor na to, aby se pro nadšeného čtenáře smyšlené příběhy nestaly náhražkou skutečného života, aby neutonul ve světě literatury." Tohle varování obsahuje i Seifertova báseň - poslední verše lze číst i že "...Nenávratně / v četbě jim život uplynul."

Četla jsem všecko, co mi padlo do ruky: pohádky, mayovky, verneovky, Káju Maříka, Aloise Jiráska, Waltera Scotta (Ivanhoe), Svěhlavičku, od Karoliny Světlé Kříž u potoka a ještě mnoho jiných dobrodružných i zamilovaných. Později (to už jsem byla v kvintě či v sextě) se mi moc líbil sci-fi román „Konec civilizace“ od A. Huxleye¹⁸. Zajímavým způsobem jsem se seznámila s Franzem Kafkou. Jednou jsem bez určitého cíle „bloumala“ po městské knihovně a všimla jsem si jména KAFKA. „Co to může být za autora, jehož jméno je napsané tak divným pravopisem“ pomyslela jsem si a knihu „Zámek“ jsem si vypůjčila. Hlavním dojmem z četby byl podivný pocit trapnosti a strachu před něčím nedefinovatelným, který jsem dosud nikdy nezažila – ani při četbě povídek E.T.A. Hoffmanna (a ty už jsou hodně strašidelné). Později jsem chtěla zjistit, z čeho vlastně ten pocit pramenil a šla jsem si „Zámek“ znovu vypůjčit, ale na regálu už nebyl a knihovnice mi řekla, že tam měli revizi a že některé „méně žádané“¹⁹ knihy museli vyřadit.

To všecko bylo ale mnohem později, zatím jsem ještě v obecné škole. Paní učitelka, které jsem se tak strašně bála, se jmenovala Zvárová. Moji rodiče mi chtěli od strachu pomoci tím, že vymysleli posměšnou říkanku "Zvářice - tygřice", ale to nic nepomohlo. Myslela jsem si "vám se to vtipkuje, když k ní nemusíte chodit do školy" a jak jsem přišla domů, hodila jsem tašku do poličky a už jsem na školu nemyslela. Úkoly jsem dělala na poslední chvíli. Ze samého strachu jsem paní učitelku pořádně nevnímala a tak se mi stávalo, že jsem nevěděla, co jsme vlastně dostali za úkol a udělala jsem něco jiného (např. jsme měli krasopisně opsat nějakou básničku a já se ji místo toho naučila nazpaměť - ostatně učení nazpaměť mi šlo mnohem líp než psaní). Taky jsem občas neměla nějaké pomůcky - cvičky, pravítko, ořezávatko, věci na ruční práce a tak.

Ve třetí třídě jsem zažila ještě další nespravedlnost. Měly jsme "dívčí ruční práce" při kterých jsme vyšívaly vzorník různých stehů na kanavě. (Kanava je řídké, hodně naškrobené plátno, na kterém se dobře počítají nitky, aby byly stehy stejně veliké). Vyšívání mi vůbec nešlo. Všelijak jsem tu kanavu obracela a kroutila, takže jsem to měla celé zmuchlané, řádky nakřivo a každý steh jiný. Nakonec jsem se nad tím vzteky rozbrečela, kanava se namočila, škrob povolil a to tomu všemu dalo korunu.

Blížil se konec školního roku a s tím i termín, kdy jsme měly odevzdat hotové vyšívání. Nevěděla jsem, co mám dělat. Byla jsem ve třídě nová a tak se mnou skoro nikdo nekamarádil – jen sousedova Danuška - a ta jen proto, že rodiče ji nechtěli nikam pouštět, jen k nám na zahradu, kde na ni přes plot dobře viděli. Postěžovala jsem si jí a Danuška mi řekla: "odpoledne k vám přijdu a ukážu ti to". Odpoledne jsem si s Danuškou sedla v zahradě a ta mi názorně předvedla, jak držet jehlu, kam ji zapíchnout a kde vytáhnout a jak počítat ty zatrápené nitky. Za chvíli mi to šlo jako když hrom bije a do večera jsem měla vyšívání hotové. Na první pohled byl vidět rozdíl: jakmile jsem pochopila jak na to, pracovala jsem rychle a čistě a konec vyšívání nebyl zdaleka tak umolovaný jako jeho začátek.

Druhý den jsem to odevzdala a paní učitelka mi řekla: "Tohle ti uznat nemohu, to ti dělala maminka a na vysvědčení ti dávám čtyřku". To byla strašná nespravedlnost - maminka na to ani

¹⁸ Je podivuhodné, jak se 70 let stará vize dnes naplňuje

¹⁹ Komise měla vlastně na mysli „nežádoucí“

nesáhla a ostatně vyšívání nebyla zrovna její silná stránka. Poprosila jsem ji proto, aby šla do školy a dosvědčila mi, že jsem to dělala sama. "To ti dosvědčit nemohu" řekla maminka, která si nade vše cenila pravdomluvnosti "protože ti to udělala Danuška". To byla druhá nespravedlnost! Danuška mi to jen ukázala, dodělala jsem to sama! Strašně jsem brečela a když tatínek přišel z práce, utěšoval mě, že to nic není a že se na mě kvůli čtyřce z ručních prací nikdo zlobit nebude.

V té době jsem absolvovala další operaci u prof. Zahradníčka. Bylo to někdy v roce 1942. V nemocnici jsem byla spolu se sestrou Madlou, která měla stejné vrozené kyčelní vykloubení jako já a také musela na operaci. Pamatuji si jen cestu domů. Strýček Pepa nám půjčil auto se šoférem a cesta v luxusní limuzíně setmělou krajinou byla skutečně nádherná.

Příští rok jsme dostaly jinou paní učitelku, mnohem hodnější. Při ručních pracích jsme si zpívaly nebo jsme poslouchaly, co jedna z nás četla nahlas. Také jsme se učily šít na stroji a to mě velice bavilo, takže jsem pak doma spravovala utěrky a co bylo potřeba a vyhrála jsem si s tím, aby záplata přesně zapadla do vzorku látky.

Škola mě začala bavit a taky jsem měla kromě Danušky ještě další kamarádky. Chodily jsme do čtvrté A. Podle vzoru "Mladého hlasatele" jsme založily "Klub IVA". Měly jsme klubovnu u nás ve sklepě a bavily jsme se jejím zařizováním. Příští rok jsem ale odešla na gymnázium do Brandýsa nad Labem a tak klub skončil.

Přijetí na gymnázium nebylo snadné, zejména pro děvčata. Ze 40 žáků mohlo být jen 5 dívek. Ke zkoušce bylo třeba přinést výsledky psychotechnických testů a potvrzení o arijském původu s fotografiemi rodičů i prarodičů. Zkoušelo se hlavně z němčiny. Němčina byla také hlavní předmět - dokonce asi čtvrtina matematiky a celý zeměpis se vyučoval v němčině. Dějepis se nevyučoval – protektorátní úřady považovaly učebnice z Masarykovy republiky za nevhodné a jiné nebyly. Vůbec učebnic bylo málo, nové nevycházely a tak jsme si je po řadě vypůjčovali ze školní knihovny a hodně se psalo do sešitů.

Ještě horší to měla se školou dcera pana Bittermanna. Byla stejně stará jako já, také se jmenovala Anna a v rodině se jí říkalo Anka-Bittermannka. Pana Bittermanna zavřeli Němci do koncentráku, ale Anka byla jen poloviční Židovka a byla moc mladá na to, aby ji poslali do Terezína. Tak se svou maminkou Nežidovkou bydlela v Praze, ale do školy chodit nesměla - ani do měšťanky ne. Občas jsme za ní s maminkou jezdily a já jsem jí půjčovala své sešity k opsání, aby se mohla učit doma. Po válce pak s úspěchem složila zkoušku do tercie. Po maturitě vystudovala na VŠCHT kvasnou chemii a brzy potom emigrovala.

Do školy jsem to měla asi 6 kilometrů. V zimě jsem jezdila vlakem, v létě na kole. Na nádraží to byl necelý kilometr, ale do kopce. Vzhledem k tomu, že v Polabí je všude rovina, připadal mi ten kopec obrovský. Nikdy jsem nebyla schopna vypravit se včas a tak jsem vždycky poslední kus cesty utíkala a pak jsem ve vlaku nemohla popadnout dech. Podobné to bylo i s cestou na kole. Než jsem napumpovala obě pneumatiky, býval už nejvyšší čas a pak jsem to doháněla – taky do kopce, který byl jako na potvoru zrovna před branou do gymnázia.

Vůbec s cyklistikou to bylo za války špatné – nic nebylo k dostání, o přehazovačce jsem si mohla jen nechat zdát. Potřebovala jsem alespoň menší převodové kolečko, aby kolo nebylo tak těžké do kopce. Všechny věci byly na příděl a tak o to kolečko musel tatínek podat žádost až na okresní úřad. Nevyhověli mu a tak nezbylo než požádat našeho známého zámečníka pana Kočárka, aby je pro mě vyrobil. Pláště a duše také nebyly, lepidlo nestálo za nic a záplaty se neustále odlepovaly. Měla jsem proto velkou radost, když jsem jednou k Vánocům dostala nové kolo – větší radost, než mnohem později z nového auta.

Jak jsem se už zmínila, naši měli mezi pražskými Židy několik dobrých přátel. Z nich nejbližší byli manželé Levitovi. Když Levitovi někdy v roce 1942 dostali předvolání k transportu do Terezína, nenastoupili tam a – stejně jako rodina Anny Frankové – se ukryli v ilegálním bytě, který

jim obstarala dávná přítelkyně pana Levita. Na živobytí si vydělávali překládáním – samozřejmě nikoli na své jméno, ale na jméno mé maminky. Ta odevzdávala práci do nakladatelství a za honoráře pro ně nakupovala všechno potřebné a to jim pak – přes různé prostředníky – dodávala do jejich úkrytu. Nejtěžší bylo sehnat pro ně potravinové lístky. Ty se vydávaly jen na občanský průkaz (tzv. „kenkartu“) a tu Levitovi pochopitelně neměli. Ale „na černo“ se dalo sehnat všechno.

O Levitových jsme my děti samozřejmě nic nevěděly. Teprve po válce, když se po návratu z koncentráku Levitovi zotavovali u nás v Čelákovících, nám to všechno vyprávěli. Stejně jako u Frankových se také jejich úkryt prozradil a oba i s majitelkou bytu byli zatčeni. Před tím, než je poslali do koncentráku, je Němci dosti dlouho drželi ve vězení na Pankráci, což pro ně bylo určité štěstí, protože pobyt ve věznici byl přece jen snesitelnější než koncentrák. Důvod byl následující: pan Levit se před válkou stýkal se spoustou levicových intelektuálů (znal se velmi dobře např. s Františkem Halasem a Václavem Černým). Němci si mysleli, že v tom ilegálním bytě odhalili odbojovou buňku. Dlouho je vyslýchali, Levitovi nic neprozradili a tak je nakonec i s jejich bytnou poslali do koncentráku. Všichni tři přežili. Pan Levit pak učil na právnické fakultě Karlovy university a jeden čas byl dokonce rektorem Karlovy university. Majitelka bytu dostala izraelské vyznamenání.

Koncem války začaly hloubkové nálety tzv. „kotlinů“, což byly americké stíhačky, jejichž odvážní piloti se spouštěli nízko nad lokomotivy (samozřejmě parní, jiné v té době nebyly) a snažili se jim prostrílet kotle. To se jim často podařilo a tak vlaky jezdily zřídka, nepravidelně nebo nejezdily vůbec. Na silnice zase „kotlini“ rozhazovali ostré bodce na propichování pneumatik u vojenských transportů. Bodce byly vyrobeny tak, aby vždy padly ostřím vzhůru a jeden takový hřebík by mi pneumatiky u kola nadobro zničil. Nezbylo tedy než jezdit do školy úzkou cestičkou po náplavce podle Labe.

Ostatně brzy nebylo kam jet – gymnázium zabrali Němci pro vojenský lazaret a na vyučování jsme se střídali v jedné budově se žáky měšťanky a s dětmi z obecné školy. Vyučovalo se nejdříve obden, pak jednou týdně (to jsme vždycky dostali úkoly na celý týden) a nakonec se nevyučovalo vůbec.

Koncem války procházeli Čelákovícemi tzv. „národní hosté“. Byli to uprchlíci z území, které obsazovala Rudá armáda. Zbídačené rodiny s nejnnutnějšími věcmi na dětských kočárcích nebo ručních vozících ničím nepřipomínali rozpínavý „Herrenvolk“ z počátku války. Maminka se jich ptala, kam jdou, a oni odpověděli „Über Protektorat nach Böhmen“ (přes Protektorát do Čech). Ještě v posledních dnech války si z nich nacistická propaganda ztropila krutý žert.

Po válce nevěděl národní výbor co s nimi. Nejdřív je nabídl do Volmanovy továrny jako levnou pracovní sílu, jenže to byli většinou zemědělci a k práci v kovovýrobě se nehodili. Pracovali pak u sedláků i v městských domácnostech za stravu a ubytování. Tatínek pro nás tak získal jednu paní jako pomocnici v domácnosti. Byla moc hodná a uměla to pěkně se zvířaty. Původem byla Lužická Srbka odněkud od Budyšína. Tatínek byl zvědavý, jak se mluví lužicko-srbsky, ale ona buď tu řeč už neuměla nebo se spíš za ni styděla a na jeho otázky vrtěla hlavou a říkala "schlechte Sprache" (špatná řeč). "Národní hosté" pak brzy odešli – snad se o ně postarala spojenecká okupační správa a repatriovala je do Německa.

• • •

6. Po válce v Čelákovících

5. května 1945 vypuklo v Praze povstání proti Němcům. I v Čelákovících vznikla jakási „domobrana“, do které se tatínek aktivně zapojil, takže nebyl celé dny doma. Měli jsme o tatínka velký strach, protože Němci všechny funkcionáře domobrany zajali a drželi je jako rukojmí ve sklepě radnice. Nedovedu dost dobře popsat tu velkou radost, když Němci odešli a válka skončila. Tatínek se stal národním správcem firmy Volman, ale v té funkci nepůsobil dlouho - odešel na generální ředitelství do Prahy.

Ve všeobecném nadšení jsem se i já přiklonila k nové víře - k marxismu.²⁰ Četla jsem "Komunistický manifest" a nesmírně se mi líbila jednoznačnost a průzračnost jeho filosofie dějin, hlásající, že "dějiny lidstva jsou dějinami třídních bojů". V čem tkví přitažlivost marxismu pro lidi mladé a nevzdělané (to jsem tehdy byla) charakterizoval o více než 60 let později ministr školství Ondřej Liška: „... marxistické pojetí historického determinismu mnohé komunisty odjakživa naplňovalo pocitem výlučnosti. Vědomí, že jen oni vědí, jak se budou kola dějin otáčet a co přijde v další historické epoše – jak úžasné intelektuální opium!“²¹ O skutečných poměrech v Sovětském svazu se u nás tehdy prakticky nic nevědělo. Nadšení ve mně vzbuzovala Fučíkova „Reportáž psaná na oprátce“, která se stala přímo „svatým písmem“ komunismu a Ostrovského román „Jak se kalila ocel“.

Do té doby jsem byla věřící, i když poněkud pochybující katolička. Jako malé holčičce se mi moc líbily různé svátky, obřady a průvody (jako třeba Vzkříšení nebo Boží tělo), kdy jsme si s Bětou oblékly krásné bílé šaty a šly za družičky. Později jsem si leccos přečetla (např. Jiráskovo Temno nebo F.L.Věka) a viděla jsem, že to s tím náboženstvím není tak jednoduché.

Pamatuji se, jak jsem jednou asi tak v sekundě zlobila pana katechetu, když nám v hodině biblické dějepavy vykládal o stvoření světa v šesti dnech. Namítla jsem, že jsme se v přírodopise učili, že to trvalo miliardy let. "Teď máme náboženství a nikoli přírodopis" pravil pan katecheta "a ostatně Bůh je všemohoucí, tak proč by za šest dní nemohl zvládnout to, co našim paleontologům připadá jako miliardy let?" Pak dodal: "Když vidím, že vás biblická dějprava nebaví, budeme probírat něco jiného: do příště se naučte nazpaměť sedm hlavních hříchů". Příště nás vyzkoušel a protože jsme uměli, přinesl nám ukázat nádhernou obrazovou monografii "Šporkův Kuks", kde byly fotografie alegorických soch, znázorňujících různé ctnosti i neřesti.

Po válce se toho ve škole spousta změnilo. Ve druhém pololetí školního roku 1944/1945 jsme se toho moc nenaučili a tak se vyučování prodloužilo až do konce července, aby se dohonilo, co se dalo a mohli jsme dostat vysvědčení. Místo němčiny nastoupila ruština. Všichni jsme byli velice zvědaví, jaká bude.

Na první hodinu ruštiny se dostavil vysoký, rozložitý, vousatý, asi padesátiletý chlap v zelené rubáše a mohutným basem s výrazným ruským přízvukem pronesl: „Jsem major ...“ (jméno jsem zapoměla, říkali jsme mu pak totiž jedině major Bukva) „a budu tady učit ruštinu. Ruština a čeština jsou jazyky slavjanskije a proto ani Rus česky, ani Čech rusky se pořádně nenaučí“. Jak jsme slyšeli jeho přízvuk, tak jsme mu to ihned uvěřili a čekali, co bude dál.

Dál napsal na tabuli krasopisně velké a malé „A“ a prohlásil: „Bukva A píšetsa jako A“ a vedle hned azbukou několik slov, začínajících na „A“. Ty jsme si měli opsat – i když ostatní písmena azbuky jsme ještě neznali – a do příště se je naučit. Hodina pak pokračovala: „Bukva B

²⁰ Jak píše Václav Černý ve svých "Pamětech", které jsem samozřejmě četla až mnohem později, není marxismus "vědecký světový názor", nýbrž představuje svérázný druh náboženství s vírou v budoucí "ráj" (=komunismus), který nastane po projití "slzavým údolím" současné dřiny a nedostatku a do něhož vstoupí pouze vybraná skupina "vyvolených" (proletariát).

²¹ O. Liška: „Komunisté milují dějiny, ale po svém“, Lidové noviny 29.1.2009

vyslovújetsja jako české B" a zase několik slov, pak "Bukva B představljájet V, Bukva Г je G, Bukva Д je D" a tak dále podle dalších písmen azbuky. Když jsme zvládli celou azbuku spolu s hromadou roztodivných slovíček, (to bylo myslím až v tercii) pokračovalo vyučování tak, že jsme z tabule opisovali Krylovovy bajky a ty se pak učili nazpaměť. Ve školním roce 1947 – 48 vystřídal pak majora Bukvu někdo jiný. V té době jsem skoro do školy nechodila a tak ani nevím, kam odešel a co se s ním stalo. Možná, že ho Rusové odvěkli do nějakého sovětského gulagu jako tolik jiných emigrantů, po nichž po roce 1990 pátral pan Bystrov.

Někdy kolem roku 1945 se naši rozešli s prof. Zahradníčkem a předali mě a Madlu do péče profesora Hněvkovského. Myslím, že hlavním důvodem bylo to, že všechny ty operace neměly požadovaný efekt a obě jsme chodily dost špatně. Zatímco prof. Zahradníček spoléhal hlavně na operace, kladl prof. Hněvkovský větší důraz na tzv. "neinvazivní léčbu", tj. na rehabilitaci a cvičení²². Na jeho doporučení jsme na jaře 1946 vyrazily (maminka, obě sestry a já) na léčení do Jánkových lázní. Bydlely jsme v soukromém penziónu a maminka se mnou a s Madlou chodila každé dopoledne do lázní na procedury. Bětka zatím doma měla šprtat francouzská slovíčka, což jí moc nešlo.

V lázních byly ještě německé sestřičky a byly moc hodné. Pamatuji se hlavně na sestru Štefi z vodolěčby. Velmi příjemná procedura a neméně příjemná sestřička - to nemělo chybu! Maminka a sestry po pár týdnech odjely a pro mě se našlo místo v dětské lázeňské léčebně. Tam jsem si poprvé uvědomila, co pro mě rodiče dělají v oblasti vzdělávání. Většina pacientů v té léčebně byly děti, ochrnuté po dětské obrně, které šly z jedné léčebny do druhé. Mnohé z nich vůbec do školy nechodily. Nemocniční školy, které jsou dnes zcela běžné, tehdy neexistovaly a tyto děti byly v 10 - 12 letech zcela negramotné.

V Janských lázních jsem prožila i volby v květnu 1946. Nadšeně jsem "fandila" komunistům a nebyla jsem sama: KSČ získala (v Čechách) skoro polovičku (tuším 46 %) hlasů. Musím se přiznat, že v době volební kampaně jsem dělala to, co dnes k smrti nenávidím: nemalovala jsem sice grafitti na zdech (ostatně v té době nebyly žádné spreje), ale na nástěnky a informační tabulky v lázních jsem připisovala volební hesla (např.k nápisům **ZACHOVEJTE KLID!** nebo **NEVSTUPOJTE - NEKLEPEJTE** jsem připsala ...*a volte č. 1*). Nikomu jsem tím ovšem neposloužila, sestry si asi myslely "to není možné, jak jsou ti komunisti drzí", ale mně to tehdy připadalo nesmírně vtipné (ostatně mi bylo 13 let). V červnu jsem se vrátila domů, s úspěchem složila zkoušky za tercii a postoupila do kvarty.

Za války byl počet žáků gymnázií omezen, což se týkalo hlavně dívek. Ministerstvo školství proto roku 1946 umožnilo těm dětem, které se na gymnázium nedostaly, přestup z třetí měšťanky do kvarty. Do kvarty tak přišla spousta nových žáků - hlavně dívky. Ředitelství vytvořilo celou dívčí třídu a jako třídního jsme dostali mladého profesora francouzštiny a latiny, nadšeného milovníka středověké literatury. Když jsme si odbyly povinnou gramatiku a četbu, recitoval nám (častěji v překladu, ale i v originále) francouzské, latinské, ale i české verše (např. Manon Lescaut od Nezvala), což se mi ohromně líbilo. Později mě také tak nadchla "Staročeská milostná lyrika" od Václava Černého a „Chrám a tvrz“ Pavla Eisnera a chtěla jsem se stát překladatelkou či filoložkou. Maminka zchladila mé nadšení poukazem na to, že bych především měla ovládat franštinu tak dobře jako V. Černý, který ve dvacátých letech absolvoval francouzské lyceum v Dijonu, a že nemám žádnou možnost se tam dostat. Studovat jazyky sice lze i doma, ale k tomu jsem neměla dost píce a vytrvalosti.

Ještě k těm jazykům: když jsem v roce 1945 odmítla pokračovat ve studiu němčiny (což naši chápali), vyjednala mi maminka soukromé hodiny angličtiny u jedné staré učitelky v Brandýse. Jméno si už dobře nepamatuji – nejspíš se jmenovala Mašnerová. Možná také, že si ji pletu se

²² Pro své malé pacienty dokonce uspořádal skautský tábor, jehož se účastnila moje sestra Madla. Já jsem jet nemohla (už nevím proč) a Madle jsem ten tábor velice záviděla. Po převratu v roce 1948 pak už nic takového nebylo.

slečnou Marplovou z detektivek Agáty Christie, protože také tak vypadala: křehká bělovlasá stará dáma s „porcelánovými“ modrými očima. Moc mě toho nenaučila. Angličtina mi připadala jako legrační směs francouzštiny a němčiny, proti elegantní francouzštině dosti těžkopádná a vyučovací metody paní Mašnerové nezáživné.

Obrázek 16 Dětská ortopedická klinika prof. Hněvkovského v Praze 2

V roce 1947 se ale ukázalo, že se mi vzdor Janským lázním a následné rehabilitaci chůze nelepší, zejména levá noha zůstávala kratší, slabší a křivá. Naši mě sice nutili do cvičení, ale výsledkem byl spíše celoživotní odpor k tělocviku. Pan profesor Hněvkovský se proto na podzim 1947 rozhodl pro další poměrně složitou operaci, při které mi na levé noze nařízl stehenní kost, nastavil ji do správné polohy a vše upevnil hřebíkem a drátem. Slíbil, že za rok či dva ten hřebík a drát vyndá, ale mně se později na novou operaci nechtělo, tak jsem ho tam měla 30 let.

V roce 1947 bylo mimořádně suché a horké počasí - už od jara nezapršelo a vedra trvala až do podzimu. Ležela jsem v nemocnici na Moráni v sádrovém obvazu úplně zoufalá z děsného vedra, ale nakonec mi sádru sundali s tím, že mi budou nohu pomalu rozcvičovat. Chodit jsem ale nesměla - byla jsem přivázaná na jakési konstrukci s kladkou a závažím - ale mohla jsem se po posteli jakž takž pohybovat. Sestře Madle dělal pan profesor také nějakou operaci, takže jsme byly v nemocnici spolu.

Měly jsme spoustu návštěv. Dvakrát týdně za mnou chodily návštěvy "školní". Bylo mi 14 let, měla jsem chodit do kvinty, což už je "vyšší gymnázium" a učení bylo poměrně dost. Proto rodiče najali na doučování dvě septimánky z blízkého gymnázia "Minerva" ve Vodičkově ulici - jedna mě učila franštinu a latinu, druhá matematiku a fyziku. Ostatní předměty jsem se měla učit sama z učebnic. Daleko lepší byly ale návštěvy paní Levitové.

Levitovi bydleli za rohem a tak za námi chodila každý den paní Berta Levitová a nosila nám lahůdky z konzerv, které do Československa posílala humanitární organizace UNRRA²³. Byly to většinou americké armádní přebytky (burská pomazánka, grapefruitový džus, cukrová kukuřice, datle). Madla nikdy předtím datle neviděla a nevěděla, co to je. Chtěla jsem, aby pro mě víc zbylo, a tak jsem jí řekla, že to jsou takové sušené švestky, ale že jsou staré, celé hnědé a nejsou dobré. Madla se pak maminky ptala, proč nám teta Berta nosí staré švestky a tak to prasklo. Maminka se na mě moc zlobila, že jsem nenažraná a sobecká a vyčetla mi, že se hlásím ke komunistické víře, jejímž článkem je všeobecná rovnost ve spotřebě, a přitom se ani neumím rozdělit se svou malou sestřičkou.

Kromě učení a povinné rehabilitace jsem četla a háčkovala, takže bylo pořád co dělat. Ale i tak zbýval čas na lumpárny. Jednou jsme měli k obědu kynuté knedlíky s povídky, tzv. "blbouny". Menším dětem sestra jídlo rozkrájela, ale já jsem řekla, že si to umím udělat sama. Jenže knedlíky nebyly dobré a já jsem je skoro nejedla. Bylo teplé, slunné a velice nudné říjnové odpoledne, děti

²³ United Nations Relief and Rehabilitation Administration = Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu byla mezinárodní organizace založená v roce 1943 k poskytování bezplatné hospodářské pomoci zemím poškozeným II. světovou válkou. Československo v akci UNRRA získalo potraviny, léky a pohonné hmoty za více než 241 milionů amerických dolarů. Stát dostával dodávky od UNRRA bezplatně, ale obyvatelstvu je rozprodával. Výtěžek pak měl sloužit na obnovu silnic, mostů, budov apod., zničených válkou. Věřme, že v ČSR tomu tak bylo - zkušenost s obdobnými akcemi OSN v současné době však ukazuje, že "humanitární pomoc" nezřídka končí v kapsách místních pohlavářů.

spaly, jen mouchy bzučely nad neuklizenými talíři se zbytky jídla. Z nudy jsem dostala nápad, hodný Jirotkova Saturnina (toho jsem v té době neznala, snad ani ještě nebyl napsán): co kdybych přivázala jeden z těch oschlých knedlíků na nit a spustila ho z okna? Vysoukala jsem se po posteli k oknu, otevřela ho a knedlík na niti spustila dolů. To jsem ale nevěděla, že pod oknem našeho pokoje je hlavní vchod do nemocnice a že jím bude zrovna v té chvíli procházet pan profesor, následovaný houfem asistentů a mediků.

Za chvíli vběhla do pokoje vrchní sestra a strašně mi vynadala, co prý to provádím, že z okna našeho pokoje visí knedlík a pan profesor se velice zlobí. Jistě to bude žalovat rodičům a pošle mě domů. Z toho jsem měla strach, tak jsem zavřela oči a dělala jsem, že spím a z toho předstírání jsem opravdu usnula. Rodičům nikdo nežaloval, od pana profesora to schytaly jen sestry a ty mi pak vyčítaly, že si vůbec nevážím těch výhod, které v nemocnici mám (tím asi myslely ty časté návštěvy).

Po návratu z nemocnice jsem doháněla školu, složila zkoušky za 1. pololetí kvinty a odjela do Státního ústavu doléčovacího v Kladrubech u Vlašimi. Ústav byl umístěn v budově, kde před válkou bylo přepychové plicní sanatorium a za války vojenský lazaret. Ústav byl zařízen prostřednictvím akce UNRRRA, která kromě vybavení do Kladrub poslala i dvě americké sestřičky, specialistky na pracovní rehabilitaci neboli - jak se tehdy říkalo - "léčbu prací". Americké sestry šířily kolem sebe optimistickou náladu ("keep smiling") a zásadu "pomoz si a Bůh ti pomůže". Naprosto nechápaly postoj některých pacientů, kteří spoléhali na budoucí invalidní rentu a ve cvičení a rekvalifikaci viděli jen překážku k dosažení co nejvyššího důchodu.

V Kladrubech se provozoval hlavně tělocvik a léčba prací. V tělocviku se hodně hrály míčové hry, všelijak upravené podle možností pacientů a pořádaly se různé závody a soutěže. V plavání "na prsa" jsem byla vždycky spolehlivě poslední, až mi tělocvikář pan Kubík řekl, že na to nemám dost síly v nohou a že bych měla zkusit kraula. Zkoušela jsem to pak mnohokrát, ale nikdy jsem se kraula nenaučila.

Mnohem víc než tělocvik mě bavila "léčba prací". V Kladrubech byla dílna textilní, keramická a dřevozpracující, k dispozici byl i mechanický psací stroj. Vedoucí instruktorka měla amputovanou pravou ruku, ale byla nesmírně šikovná - levičkou dokázala to, co málokdo zvládl oběma. Ta s každým udělala "diagnostický pohovor", čemu se bude v dílnách věnovat, a stanovila cíl, kterého je třeba dosáhnout.

Já jsem měla pracovat na šlapací pilce, což byla normální lupénková pilka se složitým mechanickým pohonem, který se uváděl do pohybu šlapáním jako na bicyklu. Měla jsem vyřezávat z překližky různé díly, z kterých se pak sestavovaly hračky. To mi moc nešlo, pilky se mi ustavičně lámaly. Čím víc jsem se snažila, tím to bylo horší a tak jsem pochopila úsloví „netlač na pilu“.

Pak jsem také pracovala na výrobě „hadrových koberečků“ z textilních odstřížků. Těch nám chodily celé balíky z nějaké konfekční továrny. Pacienti, kteří si měli procvičovat jemnou motoriku ruky, je stříhali na úzké pásky a ty jsem pak na šicím stroji sešivala do nekonečného pásu, z kterého vznikl útek na ty koberečky. Osnova byla pevná – tenké bavlněné provázky a tkalo se to obyčejnou plátňovou vazbou (jako když se štipují punčochy). Někdy ale ústav sehnal lepší materiál – bílou a červenou vlnu – a pak se tkaly složitější vzory všelijakých dekoračních látek.

Jako součást „léčby prací“, která zahrnovala i rekvalifikaci, případně přípravu na budoucí povolání, mi vedoucí určila i psaní na stroji 10ti prstovou metodou. Sama psala rychle jako kulomet a to pouze 5 prsty (víc jich neměla). Také mi „naordinovala“ samostudium – musela jsem dělat úkoly podle učebnic. Čas od času za mnou přijel tatínek, aby mi vysvětlil matematiku nebo fyziku.

Kromě léčení byl v Kladrubech i čilý společenský život a to oficiální a neoficiální. Oficiálně se každou středu v jídelně promítal film a každou sobotu byla tancovačka. Při gramofonu tancoval každý jak mohl a uměl – americké sestřičky tahaly „do kola“ i vozičkáře. Nejlepším tanečníkem byl

přes své postižení (podkolenní amputace) jeden z bývalých pacientů, zaměstnaný v ústavu jako kuchař a číšník.

Neoficiální společenský život probíhal mimo ústav v hospodě, kam se chodilo na míchaná vajíčka s domácím chlebem (bez lístků) a na slivovici. Chodila jsem tam taky, ale slivovici jsem si nedávala, protože mi nechutnala a ostatně by mi na ni nestačilo kapesné. Návraty do ústavu bývaly dosti dobrodružné, lezlo se oknem v přízemí. Vždycky se musel někdo obětovat, do hospody nejít a hlídat, aby okno zůstalo pootevřené.

Rozjaření pacienti pak měli chuť pokračovat v dalších (sexuálních) radovánkách, ale to bylo přísně zakázané. Schodiště mezi druhým patrem, kde bydleli muži a třetím, ženským, se v noci zamykalo a spojení bylo možné jedině výtahem. Zamilované dvojice se proto scházely ve výtahu a zastavovaly ho mezi patry. Jednou došlo k malému: nějaké dívce ve třetím patře se v noci udělalo špatně, zvonila na sestru a ta, když zjistila, že výtah nejede, zavolala údržbáře. Údržbář zjistil příčinu a oba zamilovaní nešťastníci se hned ráno pakovali domů.

V Kladrubech mě zastihly i „únorové události“. Strašně jsem fandila Gottwaldovi a neviděla jsem, v čem je problém: proč by prezident Beneš neměl přijmout demisi odstoupivších ministrů – když chtějí odejít, tak ať jdou. Z rozhlasu jsme si vyslechli známý Gottwaldův projev na Staroměstském náměstí, v němž obyvatelstvu oznámil, že se vrací z Hradu a že prezident demisi přijal. V ústavu se zdánlivě nic nezměnilo, jen „americké sestřičky“ okamžitě odjely - asi už o převratech v rozvojových zemích věděly své.

V Kladrubech jsem v roce 1948 pobyla asi 2 – 3 měsíce a o prázdninách 1949 jsem tam jela znovu. Z druhého pobytu si pamatuji hlavně na Ing. Arch. Jaroslava Kándla²⁴, který si tam doléčoval kyčelní kloub po aplikaci tzv. „čepičky“²⁵. Ing. Kándl byl nejen skvělý kreslíř-karikaturista, ale i organizátor různých akcí. Pro náš „divadelní a literární kroužek“ dramatizoval některé z Čapkových Apokryfů (třeba ten o pračlověku Janečkovi). Také jsme hráli některé scény z Jiráskovy Lucerny. Strašně jsem chtěla hrát paní kněžnu, ale musela jsem uznat, že to s mou nedokonalou chůzí nebude možné a tak jsem jakožto vodník seděla v rákosí u rybníčka a procítěně skřehotala: „Haničko, sluníčko...“

Na jaře 1949, když jsem se vrátila z Kladrub, chodila jsem ještě asi 2 - 3 měsíce do školy, pak jsem složila zkoušky za kvintu a postoupila do sexty. V té době nám Běta připravila velké překvapení. Ačkoli absolvovala kvartu k dobrým prospěchům, prohlásila, že ji škola nebaví, že se tam musí „šprtát“ spoustu zbytečností, a že zkrátka do kvinty nepůjde a že se raději půjde do fabriky učit soustružnicí. (Možná, že k jejímu znechucení školou přispěly i svérázné pedagogické metody majora Bukvy.) Mamince se to vůbec nelíbilo, ale tatínek – se svým názorem na středoškolskou výuku – byl pro. Jen změnil výběr řemesla: Běta se měla jít učit nástrojařkou, což je daleko prestižnější a náročnější obor než soustružnice.

V té době se začalo propagovat působení žen v nejrůznějších „mužských“ oborech a tak v závodu TOS Čelákovice (tak se jmenovala bývalá Volmanova továrna) otevřeli učňovské obory i pro dívky. Přihlásily se tehdy jen dvě: naše Běta na nástrojařku a ještě jedna holka na soustružnici. Dívčí šatny a sprchy tam nebyly a tak Běta chodila ráno do práce rovnou v montérkách a po směně špinavá domů. (Naštěstí to měla do práce jen asi pět minut).

První, co se adept kovožpracujícího řemesla musí naučit, je vyrobit ručním pilníkem přesnou krychličku s rovnými stěnami. Přesnost se zjišťuje tak, že se ploška přetře modrou barvou,

²⁴ (1917 – 1979), architekt, malíř, výborný karikaturista, spoluautor kreslených filmů, učitel kreslení a modelování na Fakultě architektury ČVUT

²⁵ Před vynálezem endoprotézy (tj. kovové, resp. umělohmotné náhrady celého kyčelního kloubu) se ortopedi pokoušeli vyléčit poškozený kloub nasazením kovové čepičky na jeho hlavici.

kteřá nesmí nikde přebývat ani chybět. Ze začátku to jde pomalu a špatně, a tak se Běta z práce vracela celá umouněná od modré barvy. Doučila se pak v Praze v ČKD, kde ji doporučili na večerní gymnázium. Po maturitě pak odjela studovat slévárství do Ostravy, tam se seznámila s Jirkou Kadlecem a v roce 1957 se vzali.

Obrázek 17 Legitimace SČM

Po vzoru Taťány z Puškinova Oněgina jsem mu to řekla a on mi – opět po vzoru Oněgina – odpověděl, že jsem moc mladá a že nějaké chození se mnou nepřipadá v úvahu. Hrozně mě to zničilo, připadala jsem si nemožná. Byla to strašná rána pro mé sebevědomí, uměle „vypěstované“ optimistickým přístupem amerických sestřiček v Kladrubech.

K tomu se navíc připojil debakl v tanečních. V Čelákovících taneční nebyly, konaly se na zámku v Brandýse. Znamenalo to vzít do kufru či batohu taneční šaty a boty, sednout i s maminkou do vlaku nebo na kolo, u kamarádky v Brandýse se převléci, učesat a namalovat, jít do zámku tančit, pak se zase převléci a hurá domů, kam jsme dorazily kolem půlnoci.

Taneční mistr tiše předpokládal, že holky už tancovat umějí a že to kluky naučí. Proč tedy vlastně holky chodí do tanečních? Co se tam vlastně mohou naučit? Jednak se tam chodí předvádět v hezkých šatech, pěkně učesané a namalované (to se také musí učit), ale hlavně se tam učí nechat se vést. Při tanci pán vede dámu (to taneční mistr pořád zdůrazňoval). Platí to i tehdy, když ona tancovat umí a ten její partner nikoli? V takovém případě je vrcholem "ženského" tanečního umění tančit tak, aby partner měl dojem, že dámu vede a dáma ho přitom nenápadně postrkovala tam, kde je to třeba.

Mně ale tancování vůbec nešlo a umění "nechat se vést" jsem naprosto neovládala, takže pro mě kluci nechodili. Když mi taneční mistr nějakého nakonec poslal, byla to bída s nouzí: ani jeden z nás to neuměl a motali jsme se na parketu jako nudle v bandě. Maminku role gardedámy strašně nebavila, a protože si myslela, že tancování nezvládám kvůli svým špatným nohám, brzy mě z tanečních odhlásila. Nebyla to ale ta pravá příčina: ta byla v tom, že jsem všeobecně málo pohybově nadaná, což se ukázalo v autoškolě a také – mnohem později – v kursu znakového jazyka. Tancovat mě pak trochu naučil Mírek Červenka, který - stejně jako jeho tatínek František - byl velmi dobrý tanečník.

Ještě k té autoškolě. Tam jsem se zase „vyznamenala“ tím, že jsem si na motocyklu přejela vlastní botu. To bylo tak: studenti museli často chodit na zemědělské brigády, a aby jejich pomoc zemědělství byla co nejefektivnější, vyhlásil okresní výbor SČM pro ty „nejuvědomělejší“ brigád-

Ale zpátky do Čelákov. Ve 14 letech, ještě před nástupem do nemocnice, jsem vstoupila do SČM (Svazu české mládeže)²⁶. V té době se hodně zpívalo a recitovalo. Velice byl podporován folklor, kterého byly rozhlasové programy plné. Zapisovala jsem si slova lidových písniček podle rozhlasu a melodii jsem si už nějak pamatovala – hráli to od rána do večera pořád dokola, tak to nebyl problém. V SČM jsme měli svazácký pěvecký a recitační kroužek, jehož vedoucím byl kluk, který se do Čelákov přistěhoval odněkud od Plzně.

Byl o dva roky starší než já, chodil v Praze na průmyslovku a hrozně se mi líbil.

²⁶ Zkratka je dobře, i když se od těch pozdějších liší. Tenhle spolek se totiž přejmenovával skoro na každém sjezdu.

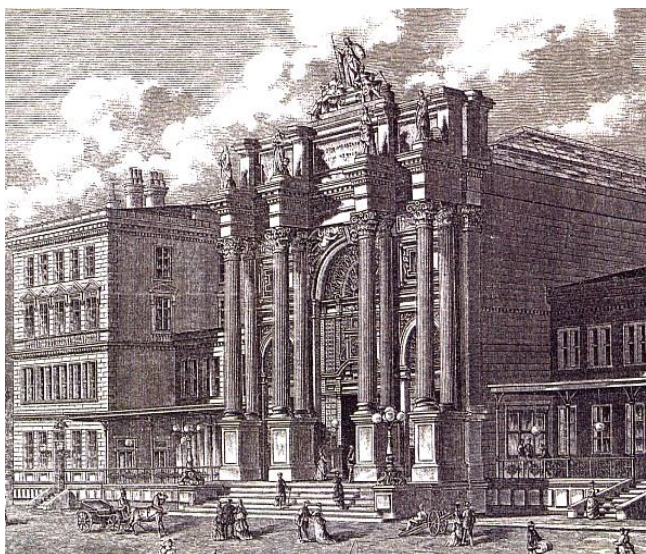
níky traktoristický kurs, k němuž bylo jako „bombónek“ přidáno ježdění na motocyklu. Samozřejmě jsem se přihlásila.

Jezdilo se na fotbalovém hřišti. Traktor mě vůbec neposlouchal a s motorkou to bylo ještě horší. Řadilo se nohou, a když jsem se tam násilím pokoušela dostat rychlost, zula se mi bota. V tom momentě rychlost zaskočila, motorka se rozjela, já jsem se lekla, zatočila jsem a najela rovnou na botu. Při obrátce se motorka naklonila, soudruh instruktor se lekl víc než já a navrhl mi, abych se do kursu přihlásila někdy později. Přestala jsem tam chodit, ale i tak mi kurs byl k užitku: to, co jsem se naučila o údržbě motocyklů, se mi později hodilo, když jsme měli Trabanta.

Na jaře roku 1949 mě okresní výbor SČM vyslal na politické školení do Klecan u Prahy. Vedoucí školení byla Rita Budínová a přednášel tam její přítel (a pozdější otec jejich dětí) Zdeněk Mlynář, student moskevské právnické fakulty, shodou okolností spolužák Michaila Gorbačova. Rita byla dcera známého komunistického novináře Stanislava Budína, předválečného šéfredaktora Rudého Práva. Za války celá jejich rodina žila v USA. Rita tam chodila do školy a velmi Ameriku obdivovala a milovala, ale v ČSR v roce 1949 to nemohla dávat najevo a tak vystupovala jako velmi nekompromisní a uvědomělá svazačka. Jenže jí to nebylo moc platné, po maturitě se stejně na vysokou školu nedostala. U přijímací komise jí bylo doporučeno, aby se šla „zocelit“ do dělnického prostředí. Pracovala pak dva roky v Motorletu Jinonice, teprve potom ji přijali na VŠE.

Její přítel Zdeněk Mlynář byl ve svém „svazáckém“ nadšení více umírněný a o něco skeptičtější, jak už to tak bylo u lidí, kteří poznali poměry v SSSR „na vlastní kůži“. Oba pak v roce 1968 patřili mezi protagonisty „Pražského jara“. Zdeněk po sovětské okupaci emigroval do Rakouska, Rita s dětmi zůstala v Praze a působila v disentu. Překládala dokumenty „Charty 77“ do angličtiny, psala ekonomické články do samizdatových Lidových novin a tak se seznámila s Václavem Havlem. Po roce 1989 se stala velvyslankyní v USA.

Na tom školení jsem se seznámila s Mirkem Červenkou. Mirek rovněž chodil do sexty, ale byl o rok starší než já. Z jeho strany to byla láska na první pohled, ale já jsem byla spíš na rozpacích. V „Evženu Oněginovi“ Puškin píše: „Čím mň jsme okouzleni ženou, tím více se jí líbíme“. V našem případě to platilo stoprocentně (v opačném směru, samozřejmě): čím víc mi Mirek dával najevo, jak se mu líbím, tím jsem k němu byla kritičtější. Nicméně jsem uznávala, že je to dosti hezký a dobře vychovaný chlapec, že je velmi chytrý, že píše pěkné verše a že je s ním o čem hovořit.

Tak jsme spolu začali chodit. Jezdila jsem za ním do Prahy, chodili jsme do divadla, do kina, na koncerty a na výstavy. Vstupenky se tehdy nesháněly snadno, ale měla jsem ve škole funkci kulturního referenta, tak jsme se dostali skoro všude. Odjížděla jsem domů nočním vlakem z nádraží Těšnov (stávalo na stejnojmenné křižovatce a dnes už neexistuje²⁷). Mirek na ty odjezdy napsal hezkou, smutnou báseň – ostatně E.A. Poe píše, že podmínkou zdaru básnického díla je smutný námět. Když to vypadalo, že nestihnu poslední vlak, přespala jsem v bytě Mirkových rodičů na Vinohradech (samozřejmě ve vší slušnosti, jinak to ve dvou-

²⁷ Ačkoli to bylo jedno z nejhezčích pražských nádraží, „vedoucí orgány“ ho daly v roce 1985 zbourat pod záminkou, že musí „ustoupit magistrále“. Magistrála ale vede po viaduktu o kus dál a místo krásné budovy, ve které mohlo být třeba muzeum, je jen zanedbaný trávník.

pokojevém bytě ani nešlo).

Obrázek 18 Nádraží Těšnov, kde jsme se s Mirkem loučivali

V sextě jsme místo toho pana profesora, který nám recitoval různé básně, dostali novou třídní - franštinářku, typickou starou pannu, ošklivou, upjatou, která nás neměla ráda a na naší poněkud rozjívené dívčí třídě nenechala nit dobrou. Zdála se mi strašně stará a její vztah k nám, sextánkám, mi připomínal Villonovy verše, které nám v kvartě s takovým nadšením recitoval náš mladý franštinář:

*... a stejně ubohé ty babky
do čeho kousnout nemají
a když tak vidí mladé žabky
se spouštět - a ne potají -
proč je tak dávno, reptají
a jakým právem stvořil Pán.
A On, když baby spílají
radš' mlčí jako zařezán.*

Po zkušenostech z kvinty, kterou jsem celkem v pohodě absolvovala víceméně „dálkově“, mě škola moc nebavila a vyhledávala jsem každou příležitost, jak se jí vyhnout. Takových příležitostí bylo dost: okresní sekretariát SČM rád využíval studenty k zajišťování různých akcí (placení funkcionáři byli už tehdy dosti líní).

Jednoho dne si naše třídní pozvala maminku k pohovoru. Maminka se vrátila velice rozzlobená (mnohem víc než před časem, když jsem Madlu ošidila o ty datle), že prý ve škole zneužívám svého politického postavení k nezaslouženým výhodám. Namítla jsem, že pokud jde o zameškanou výuku, mám na všechno řádnou omluvenku, a proč mi to třídní neřekla rovnou. To maminka nevěděla a já jsem najednou pochopila, že naše třídní se mně bojí. Přišlo mi jí líto. Byla doba tzv. „akčních výborů“, které pod nejrůznějšími záminkami vyhazovaly lidi z práce. Neměla jsem s tím nic společného a vlastně jsem o tom ani pořádně nevěděla, ale naše třídní viděla, že lítám pořád po nějakých schůzích a aktivech a chudák stará dostala strach.

Někdy v sextě nebo v septimě jsme se učili (nevím, zda v češtině nebo v občanské nauce) o slovanské vzájemnosti. Pan profesor nám velice vychvaloval přátelství mezi Slovany, jehož "sloupením a záštitou" byl samozřejmě Sovětský Svaz. Toto "nové slavjanofilství" bylo tehdy nejnovějším vynálezem tehdejšího ministra školství Nejedlého a jako takové se dostalo i do učebních osnov. Zcela naivně jsem se zeptala, jak se slavjanofilská idea srovnává s proletářským internacionalismem.

Místo odpovědi se na mě pan profesor rozkřikl: "To jsem od tebe jako od uvědomělé svažky nečekal, že zrovna ty budeš provokovat!" Nezmohla jsem se na slovo a celá rudá jsem se posadila. Uvědomila jsem si, že škola není diskusní klub, že stejně jako za okupace nelze ve škole jen tak říkat, co si člověk myslí, že i nadále jsou vědomosti "domácí" a "školní" a že jedny nelze míchat s druhými. Později se o samostatném myšlení vyprávěl takovýto vtíp: "Raději nemysli! Když už si něco myslíš - nemluv. Když už mluvíš - nepiš. Když už píšeš - nepodpisuj. Když podepíšeš, tak se nediv!"

O prázdninách 1950 mě okresní výbor SČM pověřil „politickým úkolem“. Měla jsem se stát hlavní vedoucí na sokolském táboře dorostenek někde v Jizerských horách. Namítla jsem, že se svým postojem k tělocviku se na to nehodím, ale vysvětlili mi, že na to tam budou cvičitelky a že mým úkolem bude zajišťovat ten tábor ideologicky. Sokol tehdy ještě nebyl zakázán (později zůstalo jen jméno Sokol v názvu různých venkovských sportovních klubů) a svazáckým funkcionářům šlo právě o tu „ideologickou převýchovu“.

Byl to malý tábor, spíš tělovýchovné soustředění. Bydlelo se ve škole, kde byla také tělocvična. Ze začátku byly vztahy dost napjaté, ale když dívky i jejich cvičitelky zjistily, že proti Sokolu vlastně nic nemám a že nehodlám ideologicky „tlačit na pilu“, uzavřely jsme jakési „ozbrojené příměří“. Řekla jsem těm dorostenkám, že by se měly naučit nějaké svazácké písničky, což přijaly, a já jsem s nimi na oplátku zpívala ty jejich sokolské. Nakonec jsme se docela skamarádily, a když přijeli funkcionáři OV SČM na inspekci, holky s nadšením zpívaly „Jen dál, rudí námořníci...“, aby inspekce viděla a já neměla průšvih. Rodiče mi tehdy vedení tábora dost vehementně rozmlouvali, že je to velká odpovědnost, že ještě nejsem plnoletá, a že když tam bude manko, tak to budou muset za mě zaplatit. Nakonec všechno dobře dopadlo, ale dnes vidím, že jsem měla víc štěstí než rozumu.

• • •

7. Praha, vysoká škola, svatba s Mirkem

Když jsem v červnu 1950 skončila septimu, rozhodli se naši náš dům prodat a odstěhovat se do Prahy. Vypadalo to rozumně. Tři z naší pětičlenné rodiny denně dojížděli (tatínek do Prahy, já s maminkou do Brandýsa) a bydlení v rodinném domě vyžadovalo dost práce (topení, údržba, zahrada). Maminka proto byla horlivou zastánkyní prodeje, nijak zvlášť jí na nemovitém majetku nezáleželo. "Přece se neuštvu pro vlastní pohodlí" řekla při jedné z rodinných debat. Pan Bittermann sice maminku varoval, že by mohla přijít měnová reforma a že nemovitost představuje určitou jistotu, ale tatínek nad tím jen mávl rukou, že ekonomika roste a nic takového se nemůže stát. Měnová reforma přišla v roce 1953 a rodiče přišli o všechny peníze, které za dům dostali²⁸.

S prodejem byla spojena výměna bytu. Pro maminku bylo podmínkou ústřední topení a teplá voda. Takový byt byl v Holešovicích, v Jankovcově ulici, kam jsme se v létě 1950 přestěhovali. Já jsem nastoupila do oktávy v La Guardiově gymnáziu v Holešovicích. Hned v prvním týdnu školního roku byl prováděn nábor pionýrských vedoucích. Přihlásila jsem se a byl to pro mě krásný „koníček“ celých příštích pět let.

Dostala jsem pátou třídu ve škole na Dimitrovově náměstí. Klubovna nebyla, tak jsme se scházeli ve třídě, ale raději jsme byli venku. Jednou jsme jeli na výlet do lesa do Klánovic a tam jsem i s dětmi zabloudila. Bylo to na podzim, břízy už žloutly, řídkým listím prosvítalo slunce a les byl pořád stejný, nikde žádná značka ani záchytný bod. Řekla jsem dětem, že jsme zabloudili a aby koukaly po někom, kdo by nám mohl ukázat cestu. Děti si myslely, že je to nějaká hra a byly nadšené, ale já jsem skutečně už nevěděla kudy kam a byla jsem čím dál víc zmatená. Nakonec nám nějaký houbař ukázal cestu do Běchovic a vlakem jsme dorazili na Masarykovo nádraží.

O prázdninách po maturitě jsem byla opět hlavní vedoucí na pionýrském táboře – tentokrát ve Zbraslavicích u Kutné Hory. Byly tam děti z 1. stupně školy na Dimitrovově náměstí, kde jsem byla pionýrskou vedoucí. Zřizovatel tábora (obvodní úřad) mi tam přidal i děti ze zvláštní školy. Měla jsem z nich dost strach, ale měly jako vedoucí svoji učitelku, tak to šlo. Byly velmi šikovné na ruční práce a ta jejich učitelka mi poradila, abychom na táboře neorganizovali moc náročné hry²⁹, ale hry spíše jednodušší (na četníky a zloděje) a hlavně výtvarné a rukodělné soutěže. V nich děti ze zvláštní školy vynikaly a tak se mezi těmi „normálními“ necítily odstrčené a nezlobily. Jediným problémem byl asi osmiletý Pepíček, chlapeček s Downovým syndromem, který by patřil spíše do ústavu než na tábor. Byl ale velmi přítulný a starší dívky ze zvláštní školy ho měly jako maskota, mazlily se s ním a vodily ho všude s sebou.

Stejně jako v Brandýse, i v Praze byli studenti využíváni k různým pracím formou „dobrovolných brigád“. Naše třída jezdila do Podolí budovat tzv. „pravobřežní komunikaci“. Do té doby tramvaj jezdila úzkou a dosti nebezpečnou Podolskou ulicí a na nábřeží byly jen různé boudy, sklady a všeobecný nepořádek. Hlavní stavební práce provedla příslušná firma se svou mechanizací a my jsme tam dělali jen dokončovací práce. Tenhle kout Prahy se mi ohromně líbil - říkala jsem si, že kdybych tak tam mohla bydlet, nechtěla bych už nic jiného.

²⁸ Měnová reforma v létě 1953 byla jedním z nejhorších průšvihů socialistického plánovaného hospodářství. Ještě po 56 letech (v lednu 2009) ji ekonom Jan Macháček uvádí jako příklad „státního bankrotu“. Šlo o jeden z největších podvodů, kterých se komunisté dopustili na obyvatelstvu. Týden před jejím vypuknutím - to už byly nové peníze vytištěné - ujišťoval prezident Zápotocký, že k ničemu takovému nedojde. Až na malou hotovost, která se vyměňovala v poměru 1:5, se peníze i vklady vyměňovaly v poměru 1:50, tj. došlo k desetinasobnému znehodnocení měny. Současně byly odstraněny lístky na potraviny a textil. Prodejní ceny byly stanoveny na úrovni cen "volných", takže vedle znehodnocení peněz došlo i ke zdražení základních životních potřeb (kromě nájemného). Proti zdražování vypukly velké demonstrace - nejvíce v Plzni. Těch demonstrací se "strana a vláda" nesmírně zalekla a už nikdy se nedopustila tak zjevného útoku na životní úroveň obyvatelstva.

²⁹ jako třeba "Cesta kolem světa za 80 dní" nebo "Putování antickým Řeckem", jak už se to na táborech dělá

V oktávě jsem ale měla důležitější starosti: výběr volitelného předmětu k maturitě a výběr vysoké školy. Maturovalo se povinně ze tří jazyků, ze společenskovedního základu (dějepis, zeměpis a občanská nauka) a na výběr byl jeden ze čtyř přírodovědných předmětů (chemie, fyzika, biologie, matematika). Chemie nepřicházela v úvahu, protože náš chemikář byl rapl, který hned na začátku školního roku prohlásil, že z chemie k maturitě nikoho nepustí. Matematika mi moc nešla, v biologii bylo moc věcného učení, tak zbývala fyzika. Pan profesor Říman, kterého jsme měli na fyziku, s mojí volbou souhlasil, s tou podmínkou, že se pak nebudu hlásit na matematicko-fyzikální fakultu. Prohlásil: „Na strojařinu nebo na medicínu by vaše fyzika stačila, ale na matfyzu byste mi dělala ostudu“. Ráda jsem mu to slíbila. Co se týče výběru vysoké školy, byla jsem na rozpacích. Medicína mě nelákala, práva také ne, na filologii jsem neměla dostatečné praktické jazykové znalosti a tak mi tatínek doporučil ekonomii a já jsem souhlasila.

Přihlásila jsem se tedy na Vysokou školu politických a hospodářských věd (VŠPHV), na tatinčkovu radu na obor národohospodářské plánování.³⁰ VŠPHV měla nahradit bývalou Vysokou školu obchodní, ale měla i fakultu politickou a sociální, která vznikla začleněním Vysoké školy politické a sociální³¹. Navíc sem byla přifařena fakulta speciálních nauk z Karlovy university. Až na ten pozůstatek speciálních nauk, kde se vyučovala statistika a pojišťovnictví, to byla škola veskrze příšerná, která by za dnešních poměrů určitě nedostala akreditaci. Kromě jediného profesora – předválečného komunisty prof. Felixe Olivy – tam snad nebyl jediný docent a výuku zajišťovaly „rychlakvašky“, tj. čerství, právě dostudovavší absolventi VŠPHV nebo sovětských vysokých škol.

Na začátku druhého ročníku (na podzim 1952) nás svolali za svazáckou schůzi, kde nám byl přečten dopis Tomáše Frejky, studenta jednoho z vyšších ročníků VŠPHV. V tom dopise se Tomáš zříkal svého otce, významného národohospodáře, který byl v té době v politickém procesu se Slánským obžalován ze špionáže, maření hospodářského plánu, ekonomické diverze a dalších vykonstruovaných zločinů.³²

Nastala doba tzv. "politického procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským". Na rozdíl od předchozích let, kdy byli obžalováni (a bohužel i popraveni) političtí odpůrci režimu, z nichž nejznámější jsou Milada Horáková a Závist Kalandra, šlo tentokrát o mocenský boj uvnitř komunistické strany, podporovaný ze strany SSSR. Oběťmi byli zasloužilí, předváleční členové strany. Průběh procesů byl vysílán na všech rozhlasových stanicích a promítán v rámci týdeníků v kinech (televize tenkrát nebyla).

Poslouchali jsme rozhlasové přenosy a nestačili jsme se divit. Nikdo z naší rodiny netušil, jaké bylo zákulisí oněch procesů, které pod vedením sovětských poradců téměř doslova kopírovaly politické procesy v SSSR z konce třicátých let. Tatínek, jehož koníčkem byla historie, nacházel paralely ve vzájemném vyvražďování prominentů francouzské revoluce. Monotónní, téměř strojový přednes obžalovaných, kteří se před soudním tribunálem přiznávali k absurdním zločinům, jsme připisovali účinkům drog. Skutečnost vyšla najevo až mnohem později - v roce 1968 začaly vycházet vzpomínky těch, kteří přežili a byli pak rehabilitováni.

Ve škole jsme se učili politickou ekonomikou, hospodářský zeměpis, právo s ještě jiné věci. Náš hlavní obor – národohospodářské plánování - vyučoval mladý asistent soudruh Misař, který pořád kolem dokola omílal sovětskou plánovací metodiku. Vůbec mě to nebavilo a tak jsem se

³⁰ Národní hospodářství tatínka vždycky zajímalo a měl tehdy neomezenou důvěru v efektivnost makroekonomického plánování. Neměl však naprosto žádnou představu o kvalitě školy a o tom, co se tam fakticky vyučuje.

³¹ Na této fakultě začal studovat Ivan Klíma, který se chtěl stát novinářem, ale dlouho tam nevydržel a přestoupil na Filologickou fakultu UK do stejného ročníku jako Mirek Červenka. Stali se z nich pak nerozluční kamarádi.

³² Tomášův čin později posloužil Milanu Kunderovi jako inspirace pro postavu Alexeje v románu "Žert".

rozhodla, že přestoupím na jiný obor s větším podílem teorie, což byl obor politická ekonomie. To jsem ale vůbec nevěděla, kam to vlastně lezu, jinak bych zůstala, kde jsem byla.

Na prestižním oboru "politická ekonomie" byl totiž proti ostatním oborům nadprůměrný podíl tzv. "ádékářů" neboli absolventů dělnických kursů (ADK). Komunisté sice prosazovali „vedoucí úlohu dělnické třídy“, ale brzy zjistili, že bez inteligence to nepůjde. Aby získali co nejdříve dostatek „třídně uvědomělých“ vysokoškoláků, vytvořili roční „dělnické přípravy na vysokou školu“ kde se vybraní mladí dělníci místo studia na normální čtyřleté střední škole (gymnáziu, obchodní akademii nebo průmyslovce) měli připravit k maturitě za pouhý jeden rok. Jak to v takové přípravce vypadalo, píše ve svých pamětech můj švagr Jirka Kadlec, který ji absolvoval v roce 1952 ve Šluknově.

"Trvalo to 11 měsíců, byli jsme tam zavřeni v bývalém, nyní po odsunu Němců opuštěném gymnáziu, předělaném na internátní školu. Za těch 11 měsíců jsme měli zvládnout učivo čtyřletého gymnázia a tomu bylo podřízeno všechno. Učili jsme se od rána od 7hod. do večera do 22, v sobotu i v neděli. Jednak to byly hodiny výkladu kantorů, jednak samostudium, ale přísně dodržované

Byl to velký záprah, spousta lidí na to neměla, někteří byli už starší, dokonce ženatí a měli rodiny. Začínalo nás asi 250 a skončilo maturitou asi 80. Většina se ztrácela během roku jak to zatížení rostlo, někteří dokonce s těžkým duševním postižením.

Kantoři byli všechno gymnaziální profesori, kteří to celé považovali za nesmyslný experiment (a taky že to byl) a nic nám neodpustili. Ti, co odpadli a vraceli se do fabrik jako neúspěšní, často raději odešli i do jiného zaměstnání, protože jim funkcionáři připravili drobné peklo, že prý „zklamali důvěru dělnické třídy“.

Ale ti, co vydrželi, pak kupodivu předvedli lepší výsledky než absolventi normálního gymnázia v Rumburku, se kterými jsme společně a za stejných podmínek maturovali. Vzpomínám si na poctivé přiznání našeho učitele chemie. Byl postrachem na všech školách, protože měl jednu nohu dřevěnou a trochu se za to studentům mstil. Jinak měl rád hudbu a protože v našem středu byl i nadaný muzikant Balatka (dodnes nevím, proč se dal na hutníka), často ho žádal, aby zahrál nějaké „l'prelid“ na klavíru, který tam byl v jídelně a současně společenské místnosti. Tak tenhle profesor mi soukromě po maturitě vykládal, že nikdy nevěřil, že by se k maturitě mohl někdo připravit za rok a že teď musí svůj názor změnit.

Je však třeba po pravdě říct, že příprava nám nedala gymnaziální všeobecné vzdělání, což jsme pak na vysoké škole i v dalším životě těžce nesli, i když si to leckdo nerad přiznával. Zejména v dějepisu a zeměpisu jsme sice předeepsanou látku proletěli, ale takovým tempem, že nám z ní v hlavách zůstalo pramálo. Proto jsem se později cítil značně méněcenně před svým budoucím tchánem" (tj. mým a Bětiným tatínkem) "který byl v dějinách a zeměpisu chodící encyklopedie."

Absolventi dělnických přípravek na oboru "politická ekonomie" však zdaleka nebyli tak skromní, jako můj švagr Jiří. Naopak. Proti nám, gymnazistům, se považovali za něco výjimečného, za "předvoj dělnické třídy". Nejhorší v tomto směru byl jistý soudruh Maliarik, typický fanatik, vysoký, hubený a bledý (měl nějakou nemoc, snad TBC a zemřel poměrně mladý). K mé smůle ho vedení školy určilo za vedoucího studijní skupiny (kruhu, jak se tehdy říkalo). To nebyla funkce pedagogická (ani nemohla být, vedoucí kruhu byl student jako všichni ostatní), ale spíše ideologická a také donašečská.

Ze strany školy nebylo vůči mému přestupu námitek – v prvních ročnících byla náplň studia na obou oborech prakticky totožná. Jen mě upozornili, že mě čeká speciální seminář z Marxova Kapitálu a že si mohu vybrat, v jakém jazyce chci Kapitál studovat – česky, rusky nebo německy. Zdánlivě nejjednodušší by byla čeština, ale moderní český překlad tehdy ještě neexistoval. K dispozici bylo pouze nesmírně těžkopádné přetlumočení z pera JUDr. Teodora Šmerala, které škola vydala jako skripta. Od nich mě odradil hlavně staromódní právnický styl, který byl pro

člověka bez právnické průpravy těžko srozumitelný a rozmatávat krkolomné formulace se mi nechtělo. Studovat německého autora v ruském překladu mi připadalo divné a tak jsem se rozhodla oprášit pozůstatky gymnaziální němčiny.

Koupila jsem si učebnici němčiny pro samouky a celé prázdniny jsem opravdu velmi pilně šprtala, takže jsem nakonec byla schopna toho Marxe postupně přelouskat. Němčina mě opět blíže skamarádila s Mirkem Červenkou. S tím jsem se rozešla někdy v oktávě, protože mi připadalo, že on bere náš vztah příliš definitivně a vážně a mně šlo spíše o nezávazné chození s kulturní náplní. Tak jsme si tehdy řekli sbohem, on napsal několik krásných, smutných básní a byl konec. V prvním ročníku na vysoké škole pak o mne stál jeden spolužák. Myslím, že se jmenoval Bohouš, ale jistě to nevím, a nakonec je to jedno. Byl nesmírně nudný a tak jsme spolu vlastně ani nezačali chodit.

Začátkem března 1952 se udělal jeden z těch nádherných předjarních dnů, kdy slunce pronikavě září z bezmračné oblohy, „chladný větřík nestudí, ale rozehřívá“³³ a zdá se, že je možné všechno na světě. Měla jsem něco vyřizovat na Vinohradech a napadlo mě, že se podívám, jestli Mirek není náhodou doma. Náhodou doma byl a učil se na nějakou zkoušku. Pozdravili jsme se, chvíli jsme si povídali o škole a smluvili si rande. Začali jsme spolu zase chodit a bylo to mnohem lepší než poprvé.

Když jsme se domlouvali, co a jak o prázdninách, říkala jsem, že v červenci pojedu na pionýrský tábor a pak budu u babičky v Černolicích šprtat němčinu kvůli semináři z Kapitálu. Mirek mi řekl, že ho taky čeká zápočet z němčiny (na jeho oboru čeština – literární věda byla němčina povinná a Mirek ji srdečně nenáviděl) a že bychom mohli koncem září někam jet a zvládat tu němčinu spolu. Jeli jsme do Veltrus. Bylo nádherné, suché a teplé babí léto. Opalovali jsme se na trávě a překládali básně Heinricha Heina. Já jsem udělala „podstročnik“³⁴ a Mirek to dával do veršů. Ty překlady mu pak někde otiskli. Myslím, že byly lepší než překlady Pavla Eisnera; ostatně mně Eisnerovy překlady většinou moc neseďí, připadají mi příliš vyumělkované. Mirek tehdy už platil za nadějného mladého básníka – vedle Pavla Kohouta, Karla Šiktance a dalších.

Ale zpátky na VŠPHV. Na semináře z Kapitálu jsem se připravovala z německého originálu s pomocí Šmeralova překladu, který jsem používala jako „podstročnik“. Německý originál mi zase pomáhal pochopit, jak to vlastně ten Šmeral myslel. Později, když se mi četba Kapitálu v němčině začala dařit, tak jsem ani toho Šmerala moc nepotřebovala. Samozřejmě že jsem se s tím nerozpačkovala pochlubit, protože jsem byla v našem studijním kruhu jediná, kdo byl schopen číst Marxe v originále. Bohužel jsem si neuvědomila, jak to muselo štvát (ba přímo nasírat) mé spolužáky "ádékáře".

Dnes vidím – po četbě knih Izáka Bashevicze Singera – že náš seminář z Kapitálu nejvíc ze všeho připomínal studium Talmudu v ortodoxní vyšší židovské škole – ješivě. Každý týden si měl někdo připravit komentář k některé z kapitol, ten pak přednesl a k tomu se diskutovalo. Aby se komentář příliš neodlišoval od kanonického textu, měla vedoucí semináře, soudružka Kyprová, sbírku vzorových komentářů od jakéhosi Rosenberga. Tomu, kdo měl referát, tu knihu půjčila, ostatní k ní neměli přístup. V knihovně se nedala vypůjčit.

To mě velice štvalo. Když na mě přišla řada s referátem, řekla jsem, že žádného Rosenberga nechci a že zapracuji vlastní hlavou. Vyšla na mě velmi lehká a významově jednoznačná kapitola a tak to, co jsem přednesla, se v hrubých rysech shodovalo s tím, co psal Rosenberg. Ne že bych byla nějak geniální, ale k tomu tématu se prostě nic jiného říci nedalo.

³³ Jiří Trnka: Zahrada, Praha, Albatros

³⁴ hrubý, doslovný, slohově neupravený překlad

Studijní vedoucí Maliarik mě přede všemi obvinil, že jsem podvodnice, že jsem si toho Rosenberga nějak pokoutně opatřila a že teď se chlubím cizím peřím. Zeptala jsem se ho, jak to může vědět, a vyšlo najevo, že jemu, jakožto studijnímu vedoucímu a členu KSČ, toho Rosenberga soudružka Kyprová půjčuje i mimo pořadí, kdykoli o to požádá. Ačkoli jsem tehdy neznala Orwella, pochopila jsem názorně, že "za socialismu jsou si všichni rovni, ale někteří jsou si rovnější".

Se spolužáky na VŠPHV jsem se moc nekamarádila, to spíše se studenty university. S Mirkem, Ivanem a ještě dalšími jsme jezdili na venkov na tzv. "kulturní brigády". Přijeli jsme dopoledne někam na vesnici. Studenti žurnalistiky a Ivan Klíma, který studoval dílo Karla Čapka a také chtěl být novinářem, udělali několik rozhovorů s místními občany. Z toho, co se dozvěděli, vytvořil Mirek do odpoledne několik "častušek" nebo spíš "kramářských písní" na známé melodie. Ty jsme do večera nacvičili a večer pak bylo v místní hospodě představení. Já jsem kromě zpěvu ve sboru hrála maňáskové divadlo.

Stále jsem se snažila studovat na VŠPHV jako na vysoké škole. Představu jsem měla z toho, jak to vypadalo na filologické fakultě³⁵, kde studoval Mirek. Ve škole jsem se přihlásila do kroužku dějin národního hospodářství. Tématem bylo období počátků ČSR (1918-1924). Mirek se zajímal o život a tvorbu básníka S.K. Neumanna. Chodili jsme spolu číst staré noviny a časopisy do archivu Národního muzea, který byl v zámečku ve Stromovce. Mirek četl hlavně Neumannův "Červen", já jsem louskala "Obzor národohospodářský".

Práci v kroužku dějin jsem nedokončila, protože jsem "byla odejita" z politické ekonomie. Nicméně kroužek měl pro mě velký význam. Bavila jsem se o vybraném období s jedním asistentem na škole³⁶ a ten se mě ptal, jestli znám Peroutkovo³⁷ "Budování státu", kde se podrobně píše právě o začátcích první republiky. Když jsem řekla, že ne, nabídl mi, že mi tu knihu půjčí, ale musela jsem mu slíbit, že to nikomu neřeknu a že v dokončeném referátu žádného Peroutku citovat nebudu. "Budování státu" se mi nesmírně líbilo a zatoužila jsem stát se novinářkou.

Zjistila jsem, že pro studium dějin národního hospodářství bych měla lépe znát statistiku, tak jsem si na oboru statistika zapsala přednášky z teorie pravděpodobnosti. Moc jsem tomu nerozuměla, ale zkoušku jsem zvládla. V dalším semestru jsem chtěla pokračovat, ale teorie pravděpodobnosti v rozvrhu kolidovala s nějakou přednáškou na našem studijním směru. Na studijním oddělení mi řekli, že si mám podat žádost s doporučením studijního vedoucího. Maliarik mě s tím vyhodil a ještě mě seřval, jak si to představuji, měnit si studijní plán. Na moji námitku, že výuka statistiky na našem směru nestojí za nic a že obsah zameškaných přednášek mohu snadno nastudovat ze skript, reagoval tak, že mi vyčetl "buržoasní původ", "chorobnou ctižádost" a spoustu dalších hříchů.

Na vysoké škole byl tehdy povinný tělocvik. Na gymnáziu jsem byla většinou z tělocviku osvobozena, ale tady to nešlo - pro každého musela katedra tělesné výchovy najít nějaký vhodný sport. Mně zařadili na plavání a na kanoistiku. Plavání bylo celkem fajn, ale vyžadovala se 100 % účast a přirozená absence jednou za měsíc se musela nahrazovat. Nikdy se mi do nahrazování nechtělo, takže koncem semestru jsem musela chodit plavat každý den, abych dostala zápočet.

V našem oddíle kanoistiky byla jen holky. Trénovaly jsme na Vltavě, loděnice byla na náplavce na smíchovské straně Palackého mostu. Jezdilo se proti proudu k barrandovské skále, tam jsme to obrátily a jely po proudu nazpátek. Toužebně jsem vyhlížela věž Zlíčovského kostelíčka,

³⁵ Václav Černý ve svých „Pamětech“ však píše, že za profesora Mukařovského, který byl Mirkovým učitelem, to už zdaleka nebyla takové, jako za první republiky.

³⁶ ta se v té době transformovala na z VŠPHV na VŠE, tj. Vysokou školu ekonomickou.

³⁷ Ferdinand Peroutka (1895-1978), prozaik, esejista, dramatik a významný český politický žurnalista 20. století žijící od roku 1948 v exilu.

kdy už bude obrátka a konec dřiny. Instruktorka s námi jezdila na kajaku. Od podzimu 1954 se nacvičovalo na spartakiádu. Nácvič byl povinný a nevyhnul se ani kanoistice. Neměly jsem ale žádnou tělocvičnu a tak jsme Pražanům poskytovaly pěknou podívanou, když jsme kolektivně poskakovaly na náplavce a točily nad hlavou svými kužely.

Jednou v březnu jsme na vodě trénovali "singl", tj. každý jel sám. Nejsem žádná sušinka, tak moje loď byla dost zatížená a špice trčela pěkně nahoru. Bylo zima, foukal ostrý, studený vítr, poletoval řídký sníh, všichni jsme byli navlečení v teplácích a bundách. Měla jsem co dělat, abych ve větru a ve stále vyšších vlnách udržela směr, když v tom vidím, že zezdola přijíždí parník. Začala jsem pádlovat jako šílená, ale točila jsem se na místě, parník houkal, vlny byly stále vyšší a já stále zoufalejší. Když už jsem nevěděla kudy kam, přišla velká vlna, loď se převrhla a já se "udělala". V teplácích a bundě jsem plavala za pádlem, instruktorka za mnou ze svého kajaku volala: "Drž se lodi!", ale mně se plavalo docela dobře, ani jsem necítila zimu, jen velkou úlevu - byla jsem ráda, že už nic nemusím. Vylovila jsem pádlo, hodila ho kamarádce do lodi a doplavala do loděnice. Tam mi ostatní půjčily suché oblečení a jela jsem domů. Doma jsem si uvařila horký čaj a nebyla z toho ani rýma. Později jsem si často na to vzpomněla s tím, že tak by měl vypadat ideální konec života: najednou už nic nemuset a potopit se do nebytí jako do temné chladné vody.

Studium se mi celkem dařilo až do začátku čtvrtého ročníku (7. semestru), kdy přišla katastrofa v podobě "kádrových pohovorů". Na schůzi studijní skupiny za přítomnosti vedoucího učitele ročníku jsme měli každý sdělit, jaké jsme si vybrali téma pro diplomku a jak si představujeme své budoucí uplatnění. Většina chtěla učit, někteří uvažovali o vědecké aspirantuře, jeden o diplomatické službě. Soudruh Maliarik, který schůzi vedl, každému jeho představu odkýval a pak přečetl víceméně formální posudek. Vypadalo to na další nanicovatou a otravnou schůzi.

Já jsem přišla na řadu až nakonec. Když jsem řekla, že bych ráda dělala ekonomickou publicistiku, Maliarik se zachmuřil a řekl, že je to vyloučeno, že bych musela být napřed přijata do KSČ a že můj kádrový profil je s členstvím v KSČ neslučitelný. Pak četl můj kádrový posudek, plný "nezdravé ctižádosti", "velké ambicióznosti", "buržoasního původu", "intelektuálštiny" a podobných prohřešků. V posudku se mi vytýkalo, že jsem v přihlášce na vysokou školu uvedla své rodiče jako bezpartijní³⁸, ačkoli po roce 1945 vstoupili do KSČ a byli vyloučeni, že jsem neteř známého vykořisťovatele a kapitalisty Josefa Volmana, že jsem individualista bez smyslu pro kolektiv a že zkrátka nemám na prestižním oboru "politická ekonomie" co pohledávat. Závěr byl jasný: buď přestoupit na jiný obor a tam školu dokončit, nebo ze školy odejít.

Bylo to jako blesk z čistého nebe. Nikdo se mě nezastal, ani vedoucí učitel ročníku. Ostatní spolužáci seděli a přikyvovali, každý byl rád, že prošel hladce. Nikdo se do toho nechtěl míchat a možná, že někteří z nich mi to i přáli. Nebyla jsem schopna slova a začala jsem horečně přemýšlet, v čem jsem udělala chybu. Teprve mnohem později jsem se dočetla³⁹ jak tento inkvizitorský způsob obvinění činí člověka vůči agresorovi bezmocným. No ale nakonec se mi nic tak hrozného nestalo a měla jsem svým způsobem štěstí. Ekonomická publicistika se v té době dala dělat jen ve stranickém tisku a tam to možná bylo ještě horší než na VŠE. Teď však bylo potřeba najít si obor, kde bych mohla školu dokončit.

Chvíli jsem uvažovala o statistice, ale tam bylo nutno dělat takové množství rozdílových zkoušek, že by to znamenalo opakovat ročník (ne-li rovnou dva). Měla jsem strach, že prodloužení studia by mi děkanát nepovolil a nakonec i kdyby, rodiče na tom nebyli finančně nejlépe (tři studující dcery + příspěvek na živobytí babičce a dědečkovi v Žebráce), takže bylo třeba školu co

³⁸ tj. že nejsou členy žádné strany. Moji rodiče ve skutečnosti z KSČ nebyli vyloučeni, ale vystoupili sami. To se však "kádrově" již tehdy bralo nastejno. Podobné to bylo i v době tzv. "normalizace" v letech 1970-71.

³⁹ např. v knize A. Koestlera „Tma o polednách“, v Londonově „Doznání“ nebo v Kunderově „Žertu“.

nejdřív dokončit. Požádala jsem tedy o přeřazení na obor ekonomika průmyslu. Tam mi – k mému podivu – neobyčejně vyšli vstříc, zejména odborný asistent a pozdější docent Jiří Sláma⁴⁰.

Začala jsem rychle skládat rozdílové zkoušky. Se všelijakými těmi „ekonomikami, organizacemi a plánovacími metodami v průmyslu“ problém nebyl, všechno to bylo na jedno brdo a nijak se to zásadně nelišilo od toho, co nám v prvním ročníku vykládal v kursu národohospodářského plánování soudruh Misař. Určitý oříšek ale představovala zkouška z předmětu „Technologie a zbožiznalství“, což byl vlastně takový encyklopedický předmět „jak se co dělá“ – od dolů a energetiky přes strojírenství až po pivovary.

Skripta na to nebyla, tak nám jako literaturu doporučili populární brožurky pana B. Dobrovolného, který je psal pod heslem „o všem všudy letem světem“. Něco jsem znala z chemie a fyziky na gymnáziu, něco jsem si přečetla, tak to tak to nakonec dopadlo dobře. Horší to bylo s účetnictvím, tam jsem prolezla doslova s odřenýma ušima.

Jako téma diplomové práce mi přidělili „Kapacitní propočty v hutní druhovýrobě“ a poslali mě na praxi do drátoven v Libčicích nad Vltavou. Současně jsem dostala návrh na umístěnku⁴¹ do nábytkářského podniku „Interiér“ v Jablonném v Podještědí. Mírek měl v té době už napevno přislíbenou aspiranturu v Ústavu české literatury ČSAV, což znamenalo, že zůstává v Praze a mně se tedy do Podještědí vůbec nechtělo. Pokusila jsem se proti té umístěnce protestovat a namítala jsem, že když mám praxi a diplomku v kovovýrobě, že bych měla v tomto oboru také pracovat a to v Praze, kde je spousta strojírenských a kovoobráběcích podniků. Na studijním oddělení mi na to neskočili a ze začátku to vypadalo, že mě s tím vyhodí, ale nakonec mi řekli „... kdyby tu byly vážné rodinné důvody, soudružko...“ No tak jsme se s Mirkem rozhodli, že se co nejdříve vezmeme a „vážné rodinné důvody“ budou.

Obrázek 19 Před Staroměstskou radnicí v květnu 1955
1.řada: babička Hana, švagrová Renáta, moje maminka, já, Mírek, 2.řada: dědeček Pössner, Mirkův tatínek František, můj tatínek, svědek Ivan Klíma

Svatbu jsme měli na Staroměstské radnici v květnu 1955. Neměla jsem bílé šaty a věneček se závojem, protože naši si mysleli, že takové „šaty na jedno použití“ představují zbytečné vyhazování peněz. Dali mi místo toho ušít bleděmodrý kostým z lesklého, měňavého hedvábí (ta látka se myslím jmenuje šanzán), který mi vůbec neslušel a který jsem pak stejně nenosila.

Hostina proběhla v jedné z nejlepších pražských restaurací „U pelikána“ na Příkopě. Jedna pověra varuje před květnovou svatbou, že prý „v máji – máry“ jiná zase říká, že nevěstiny modré šaty přinášejí do manželství smůlu. V mém případě se obě pověry ukázaly jako oprávněné. Brzy po svatbě jsem otěhotněla, ale o dítě jsem přišla.

(To se mi pak stalo ještě jednou, těhotenství se podařilo udržet až koncem roku 1957). Manželství pak skončilo v roce 1967 rozvodem.

• • •

⁴⁰ Ing. Jiří Sláma (*1929), ekonom a politolog; od r. 1953 odborný asistent na katedře ekonomiky průmyslu VŠE, později pracovník Výzkumného ústavu ekonomiky průmyslu a stavebnictví (ředitel Věněk Šilhán), 1969 emigroval, od 1970 vědecký pracovník Institutu pro východní Evropu a externí profesor univerzity v Mnichově, od 1991 profesor Vysoké školy ekonomické v Praze.

⁴¹ V té době si absolventi vysokých i středních škol nemohli volně hledat zaměstnání, ale škola jim přidělovala určité místo v určitém podniku zvláštním dekretem, kterému se říkalo „umístěnka“.

8. Mirkovi rodiče

Obrázek 20 Tvůj pradědeček František s malým Jindrou

Takže teď, když jsme se s Mirkem vzali, by bylo na místě představit Mirkovy rodiče. Jeho tatínek, Tvůj pradědeček **František** (opět jeden František!) **Červenka** (1901 - 1979) byl mladší syn rolníka ze Sedlečka u Soběslavi. Jeho starší bratr Jan měl zdědit usedlost a František tedy vystudoval učitelský ústav v Soběslavi a učil pak na několika místech v jižních a středních Čechách (naposledy v Načeradci, v Louňovicích a ve Vlašimi).

František Červenka byl velice pracovitý a do jisté míry i ctižádostivý. Učitelský ústav opravňoval jen k výuce na obecných školách (dnes je to nižší stupeň, 1. - 5. třída), a tak si udělal potřebné zkoušky z češtiny a dějepisu a stal se odborným učitelem na tzv. "měšťanské škole" neboli "měšťance" (tj. na dnešním vyšším stupni, v 6. - 8. třídě). Kromě toho měl i zkoušky z logopedie. Byl nadšený Sokol, dokonce byl funkcionářem sokolské župy Podblanické a velice rád hrál ochotnické divadlo.

So kola. V roce 1969 z KSČ vystoupil, čímž přišel o místo (byl tehdy ředitelem základní školy), ale to mu nevadilo - stejně byl už v důchodovém věku a tak měl víc času na milovanou chalupu v Sedlečku. Jenže o tu chalupu brzy nato přišel.⁴²

Za války se účastnil sokolského odboje a Němci ho uvěznili. Po válce se s celou rodinou přestěhoval do Prahy na Vinohrady. Tam vstoupil do KSČ se stejným nadšením jako předtím do

Mirkova maminka, Tvoje prababička **Věra Červenková**, rozená **Chcová** (1905 - 1993) byla po své mamince poloviční Židovka. Její tatínek, Tvůj pra-pradědeček **Václav Choc** (1860 - 1942) byl politik a publicista, vášnivý odpůrce Rakousko-Uherska. Před I. světovou válkou byl poslancem říšského sněmu za národní socialisty, za války byl uvězněn, po válce založil Slovanskou stranu sociální, která se ale brzy rozpadla. Pak z politiky odešel a věnoval se publicistice. Měl tři děti: nejstarší Marie (1903 - 1993, provdaná Veselik) absolvovala Vysokou školu obchodní a někdy kolem roku 1948 emigrovala do Ameriky. Prostřední byla Tvá prababička Věra (1905 - 1993), která se stala učitelkou. Nejmladší Pavel (1908 - 1981) vystudoval na Universitě Karlově dějepis a specializoval se pak na historii vojenství.

⁴² Chalupa nebyla jeho, patřila jeho synovci Lád'ovi, který dělal politickou kariéru na okresním sekretariátě KSČ v Táboře. Chalupu nepotřeboval, protože jeho manželka zdědila jinou po svých rodičích, takže měli kam jezdit. Aby prázdná chalupa v Sedlečku nechátrala, nabídl Františkovi, že ji může užívat zadarmo - jen za údržbu. Pracovitý a pořádkumilovný František se tam 15 let dřel jako na svém, do oprav a úprav vrazil spoustu peněz a to bez jakékoli nájemní smlouvy nebo předkupního práva. Na každou naši poznámku, že by měl vztah s Lád'ou nějak právně zajistit, odpovídal, že Lád'ovi plně důvěřuje a že mezi příbuznými nějaké smlouvy nepadají v úvahu. Pak Lád'a dostal místo v Praze a zjistil, že by mohl tábořský byt velmi výhodně vyměnit za byt v Praze, kdyby k němu přidal chalupu. Takže jednoho krásného dne řekl Františkovi "Milý strýčku, tady končíte, já tu chalupu prodávám" a byl konec. František to velmi těžce nesl. Myslím, že Lád'ova "zrada" přispěla ke zhoršení jeho chronické žaludeční choroby a uspišila jeho konec.

Tvoje prababička Věra, rozená Chocová chtěla také studovat (myslím, že medicínu), ale v důsledku krachu Slovanské strany její tatínek ve dvacátých letech přišel o všechny úspory a jeho běžné příjmy byly také nevalné, takže Věřino studium muselo počkat. Zemská školní správa (nebo jak se ten úřad jmenoval) hledala tehdy vesnické učitele. Věra se přihlásila, složila kvalifikační zkoušku a odjela učit na obecnou školu v Načeradci, kde se seznámila s Františkem Červenkou a stala se z ní také nadšená Sokolka. Narodily se jim dvě děti, které pojmenovali po zakladateli Sokola Miroslavu Tyršovi a po jeho ženě Renatě. Později František Červenka dostal místo jako odborný učitel na měšťance ve Vlašimi a tam žili až do konce války. Po válce se přestěhovali na Vinohrady.

Obrázek 21 Věra Červenková

Za války se měla moc špatně. Její muž František byl ve vězení, ona jako poloviční Židovka nesměla učit. Jinou práci také nesehnala a Františkovi příbuzní na vesnici ji podporovat nechtěli. Jediný, kdo se o ni v té době staral, byl její bratr Pavel Choc, který sice také nesměl učit, ale sehnal práci jako obchodní zástupce. Z čeho žila později, když Pavel měl jako poloviční Žid nastoupit do transportu do Terezína a místo toho raději utekl k partyzánům, to už opravdu nevím.

Tvoje prababička Věra Červenková byla velice jemná, kultivovaná a vzdělaná. Zajímala se o výtvarné umění, zejména o umění středověku a renesance, měla nesporný výtvarný talent a dobře kreslila. V důchodu se jejím hobby stalo šití a hlavně přešívání věcí, které teta Máša Veselíková posílala celé rodině z Ameriky. Skvěle spravovala tehdy naprosto nedostatkové texasky (džíny) a také mě to naučila.

• • •

Tak zase zpátky k našemu mladému manželství. Neměli jsme kde bydlet. Občas jsme byli u nás v Holešovicích, občas u Červenků na Vinohradech, ale nejčastěji každý sám doma. Mírek ale byl nadějný mladý básník a tak mu ve Svazu spisovatelů slíbili byt (2+1 na sídlišti v Kobylisích). Byt jsme nedostali a mohu říci, že otázka bydlení se pro mě stala celoživotní (nebo spíš 50 let trvajícím) bolestí. Teprve v současnosti já s Milanem i všechny naše děti bydlí dobře (někteří i přepychově). Proto se v tomhle povídání často budu zmiňovat o bydlení.

Od Svazu spisovatelů jsme měli také dostat poukaz na auto, což v té době nebylo samozřejmé. I když už nebyly lístky (vzaly za své při měnové reformě roku 1953), hospodaření auty bylo tehdy přísně vázané a bylo předmětem neslýchané stranické korupce, protekcionářství, úplatkářství a šmeliny⁴³.

My jsme si ale nakonec auto nevezali. Jednak jsme na ně neměli peníze, jednak žádný z nás se nechtěl učit řídit. Já jsem si vzpomněla na tu ostudu v brandýské autoškole a projevila jsem názor, že "každý chlap má umět řídit auto" a Mírek zase prohlásil, že na to nemá pomyslení, protože mu kromě aspirantských zkoušek a psaní disertace spoustu času zabere časopis Květen (byl tam v redakční radě). Hrozně jsme se proto pohádali a Mírek poukaz vrátil. Už tehdy jsem si ale měla uvědomit, že pro Mirka má kariéra (profesní růst) prvořadou důležitost a že jí dává přednost před vším ostatním⁴⁴. Později se Mirkův bratranec (přesněji – manžel jeho sestřenice) Václav Houska ze

⁴³ viz Václav Černý: Paměti III, str. 535-536. Václav Černý poukaz na auto tehdy nedostal, ačkoli je nutně potřeboval k výkonu svého tehdejšího povolání (identifikace vzácných rukopisů v zámeckých archivech).

⁴⁴ Jeho píle byla obdivuhodná. Viz seznam jeho prací, uveřejněných na internetu ve Slovníku spisovatelů. Pracoval až do posledního dne svého života. Zemřel v roce 2005.

Sedlečka na nás kvůli vrácenému poukazu dost zlobil – říkal, že by nám byl to auto rád zaplatil a my bychom je na něho za nějaký čas převedli⁴⁵.

Jezdila jsem dál do drátoven v Libčicích a tam jsem – asi 2 měsíce po svatbě – dostala žloutenku.. Měl ji tam tehdy kde kdo. Příčina: závodní lékařka. Když se totiž jedna z kuchařek hlásila nemocná, lékařka nepoznala žloutenku a poslala ji do práce, že to nic není, jen nachlazení. Milá kuchařinka tedy dál vydávala holýma rukama obědy (tehdy se rukavice nenosily) a nakazila půl fabriky. Byla jsem 14 dní v nemocnici na Bulovce a pak jsem se půl roku doléčovala doma a u babičky v Černolících, kde mi teta Mánička podstrojovala tvarohové nákypy a podobné dietní lahůdky. Při tom jsem psala diplomku a tak trochu se učila se na státnice. Umístěnku mi změnili do podniku ČKD Dukla, kam jsem nastoupila na jaře 1956, ještě před dokončením školy.

• • •

⁴⁵ Nakonec bychom na tom i vydělali. Václav Černý píše, že auto koupil "z druhé ruky" od soukromníka za 40.000 Kčs, ačkoli na poukaz by stálo jen 28 tisíc.

9. ČKD Dukla, Jindra *1958

Obrázek 22 Podnik ČKD Dukla v Praze - Karlíně

V ČKD jsem pracovala jako pomocná statistička v plánovacím a kalkulačním odboru. Ten spadal pod vedoucího ekonomického úseku (později ekonomického náměstka ředitele) soudruha Ing. Ferdinanda Bečku, který měl na starosti veškerou podnikovou administrativu včetně účtáren. V jeho případě se dalo říci nomen-omen: byl malý, zavalitý, plešatý a z kulatého obličejce mu svítily chytré, pichlavé oči. Pracovníci v plánovacím odboru o něm říkali, že má oči i vzadu a že jimi vidí i za roh. Byla jsem přidělena „k ruce“ podnikovému statistikovi panu Sadílkovi a moje práce záležela hlavně ve

vyplňování obrovských formulářů (neměla jsem ještě ukončenou VŠE, proto jsem byla vedena jako "středoškolačka bez odborné kvalifikace").

Příšerný kádrový posudek z pera soudruha Maliarika za mnou do ČKD nedorazil, takže jsem se těšila plné důvěře závodní organizace KSČ. Soudruzi mi dali za úkol „oživit“ skomírající mládežnickou organizaci. Tu tvořili převážně čerstvě vyučení kluci, kteří měli úplně jiné zájmy a hlavně chtěli nějak přečkat čas do vojny. Byla jsem o 5 let starší než oni a připadala jsem si mezi nimi jako guvernantka. Každý měsíc jsem poprosila jejich mistry, aby je pustili o půl hodiny dřív, pak jsme se sešli v Rudém koutku a o čem jsme tam mluvili, to se mi už nevybavuje. Jen si pamatuji, jak jsem dvakrát do měsíce měnila výzdobu svazácké skříňky (z kluků jsem k tomu nikdy nikoho nedonutila), aby byla vidět alespoň nějaká činnost.

Na podzim 1956 jsem obhájila diplomku a složila závěrečné zkoušky. Diplomka byla o tom, jak nejlépe stanovit kapacitu⁴⁶ výroby drátu. Ukazatelem byla tzv. "hrubá výroba" v tunách výrobného drátu. Podíl drátů o různých tloušťkách představoval tzv. "výrobní sortiment". Kapacita (v tunách) pak záležela na skladbě toho sortimentu - když velký podíl výroby tvořil tlustý drát, byla kapacita vysoká, když tenký, byla nízká a tudíž každý rok jiná. Navrhla jsem proto, aby se kapacita počítala na sortiment "standardní". Ani já, ani hodnotící komise nevěděla, co si pod tím "standardním sortimentem" představovat, nicméně jsem z diplomky i státnic dostala jedničku⁴⁷.

V zaměstnání jsem hned ohlásila, že už nejsem pouhá "středoškolačka bez odborné kvalifikace" a požádala jsem o zvýšení platu. Soudruh Bečka si ode mne vyžádal diplomku k nahlédnutí, prolístoval ji, pokýval hlavou a pak náhle vybafl: "Na kolik procent jsme minulý měsíc splnili plán?" Začala jsem koktat: "Nevím to přesně, soudruhu vedoucí, moment, podívám se ..." "Nikam se nekoukej, tipni si" Věděla jsem, že to bylo něco kolem 102 %, tak jsem vyhrkla "102,5 %"

⁴⁶ maximálně možná výroba

⁴⁷ Aniž jsem to tušila, narazila jsem na problém, o který se o pět let později zadržlo soukolí celé československé ekonomiky a jenž pak představoval hlavní předmět reformních snah ekonomů, vedených Otou Šikem. Šlo o to, odstranit neefektivní ukazatel "hrubé výroby", podle kterého se podnikům přidělovaly mzdové prostředky a investice, nahradit ho něčím lepším a přitom zachovat socialistický charakter ekonomiky. Ota Šik tyto snahy nazýval "třetí cestou". Po roce 1989 se však ukázalo, že je to úkol neřešitelný. "Třetí cesta" mezi kapitalismem a direktivním socialistickým plánováním neexistuje.

"Náhodou ses docela trefila" řekl "je to 102,61 %. Já to samozřejmě vím, ale chtěl jsem vědět, jestli to víš ty a jestli tě to zajímá" a dostala jsem přidáno.

V ČKD Dukle se vyráběly hlavně parní kotle a zařízení na úpravu vody. Hlavním ukazatelem byla hrubá výroba v tunách, ale navíc se musela splnit i řada ukazatelů "vedlejších" jako pracnost, nákladovost apod. Zařízení se nedodávalo odběratelům celé najednou, ale po tzv. "fakturačních etapách". Při sestavě plánu a pak hlavně ve výkazu o jeho plnění bylo třeba fakturační etapy z různých dodávek pro jednotlivé odběratele skloubit tak, aby jejich souhrn dával požadované ukazatele za celý podnik. Bylo to takové velké "puzzle" či "sudoku" a soudruh Bečka je uměl virtuózně vyplňovat.

Jediným zádrhelem této metody byl fakt, že často se do plnění plánu zařazovaly jiné fakturační etapy, než s jakými se uvažovalo při jeho sestavování. Tento nesoulad bylo třeba vysvětlit v komentáři. Soudruh Bečka ve mně odhalil určité fabulační a stylistické schopnosti a tak mi vždycky koncem měsíce heslovitě napsal, co jsme komu dodali a co jsme nedodali a proč a já jsem pak "vyšivala" komentář. Samozřejmě přitom potřeby zákazníků (tehdy se jim říkalo odběratelé) byly až na posledním místě - hlavní bylo splnit "proporcionálně" plán výroby ve všech ukazatelích. V tom je jeden z hlavních rozdílů proti dnešku: dnes nejde jen o to, zboží dobře vyrobit, ale hlavní je dobře prodat. Dnes je především nutno najít zákazníka a vyhovět mu. Tehdy byl naopak pánem výrobce a odběratel byl pouhým prosebníkem.⁴⁸

Roku 1956 nastaly dvě významné politické události: na XX. sjezdu KSSS⁴⁹ odhalil N. S. Chruščov tzv. "kult osobnosti" a v Maďarsku vypuklo povstání proti tamějšímu komunistickému režimu. Naše KSČ chtěla ukázat semknutost "československého pracujícího lidu" a to mimo jiné rozšířením členské základny. Šlo zejména o mladé lidi. Zavolali si mě na závodní sekretariát, pochválili za aktivitu při vedení mládežnické organizace a dali mi přihlášku, kterou jsem na místě vyplnila a pak donesla soudruhu Bečkovi, aby ji doporučil.

Rodičům jsem se s tím nepochlubila – myslím, že zejména maminka by z toho radost neměla. Ani já jsem do KSČ nevstupovala s takovým nadšením, jako těsně po válce do SČM. Bylo mi ale jasné, že bez stranické příslušnosti zůstanu „občanem 2. kategorie“ a nebudu mít možnost cokoli ovlivnit či zlepšit ani ve svém životě⁵⁰, natož pak ve společnosti. (Z této iluze mě důkladně vyléčily poměry v období tzv. „normalizace“). Mirek tehdy už v KSČ byl - jako ostatně většina jeho kamarádů a známých (např. Ivan Klíma, Josef Vohryzek, Ludvík Vaculík a jiní), kteří se pak v roce 1968 stali významnými postavami Pražského jara a pak byli z KSČ vyloučeni (nebo sami odešli).

Uplynulo půldruhého roku od svatby a my jsme s Mirkem stále neměli kde bydlet. Mirkovi rodiče měli na Vinohradech menší byt (jen 2+1). V jednom pokoji spali rodiče, ve druhém Mirek a jeho sestra Renáta. Když jsem u nich chtěla zůstat přes noc, musela si Renáta v ložnici rodičů rozložit spartakiádní lehátko. Naši měli v Holešovicích podobný byt, větší jen o jakýsi půlpokojík, což byla vlastně komora s oknem na domovní chodbu. V jednom pokoji spali rodiče, ve druhém já s

⁴⁸ Jedinou výjimkou byly "jmenovité úkoly", tj. vládou sledované investiční akce, které se zařazovaly do plánu přednostně a vždy se musely splnit - jinak by byl malér. Ten odběratel, jehož zakázka se dostala mezi „jmenovité úkoly“ na tom byl dobře, tak o toto zařazení byl velký zájem. Dosáhnout se toho dalo hlavně díky dobrým známostem na nejvyšších plánovacích místech. Tak vznikla korupce, která existuje dodnes.

⁴⁹ Komunistické strany Sovětského Svazu

⁵⁰ Členství v KSČ bylo např. podmínkou pro přijetí do vědecké aspirantury ve společenských vědách. Václav Klaus při budování své politické kariéry po roce 1989 sice často zdůrazňoval fakt, že získal titul CSc. čistě za odborné vědomosti, že nikdy v KSČ nebyl a že si tedy nezadal s minulým režimem. To je pravda, ale důvodem není jeho mimořádná zásadovost, ale prostě měl štěstí. Těsně před Pražským jarem přestalo být totiž členství v KSČ jako podmínka pro vstup do vědecké aspirantury ve společenských vědách vyžadováno a Václavu Klausovi se tehdy podařilo získat CSc., aniž by byl členem KSČ.

Bětou a v půlpokojíku bydlela Madla. Tatínek tehdy pracoval v Hutním projektu v Ostravě a Běta v Ostravě studovala, tak to ještě docela šlo, ale na stálé bydlení to pořád nebylo.

Slíbený byt od Svazu spisovatelů byl v nedohlednu. Mirek v té době už přestával být vzorným "svazáckým" básníkem - spíše naopak. Spolu s celou partou kolem časopisu Květen byl inspirován ideou tak zvaného "tání" v SSSR. To se odráželo v programu "poezie všedního dne", který na rozdíl od teovitosti agitačního básnictví počátku 50. let obracel pozornost mladých básníků ke každodenním potřebám a touhám obyčejných lidí. Takové "zlobivé dítě" si přece nezasluhovalo dárek v podobě nového bytu, a tak byla Mirkova žádost na Svazu spisovatelů stále odsunována, tím spíš, že po II. sjezdu Svazu spisovatelů, kde kritický příspěvek pronesl František Hrubín a Jaroslav Seifert, byly přiděly bytů pro Svaz spisovatelů velmi omezeny (ne-li zrušeny).

Navíc v roce 1957 Běta i její přítel Jirka Kadlec, který studoval v Moskvě, končili školu, chtěli se brát a neměli kde bydlet. Tatínek se také chtěl vrátit z Ostravy do Prahy. Takže do dvou-pokojového bytu v Holešovicích se nás mělo vejít sedm.

V té době prakticky všechny byty přiděloval národní výbor a jediná cesta, jak získat lepší bydlení, byla výměna. Za větší byt se platilo tučné odstupné, ale na to jsme neměli. Podali jsme si žádost na národní výbor a tam nám (kupodivu bez známosti a bez úplatku) nabídli výměnu z Holešovic na Letnou, do přízemí jednoho z domů ve skupině, které se přezdívá „Molochov“ na třídě Obránců míru (dnes Milady Horákové). Byt změnila paní, která si našla zaměstnání v Tesle Holešovice a náš holešovický byt – byt trochu menší – jí vyhovoval, protože to měla do práce přes ulici.

Co do polohy, tak jsme na tom vydělali – Letná je mnohem „prestižnější“ čtvrt než Holešovice. Na jih od našeho bloku se prostírala letenská pláň, severním směrem nebylo daleko do Stromovky. Na letenské pláni však v té době „strašil“ obludný Stalinův pomník. Byl to spíše pomník české devótnosti a „vlezdoprdelismu“, dokončený dva roky po Stalinově smrti (1955), rok předtím, než ho na XX sjezdu odhalili jako masového vraha. Sedm let poté byl pomník zlikvidován. O jeho vzniku se vyprávěl takový vtip: „Stalin prý chtěl Čechům na pomník přispět. Sáhł si pravou rukou do náprsní kapsy a když slyšel, kolik to bude stát, tak zkameněl.“

Naši kluci, když byli malí, velice rádi pozorovali z balkónu auta. Jezdilo jich daleko míň než dnes, ale zato bylo na každé dobře vidět. Ve 2 – 3 letech znali značky aut lépe než barvy. Nevýhodou byly ale každoroční vojenské přehlídky, na které se nacvičovalo v noci a to jsme se moc nevyspali. Týden před přehlídkou přinesla domovnice vstupenky a upozornila nás, že na přehlídku musíme pozvat hosty, aby balkóny byly plné. Naši přátelé ze začátku pozvání rádi přijali, ale každý přišel jen jednou – ona to byla dost otrava.

V roce 1957 si Běta vzala Jirku Kadlece a obě jsme přišly do jiného stavu - já už po třetí, ale tentokrát to vypadalo dobře. V přiděleném třípokojovém bytě na Letné nás

mělo bydlet společně devět: moji rodiče, já s Mirkem, Běta s Jiřím, Madla (ta v té době studovala na stavební fakultě) a dvě mimina. Podali jsme si novou žádost na národní výbor a ten nám na jaře 1958 přidělil byt 4+1 ve stejném bloku, jen o 2 domy dál. Byt byl 2 roky (!) prázdný, a jeho nájemci neplatili nájemné. Odjeli do zahraničí do diplomatické služby a péči o byt přenechali své babičce, která to prostě nezvládla. Měli se vrátit do ČSR a čekal je byt s velkým dluhem. Národní výbor jim nabídl, že jim dlužné nájemné odpustí, když si s námi byt vymění. Báli jsme se, že budeme muset ten dluh splácet, ale nikdo to po nás nechtěl. Prostě jsme měli štěstí. Byl

Obrázek 23 Stalinův pomník - z tohoto pohledu je zřejmé, jak vznikla jeho přezdívka „fronta na maso“

to přepychový prvorepublikový byt s dvojitým příslušenstvím. Každá rodina měla svůj vlastní pokoj. Pokoje byly rozmístěny kolem velké centrální haly, kam jsme postavili velký stůl a pohodlný gauč s telefonem a rádiem a používali ji jako jídelnu a obývací pokoj.

V dubnu 1958 se narodil Jiříček Kadlec a v červnu Jindra Červenka, takže nás skutečně bylo devět. Život v takové „rodinné komunitě“ nebyl vůbec jednoduchý, ale dal se vydržet. Bylo to hlavně zásluhou našeho tatínka, který stanovil jasná, pevná a nepřekročitelná pravidla spoluzítí a hlavně vedl přesné společné účetnictví, takže nedocházelo k hádkám o peníze. Každá rodina přispívala do společné pokladny, ze které se platila strava, nájem a úklid. V nákupu potravin a ve vaření se jednotlivé rodiny po týdnu střídaly. Ten, kdo měl službu, dostal v neděli večer určitý obnos na potraviny a s tím musel vystačit do konce příštího týdne. Ve svém pokoji si přes týden uklízel každý sám, v pátek přišla uklízečka a vygruntovala celý byt.

Tady bych ráda něco poznamenala o uklízení. V Čapkově hře "Matka" si o tom povídají dva bratři. Konzervativní Konrád prohlásí: "Uklízet znamená dát věci tam, kde byly" a jeho bratr revolucionář mu oponuje: "Ne, znamená to dát věci tam, kde mají být" načež Matka jejich debatu uzavře: "Znamená to dát věci tam, kde jim bude dobře." Ať tak či onak, uklízet znamená věci ovládat a zároveň je mít rád. Proto Milanova maminka Marie do vysokého věku odmítala pomoc při úklidu. Uklízela tak, jakoby se s těmi věcmi mazlila.

Na Letné jsme žili celkem svorně, i když samozřejmě třenice byly. Tatínek si mi například stěžoval na Mirkův zvyk hned po příchodu z práce si lehnout do haly na gauč, zmocnit se telefonu a celé hodiny diskutovat (tatínek řekl "žvanit") s kamarády. Když jsem na to Mirka upozornila, urazil se a řekl, že nežvaní, ale vyřizuje důležité věci, týkající se redakce časopisu Květen. Namítla jsem, že by to snad mohl dělat z úředního telefonu v práci a to už se doopravdy naštvál a začal chodit z práce čím dál tím později.

Jednou si Běta koupila nové boty, což nebylo zdaleka tak jednoduché jako dnes. Celá šťastná nám je všem u večere předváděla, načež Mirek poznamenal něco v tom smyslu "jen aby teď nebyly chudší večere". Běty se to velice dotklo, rozbrečela se (byla v jiném stavu, ale to Mirek nevěděl) a utekla do svého pokoje. Řekla jsem Mirkovi, že ta jeho poznámka byla jistě míněna z legrace, ale že byla spíš trapná než vtipná. Teď se zase urazil Mirek, vstal, bouchl dveřmi a šel na večeri do hospody.

Byt na Letné byl sice přepychový, ale 20 let jeho existence bez pořádné údržby se na něm přece jen podepsalo, hlavně co se týče vodovodních instalací a oken. Každou chvíli některý z kohoutků začal kapat nebo se nedalo zavřít okno. Náhradní součástky (třeba pouhé těsnicí gumičky) nebyly k dostání a tady se ukázal Jirka Kadlec jako geniální improvizátor, který potřebné věci vždy nějak sehnal či vyrobil. Samozřejmě tatínek si ho pro tu jeho všestrannost velice vážil a až příliš okatě mu dával před Mirkem přednost.

Když jsem už potřetí přišla do jiného stavu, měla jsem velkou radost, ale i starost, aby to dobře dopadlo, a moje kariéra byla to poslední, na čem mi záleželo. Jednou jsem odmítla jet na služební cestu na Slovensko a soudruh Bečka se mě zeptal: "Nejsi ty náhodou v jiném stavu?" Odpověděla jsem, že ano a ptala jsem se, jak to poznal. "Já to poznám dřív než gynekolog" pochlubil se "poznám to těm ženským na očích, že mají takový zasněný pohled a pak že začnou kašlat na práci. Tak si to hezky uživej, ale s tím kašláním na práci to nepřeháněj".

Jindra se narodil 27. června 1958. Proti termínu to bylo o několik týdnů dříve, ale kromě hustých jemných chloupků po celém těle nejevil žádné známky nedonošenosti. Vypadal jako malý bílý králíček a moc se mi líbil. Měla jsem dojem, že není možné, abych já měla tak roztomilé miminko, že ani nemůže být můj vlastní, že je jenom odněkud propůjčený. Tento pocit překrásně vyjádřil Chálíl Džibrán v knize „Prorok“:

Vaše děti nejsou vašimi dětmi.

*Jsou syny a dcerami Života, toužícího po sobě samém.
 Přicházejí skrze vás, ale ne od vás. A třebaže jsou s vámi, přece vám nepatří.
 Můžete jim dát svou lásku, ne však své myšlenky,
 neboť ony mají své vlastní myšlenky.
 Můžete dát domov jejich tělům, ne však jejich duším
 neboť jejich duše přebývají v domově zítřka, který vy nemůžete navštívit dokonce ani
 ve svých snech.
 Můžete se snažit být jako ony, nepokoušejte se však učinit je podobné sobě.
 Neboť život nekráčí zpět a nezastavuje se u včerejška.
 Jste luky, z nichž jsou vaše děti vystřelovány jako živé šípy.
 Lučištník vidí na stezce nekonečna terč a napíná vás svou silou, aby jeho šípy letěly
 rychle a daleko.
 Ať napínání rukou Lučištníka je pro vás radostí.
 Neboť jak miluje šíp, který letí, tak miluje také luk, který je pevný.*

Jméno mu vybral Mírek - snad podle "červenkovské" sokolské tradice. Mírek sám se jmenoval podle prvního zakladatele Sokola Miroslava Tyrše, jeho sestra Renáta podle Tyršovy ženy a Jindra tedy možná podle spoluzakladatele Sokola Jindřicha Fügnera. Jindra se od počátku měl k světu. Dobře pil a já jsem měla dost mléka (pro přebytky si jezdili až z porodnice v Podolí). Měl takovou chuť k jídlu, že se vyloženě přejídal a pak měl průjem. Lékařka mi poradila, že mu před každým pitím mám dávat pár lžiček protlaku z vařené mrkve, aby se trochu zasytil. Pomohlo to a Jindra navíc dostal krásnou barvu jako by byl opálený od sluníčka. Když mu bylo 6 neděl, jeli jsme s ním do Žebráka. Byla zrovna sezóna mirabelek. Jindra ležel nahý v koši na prádlo ve stínu pod mirabelkou a jeho zlatavá pleť zářila stejně jako ty sladké plody. Bylo to s Mirkem naše poslední "pohodové" léto - už nikdy od té doby to nebylo takové.⁵¹

Obrázek 24 Týden starý Jindra

Do práce jsem měla jít v listopadu - mateřská dovolená trvala tehdy jen 4 měsíce. Vůbec se mi nechtělo a ve srovnání s péčí o miminko, které krásně prospívalo a každý den na něm byl vidět nějaký pokrok, mi práce v plánovacím odboru připadala nesmyslná a fádňní. Rozhodla jsem se, že si najdu něco jiného, ale naprosto jsem nevěděla co. Když si mě soudruh Bečka před koncem mateřské zavolal a chtěl vědět, zda a kdy se vrátím do práce, tvářila jsem se velmi neurčitě, takže - i když jsem to neřekla - vypadalo to tak, že nejspíš zůstanu doma.

Doma jsem ale zůstat nemohla, na to by Mirkovo aspirantské stipendium nestačilo. Přemýšlela jsem co dál a napadlo mě, že přece celý život chodím na všelijaké ty rehabilitace a že bych to také mohla umět. Šla jsem se zeptat do zdravotní školy na Alšově nábřeží, jestli mají nějaký kurs nebo nastavbu pro rehabilitační sestry, že bych to chtěla dělat. Mým dotazem byli velmi udiveni a pak mi vysvětlili, že hlavní náplní studia fyzioterapie je kromě anatomie tělovýchova a sport a na to já bych rozhodně nestačila. A že se svým těžkým postižením mohu být ráda, že vůbec nějaké zaměstnání mám (v té době byla totiž tendence invalidy dávat do ústavů a nepouštět je mezi lidi).

⁵¹ Když jsem tehle text dávala čist Tvému tátovi, zeptal se mě, proč už to nikdy nebylo takové – vždyť jsme v první půli šedesátých let byli docela v pohodě a měli jsme Honzu. Jenže mezitím jsme si byli nevěrní a tak se Jindrovi na jeho otázku dá odpovědět jedině citátem z Nezvalovy „Manon Lescaut“ : „Když se dva lidé zpronevěř í/ neuzdraví je žádný lék / a víckrát si už neuvěří ...“

Obrázek 25 Zakládáme účetní doklady v ČKD Dukle

S takovou argumentací nebylo možno nesouhlasit a tak jsem si řekla, že bych se mohla stát učitelkou jazyků – na to tělocvik není potřeba. Přihlásila jsem se na Vysokou školu pedagogickou (VŠP), obor němčina-angličtina. Tam mi ale řekli, že dálkově se tento obor studovat nedá, v úvahu že prý připadá jedině čeština-ruština. Souhlasila jsem a přijali mě hned na školní rok 1958/59. Jenže pak se ukázalo, že dálkově na VŠP mohou studovat jen učitelé s praxí⁵² a tak mě přeřadili na Vysokou školu ruského jazyka a literatury (VŠRJL). Tu jsem dokončila v roce 1963. To už jsem dva roky učila, avšak ani ruštinu ani češtinu na střední škole, ale politickou ekonomii na škole vysoké.

V roce 1958 jsem se v zákonném termínu vrátila do ČKD Dukly a tam mě soudruh Bečka přeřadil z plánovacího do účtárny, která pod něj také spadala. Práce v účtárně se mi strašně nelíbila. Účetnictví jsem nenáviděla už ve škole a navíc vedoucí účtárny si myslel, že časem se mám stát vedoucí místo něho⁵³ a patřičně mi to dával znát. Ostatní osazenstvo účtárny byly samé ženy a ty se ke mně chovaly hezky: radily mi, zaskakovaly za mě, když byl Jindra nemocný a pomáhaly mi hledat chyby⁵⁴. Na hledání chyb byla mistr kolegyně Jiřina, pro kterou účtování představovalo přímo koníček a měla pro ně mimořádný talent. Stačilo, aby se jen podívala na sestavu, s kterou já jsem se mořila celé hodiny a která mi pořád nevycházela, a hned ukázala prstem na chybnou položku, jakoby ta na ni přímo zamávala.

Než jsem šla do práce, byla jsem u lékařky pro lístek na Sunar (volně se neprodával) a pro poukaz do jeslí. Lékařka mi řekla, že nejméně 14 dní před nástupem do práce musím Jindru odstavit. Jenže Jindrovi Sunar nechutnal a mě bylo líto nechat ho o hladu. Řekla jsem to lékařce, ta mi vyhubovala, že takhle do práce nemohu, že bych dostala do prsou zánět a napsala mi ještě na 14 dní "ošetřovačku" jako by byl Jindra nemocný. Pak už se nedalo nic dělat. Dala jsem Jindru do jeslí a v práci jsem seděla celá zmáčená od mléka a brečela jsem, že by se kámen ustrnul.

Jindra ale dlouho v jeslích nevydržel: za několik týdnů dostal angínu a sotva se z ní trochu vzpamatoval, dostal ji nanovo. Když už se to opakovalo po několikáté, odmítla mi lékařka dát potvrzení pro jesle a řekla, že Jindra není "jeselní" dítě a že si to máme zařídit jinak. V té době měla Běta podobné potíže s jejich Jirkou - u něho to byly záněty středního ucha - a tak jsme začaly hledat chůvu nebo "paní na hlídání".

V Černolicích měl chatu pan RNDr. Hendrich, pojistný matematik, jehož manželka Jarmila, nesmírně milá paní, matka tří dětí, zrovna hledala zaměstnání. Nechtěla ale zpátky na rektorát UK, kde pracovala předtím, ale hledala uplatnění ve zdravotnictví. Jenže tam ji bez zdravotní školy zaměstnat nechtěli a dálkové studium jí zdravotní škola zase nechtěla povolit, že nemá praxi. Běta a já jsme se dohodly s naší dětskou lékařkou a Jarmile jsme navrhly, aby šla dělat pečovatelku našim dvěma dětem, že jí naše lékařka dá potřebné potvrzení o praxi. Jarmila souhlasila. Koupily jsme kočárek pro dvojčata a Jarmila se starala o obě děti.⁵⁵

⁵² Podobně to měla Jarmila Hendrichová se svojí zdravotní školou – viz dále

⁵³ Byl to starý praktik, nestraník, měl jen maturitu na obchodní akademii a myslel si, že soudruh Bečka mě dal do účtárny jen na zácvik a pak mě jako členku KSČ a vysokoškolačku dosadí na jeho místo.

⁵⁴ Možná, že si také myslely, že tam budu jednou vedoucí a chtěly být proto se mnou zadobře.

⁵⁵ Dnes takové rodinné „miniškoly“ podporuje i ministerstvo práce a sociálních věcí, ale tehdy to nebylo vůbec obvyklé.

V září 1959 se Kadlecovým narodil druhý kluk - Standa. To už nás na Letné bylo deset a Madla to nervově nevydržela - zažádala si na stavební fakultě o místo na koleji. Řekli jí, že jakožto Pražanka sice na kolej nárok nemá, ale že začíná výměnná akce se "sesterskou" fakultou v Bratislavě, o níž není ze strany Čechů velký zájem, takže kdyby chtěla do Bratislavy, tam by jí kolej určitě dali. Odjela tedy studovat do Bratislavy, ale za čtyři roky se vrátila jako hotová inženýrka i se svým nastávajícím mužem Rudou Drahovským.

V roce 1961 měli Kadlecovi třetí dítě - tentokrát holčičku, kterou pojmenovali Magdalena. Dohromady nás už na Letné (i s malou Madlenkou a velkou Madlou, která sice studovala v Bratislavě, ale v Praze měla stále bydliště) bydlelo jedenáct. Situace se stávala neudržitelnou. V této souvislosti si vzpomínám na výrok jednoho předsedy bytového družstva, u něhož jsem - mnohem později - sháněla byt na výměnu. "Jak bydlí moc lidí pohromadě" řekl "tak je to na nic. I kdyby to všichni byli andělé, svými křídly by se umlátily".

V té době došlo v Československu k všeobecnému hospodářskému poklesu, který měl mimo jiné za následek i nedostatek peněz na bytovou výstavbu. Strana a vláda si začaly uvědomovat, že bez soukromých úspor další byty nepostaví, a proto byla vynalezena tzv. "družstevní bytová výstavba". Zatímco do té doby se státem postavené byty přidělovaly zadarmo a nájemné bylo směšně nízké, nyní se stát měl na ceně bytu podílet pouze z jedné třetiny. Druhou třetinu měl předem složit budoucí nájemník ("družstevník") jako jednorázový vklad a zbývající třetinu měl postupně splácet. Veškeré služby spojené s bydlením (vodu, teplo, odvoz odpadků) měli družstevníci platit v plné výši, kdežto nájemníkům ve státních bytech byly tyto náklady dotovány.

Družstevní bydlení bylo tak mnohem dražší, než bydlení ve "státním" a proto o družstevní byty byl z počátku malý zájem. Lidé byli přesvědčeni, že je povinností státu postarat se jim o bydlení a ani počáteční vklad nebyl při tehdejších příjmech zanedbatelný. Kadlecovi ale okamžitě pochopili, že družstevní výstavba pro ně představuje jedinou možnost, jak se dostat k vlastnímu bytu. Přihlásili se do družstva a brzy dostali byt v Praze na Balabence, ale sotva se zabydleli, odjeli na Kubu.

V účtárně jsem pracovala asi půl roku. Moc mi to nešlo a vůbec mě to nebavilo. Litovala jsem, že jsem si dost nevážila práce v plánovacím oddělení. Nakonec jsem se vypravila za soudruhem Bečkou s prosbou, jestli by mě mohl vzít nazpátek. "Už je pozdě" odpověděl "ale v kotlárně se nově zavádí funkce ekonoma cechu, jdi se tam podívat". Než se ale se soudruhem Bečkou rozloučíme, ještě jednu poznámku.

Myslím, že tento soudruh byl přinejmenším stejně chytrý jako strýček Pepa Volman a že by za první republiky byl úspěšným podnikatelem. Slovo "podnikatel" dostalo v polistopadových dobách určitý pejorativní nádech. Nicméně moderní ekonomický rozvoj není myslitelný bez neustálých inovací a nositeli těchto inovací jsou právě lidé se specifickým podnikatelským talentem, lidé schopní "tvořivé destrukce", lidé, kteří umějí přijmout riziko, jež je vždy s inovací spojeno. Za jeden z největších zločinů direktivního socialismu považují proto zmaření podnikatelského potenciálu. Lidé, kteří by se mohli stát nositeli inovací (a kterých není v populaci mnoho), se podnikateli (v dobrém slova smyslu) stát nemohli a za tehdejších poměrů zaměřili svůj talent na "šikovné" proplouvání v rámci stávajících předpisů plánovací metodiky a příkazů nadřízených orgánů. Tento způsob hledání úhybných cest a cestiček místo poctivého převzetí podnikatelského

rizika je nejhorším dědictvím minulého režimu a bohužel přetrvává dodnes - viz například "tunelování", falešné konkurzy apod.

Funkce ekonoma cechu byla spojena se zaváděním úsporného systému SPH (socialistické podnikové hospodářství), což byl poněkud "zmršený" Baťův systém samostatně hospodařících středisek. Později se tomu podle sovětského vzoru začalo říkat "chozrasčot". V kotlárně se žádná střediska zavádět nedala, tak se alespoň řeklo, že se budou sledovat režijní náklady u jednotlivých dílovedoucích (mistrů), kteří "fasovali" režijní materiál a ochranné pomůcky (zejména nedostatkové svářečí elektrody, rukavice a brýle) pro své dělníky. Měla jsem hlavně sledovat, aby žádný z mistrů režijní náklady nepřekročil a aby nebyly překročeny ani za kotlárnou jako celek. Přitom ale nesmělo dojít k větším úsporám, protože jinak by nám "nahore" snížili rozpis.

Kromě "hlídání" režijních nákladů jsem dělala výkaz docházky, připravovala jsem podklady pro mzdovou účtárnu, psala jsem protokoly o pracovních úrazech, organizovala jsem svářečské a jiné kvalifikační kurzy včetně školení o bezpečnosti práce - zkrátka dělala jsem různou administrativu, která vedoucího cechu - strojího inženýra - otravovala a zdržovala od technické práce. Nakonec jsem v pracovní náplni měla vlastně všechno, do čeho se vedoucímu cechu nechtělo.

Když jsem se s děvčaty v účtárně loučila, Jiřina (která byla skvělá účetní a také nepřekonatelná drbna) mi řekla, abych si dala na budoucího šéfa pozor, že má pověst sukničkáře. Bylo mi to jedno, protože jsem po Jindrovi dost přibrála a řekla jsem si, že nejsem hezká a že on o mě stejně zájem mít nebude. Jenže to dopadlo docela jinak. Sotva jsem se trochu rozkoukala, pan inženýr si mě zavolal k sobě do kanceláře, prý abych mu ukázala rozpis režijních nákladů, ale ani se na ně nepodíval a začal mě balit.

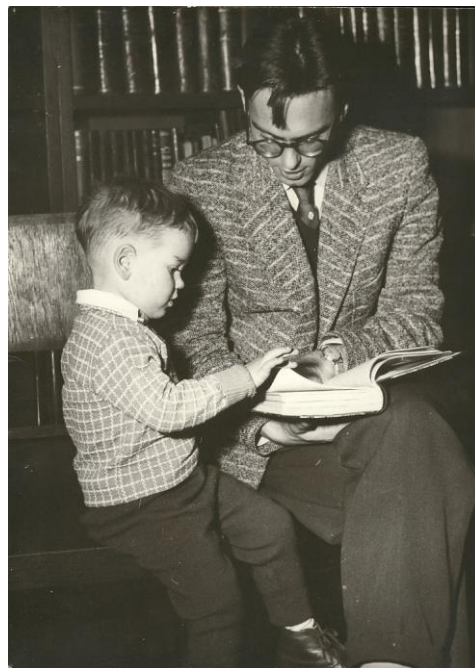
Režijní náklady ho zajímaly čím dál tím míň, ale k sobě do kanceláře si mě zval čím dál tím častěji. Nějakou dobu jsem se tvářila nepřístupně, ale pak jsem se náhodou dozvěděla (pražské tam-tamy fungují spolehlivě), že Mirek nezůstává v práci přesčas čistě jen z „vědeckých“ důvodů, ale také kvůli jedné půvabné aspirantce. Řekla jsem si, že bych i já mohla ochutnat toto zakázané ovoce a panu inženýrovi jsem na jeho naléhání nakonec přikývla. Ten mě hned na první schůzce naléhavě žádal, abych mu pod žádnou záminkou nikdy nepsala. Nevěděla jsem, proč bych mu měla psát, když se vidíme každý všední den a s lehkým srdcem jsem mu to slíbila.

V té době jsem se rozhodně nenudila. Práce, domácnost, péče o Jindru, studium a teď navíc ještě občas rande s panem inženýrem. O Vánocích 1960 jsem si dobírala zbytek dovolené s tím, že si trochu odpočinu a budu se učit na lednové zkoušky. Když jsem dávala panu inženýrovi podepsat dovolenku, překvapil mě vánočním dárkem. Byla to kniha Marie Pujmanové "Pacientka doktora Hegla". Přinesla jsem ji domů a Mirek se mě ptal, proč kupuji takový kýč, že je to jako Červená knihovna. Řekla jsem, že Marie Pujmanová je přece národní umělkyně a že se mi její knihy líbí a tím to skončilo.

Jakmile bylo po tom největším vánočním shonu, vzala sem si "Pacientku" a pustila jsem se do čtení. Musela jsem uznat, že určitá podoba s Červenou knihovnou tady nesporně je a mně se pod jejím vlivem zastesklo po ČKD Dukle a po "mém" panu inženýrovi. Vzala jsem papír s ozdobnou novoroční hlavičkou a napsala jsem mu dopis, jehož obsah daleko překračoval poděkování za dárek i běžné blahopřání k Novému roku. Netušila jsem ale, že jeho žárlivá manželka mu kontroluje poštu. Můj dopis dala ofotografovat (xerox tenkrát neexistoval) a kopii poslala s patřičným komentářem Mirkovi a také na závodní výbor ROH a KSČ.

Mirek se na mě ani moc nezlobil - byl spíš smutný - a té žárlivé manželce odepsal něco v tom smyslu, aby se nepletla do našich rodinných věcí. Horší to ovšem bylo se "společenskými organizacemi" na pracovišti. Soudruzi z ROH i z KSČ velmi dobře věděli, že takové věci se dějí a pokud by to zůstalo "pod pokličkou", nestarali by se. Jenže jakmile by to mělo vyplavat na veřejnost, stali se z nich zásadoví ochránci "socialistické morálky". Takový prohrěšek se pak stával nesmazatelnou skvrnou v kádrovém materiálu.

Toho se pan inženýr bál jako čert kříže. Byl totiž velice ctižádostivý a doufal, že se jednou stane v ČKD Dukle ředitelem. K tomu ovšem kromě dobrých pracovních výsledků byl zapotřebí neposkvrněný kádrový posudek, o jehož vylepšení se snažil např. účastí v Lidových milicích. Teď bylo nebezpečí, že jeho snaha vyjde naprázdno a tak se na mě velice zlobil. Neviděla jsem jiné řešení, než z ČKD Dukly odejít. Jenže - kam?

Obrázek 27 Jindra s Mirkem na Letné 1961

• • •

10. ČVUT, Honza *1962, rozvod, stěhování do Krče, Milan

V ten okamžik se jako anděl spásy objevila Růžena, má bývalá spolužačka z VŠE, z oboru národohospodářského plánování. Růžena byla zaměstnaná jako odborná asistentka na nově ustavené katedře politické ekonomie na stavební fakultě ČVUT, kde v té době "nebyli lidi" a tak si na mě vzpomněla a začala "lanařit". Řekla jsem jí, že jsem sice politickou ekonomii studovala, ale odcházela jsem odtamtud s příšerným kádrovým posudkem. Uklidnila mě, že je to už šest let, že se na to jistě už zapomnělo, že mám praxi ve výrobě a jsem členkou KSČ a že hlavní bude posudek z ČKD. "Ostatně" řekla "naš vedoucí katedry to má nahoře dobré a tam mu schválí každého, koho si vybere." Poslechla jsem ji, dala jsem v ČKD Dukle výpověď a na jaře 1961 jsem nastoupila jako odborná asistentka na katedře politické ekonomie na stavební fakultě ČVUT.

Najednou jsem se dostala do docela jiného prostředí. Vedoucí katedry, Ing. Josef Sládek, měl nefalšovaný dělnický původ - jeho otec pracoval jako valcír v ocelárnách na Kladně a navíc byl nositelem vysokého státního vyznamenání (myslím, že byl Hrdina socialistické práce) a také byl poslancem. Přesto (nebo právě proto) byl Josef názorově nesmírně tolerantní. Při vstupním pohovoru se mě ptal, kdy hodlám nastoupit do aspirantury. Řekla jsem mu, že dálkově studuji češtinu a ruštinu a že bych chtěla napřed školu dokončit. Uznal to a dal mi dva roky "odklad".

Počátek šedesátých let byl obdobím všeobecného ekonomického poklesu - dalo by se říci, že dosavadní systém centrálního plánování se zhroutil. Hledání příčin vedlo ke stále ostřejší kritice systému a to nejen z ekonomického, ale záhy i z politického hlediska. Schůze katedry nijak nepřipomínaly stranické školení (a už vůbec ne ten náš ortodoxní seminář z Kapitálu na VŠE), ale byly to volné debaty na nejrůznější (nejen ekonomická) témata. Z kolegů na naší katedře v tom vynikal docent Radoslav Selucký⁵⁶, autor velmi oblíbené knihy "Ekonomie a život" a přispěvatel Literárních novin. Mimo jiné přicházel s hlediskem životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje v době, kdy se o něm i na Západě mluvilo velmi málo a na naší straně železné opony už vůbec ne.

Ani ostatní kolegové - snad s výjimkou mé bývalé spolužačky Růženy - nebyli žádní dogmatici a každý z nich byl něčím zajímavý. Tak třeba Břeťa měl natolik rád víno (proto asi svého času maturoval na vyšší škole zahradnicko-vinařské), že zároveň se stavbou svého nového domu na Hřebenkách tam založil vinici a budoval i vinný sklípek.⁵⁷ Stavbu domu střídal s psaním populárně naučných knih: když mu došly peníze, přerušil na rok stavbu, vydal knihu a pak pokračoval.

Kolegyně Zorka, matka čtyř dětí, měla o dost mladšího manžela, který se teprve nedávno vrátil ze studia politické ekonomie v Leningradu. Stal se tam radikálním kritikem, ba přímo odpůrcem sovětského systému. Často chodil mezi nás a vyprávěl, jak to v SSSR, který měl podle oficiální propagandy být "naš přítel a vzor" ve skutečnosti vypadá. I když jsme všichni četli Solženicynův "Jeden den Ivana Denisoviče" z jeho vyprávění jsme viděli, že skutečnost je ještě mnohem horší než její literární obraz.

Moje bývalá spolužačka Růžena, která mě na katedru přivedla, mi ale moc k srdci nepřirostla. Byla to hodná holka, ale svou upjatou povahou i konformními názory připomínala Helenu z Kunderovy knihy "Žert". Nebyla však nijak ctižádostivá, své názory nijak neprosazovala, nesnažila se vyniknout a jen si tiše "vyšívala" na své kandidátské práci o mzdovém systému ve stavebnictví, k čemuž jí materiál poskytoval její manžel, který zastával poměrně vysokou pozici v Ústřední radě odborů (ÚRO).

⁵⁶ Selucký Radoslav (1930–1991), ekonom, sociolog, politolog a publicista; po roce 1968 emigroval, poté byl profesorem Carlton University v Ottawě (Kanada)

⁵⁷ Protože stavební úřad mu ho nechtěl povolit, Břeťa ho v plánech uváděl jako "protiletecký kryt".

Vzhledem k postavení manžela měla Růžena možnost nakupovat ve speciálním obchodě, určeném pro vrcholové pracovníky aparátu KSČ a ÚRO a vůbec nevěděla, s jakými každodenními potížemi musí zápasit "obyčejní" lidé. Tak třeba jsem se s ní bavila o vaření a stěžovala jsem si, že se u řezníka dostane jen hodně tučné vepřové. "Manžel mi v poslední době z jejich prodejny taky nosí maso prorostlejší" řekla "ale pomoc je snadná: musíš pod maso dát hodně cibule". Jenže děvenka netušila, že kromě prodejny pro aparátníky KSČ není v celé ČSSR⁵⁸ už dva měsíce k dostání ani slupka od cibule! Jindy zase - bylo to na jaře 1962 a byla jsem v jiném stavu - si na svačinu přinesla jablko. Po celé Praze už dlouho nebyl vidět ani kousek čerstvého ovoce. Dostala jsem na její jablko děsnou chuť, ale styděla jsem se loudit a ona jen vesele brebentila, že teď na jaře nemají jablka už tolik vitamínů, ale ona že si na jiném ovoci tak nepochutná.

Jedna z prvních věcí, o níž jsem se na stavební fakultě zajímala, byla přihláška do bytového družstva. Myslela jsem si, že snad učitelé budoucích stavbařů budou mít v tom směru nějaké výhody, ale zklamala jsem se. Řekli mi, že by mě nejvýš mohli zapsat mezi čekatele na členství a za několik let by mě snad přijali za člena, což ještě neznamená přidělení bytu. Současně mě upozornili, že stavební fakulta má pouze svépomocné bytové družstvo a dali mi najevo (i když to výslovně neřekli), že přednost mají pracovníci "odborných" kateder.⁵⁹

Svépomocná bytová družstva - to byl další "fígl", kterým se tehdy strana a vláda snažila přesunout řešení bytové krize na obyvatelstvo. Znamenalo to, že část družstevního vkladu se neskládala v penězích, ale musela se fyzicky odpracovat. Když jsem Mirkovi navrhla, že bychom se mohli do takového družstva přihlásit, uspořádal mi přednášku o dělbě práce. Přitom (celkem správně) prohlásil, že je společensky neúčelné, aby on, s kvalifikací literárního vědce, dělal na stavbě přidavače zedníkům a že se do žádné svépomocné výstavby hlásit nebudeme.⁶⁰ Musela jsem to uznat a ani jsme se nepohádali. Naopak: od té doby, co jsem odešla z ČKD Dukly, to zase mezi námi začalo klapat. Prostě jsme se usmířili a koncem roku 1961 jsem přišla do jiného stavu.

23. srpna 1962 se narodil náš druhý syn Jan.

Na druhé miminko jsem se moc těšila a doufala jsem, že to tentokrát bude holčička. Vybrala jsem pro ni jméno Lucie. Poslední měsíc jsem pro jistotu zůstala v Praze a Jindra byl u babičky Červenkové na chalupě v Sedlečku. Na miminko se taky moc těšil. Běhal po vesnici a všem ženským oznamoval, že bude mít sestřičku a že se bude jmenovat Lucinka.

Honzík byl velice "pohodové" miminko. Měla jsem na něj víc času než na Jindru a celou mateřskou jsem prakticky strávila na procházkách ve Stromovce. Jarmila už měla své vytoužené zaměstnání ve zdravotnictví, tak když sem se musela vrátit do práce, našla jsem si jinou chuť. Doma také byl větší klid - Kadlecovi byli na Kubě a Madla ještě studovala v Bratislavě.

⁵⁸ To druhé "S" není překlep. Od roku 1960 byl u nás vyhlášen socialismus a název státu byl změněn na "Československá socialistická republika".

⁵⁹ Tito pracovníci se na nás, "pouhé" marxisty, dívali dosti svrchu. Svou nadřazenost rád ukazoval zejména docent Servít, který vyučoval statiku a byl nechvalně známý po celé Evropě. To bylo tak: jednou vyhodil od zkoušky půl ročníku a kluci se pak na něj domluvili a všude na pánských záchodcích začali psát "Servít je vůl". To se časem rozšířilo nejen po celé ČSR, ale i všude v Evropě. Tak zrovna na Servítově katedře jsem měla vést stranické školení. Když jsem tam přišla, docent Servít už na mě čekal, přeměřil si mě od hlavy k patě a řekl "Jak je možné, že na školení, jehož se účastní i docenti, posílá docent Sládek pouhou odbornou asistentku?" Josef ho pak nějak zpacifikoval a školení proběhlo tak, jak mělo.

⁶⁰ Jak už jsem poznamenala, vědecká práce byla pro něj absolutní prioritou a nedivím se, že svépomocnou výstavbu odmítl. O deset let později (v roce 1971) jsme se s Milanem stěhovali do bytu, postaveného svépomocí ve Vápencově ulici. Podle toho, co nám vyprávěli naši noví sousedé, znamenaly ty tři roky svépomocné výstavby neskutečnou dřinu a z hlediska volného času přímo řeholi. Na stavební fakultě si však někteří učitelé najímali studenty, kteří pak za ně povinné penzum odpracovali.

Vysokou školu ruského jazyka a literatury jsem úspěšně dokončila v roce 1963 bez nějakých zvláštních příhod. Pamatuji se jen na jednu. Na folkloristiku jsme měli soudružku Fojtíkovou, manželku tehdejšího hlavního ideologa KSČ. Toho Fojtíka Mirek upřímně nenáviděl a Fojtík si ho pamatoval jako autora „ideologicky závadných“ programových prohlášení, publikovaných v časopise "Květen".⁶¹

Jako seminární práci z folkloristiky jsem si vybrala pohádku Boženy Němcové "Jak Jaromil k štěstí přišel". Soudružka mi ji neuznala - ne proto, že by byla špatná, ale právě naopak. Řekla, že prý mi ji psal Mirek. Doma jsem si postěžovala a Mirek na to řekl něco v tom smyslu, že "ta kráva ani nepozná čistě amatérskou práci" a poradil mi, abych vynechala několik citátů z odborné literatury a napsala to víc "po lopatě". Práce potom u soudružky Fojtíkové prošla, ale dlouho mě mrzelo, že Mirek tak podceňoval odbornou úroveň té mojí seminárky.

Šedesátá léta byla v ČSSR dobou všeobecných experimentů: experimentovalo se v divadlech, ve výtvarném umění a dokonce se uvažovalo i o ekonomickém experimentu v některých vybraných průmyslových podnicích. O tom se tehdy vyprávěl takový vtip: "Kdyby se mělo na silnicích zavést ježdění vlevo, musí se to napřed experimentálně vyzkoušet na několika vybraných autech, která pro začátek budou jezdit vlevo a ostatní vpravo".

Diskuse se studenty, které jsme vedli na seminářích z politické ekonomie, byly stále otevřenější. Jednou chtěli vědět, jaký je rozdíl mezi socialismem a kapitalismem. O tom se taky vyprávěl vtip: "Rozdíl je to zásadní. Za kapitalismu člověk vykořisťuje člověka a za socialismu je tomu naopak". Jenže tehle vtip jsem jim nevyprávěla, ale vymyslela jsem "kritérium pěti B", které říká: kapitalismus se vyznačuje tím, že je tam **burza**, fungují **banky**, dlužníci utrpí **bankrot**, je možné kupovat **byty** a celý rok jsou k dostání zdravé a chutné **brambory**.⁶² Podle těchto kritérií by u nás dnes (v roce 2009) už kapitalismus byl.

Diskuse se studenty však stále více ukazovaly, že dosavadní osnovy jsou zastaralé a že by bylo třeba výuku změnit. Vedoucímu katedry se podařilo vyjednat povolení na "výukový experiment" - vymyslíme si své vlastní osnovy a podle nich napíšeme skripta. Za tím účelem jsme začali pilně studovat západní ekonomy, zejména velmi populární americkou učebnici P. Samuelsona, z níž část přeložila do češtiny Rita Budínová - ano, byla to ta Rita, která vedla v roce 1949 svazácké školení, na němž jsem se seznámila s Mirkem.

Rita v té době už zdaleka nejevila takové socialistické nadšení jako roku 1949. Učila ekonomii na právnické fakultě a vedla tam seminář dějin ekonomických teorií, kde každý z účastníků zpracovával názory některého autora. Přihlásila jsem se tam a vyšla na mě tlustá a zevrubná kniha A. Marshalla "Economics". Nevypadalo to moc zajímavě, ale řekla jsem si, že se alespoň zlepším v angličtině a referát z toho Marshalla mi dokonce otiskli v časopise „Politická ekonomie“.

Někdy v polovině šedesátých let došlo na ČVUT k nějakým změnám v učebním plánu. Ekonomie byla přesunuta do vyššího ročníku a my jsme měli celý rok volno. Rozhodla jsem se, že ten rok strávím na stáži v Ekonomickém ústavu ČSAV. Ředitelem tam byl Ota Šik, autor návrhů na zásadní reformu ekonomického systému, jemuž se právem říkalo "otec ekonomické reformy".

V ekonomické reformě v zásadě šlo o to, místo direktivně určovaných ukazatelů plánu umožnit podnikům více samostatnosti, umožnit jim podnikat, vytvářet zisk a ten se měl stát hlavním cílem ekonomické činnosti. Přitom ale zásadní rozhodnutí měla zůstat v rukou státu. Státní národohospodářský plán měl určovat zásadní hranice, "mantinely" a "pravidla hry", uvnitř kterých by

⁶¹ Počátkem roku 1959 podrobil Ladislav Štoll "Květen" ostré ideologické kritice a polovině roku byl časopis zastaven. Mirkův redakční kolega Josef Vohryzek byl vyloučen z KSČ, Mirek vyvázl s nějakou stranickou důtkou.

⁶² V té době totiž od února do července brambory buď nebyly vůbec nebo se dostaly jen napůl shnilé hlízy, z nichž se polovina musela rovnou vyhodit a druhá polovina po uvaření zčernala.

podniky relativně samostatně hospodařily. Názory na směr celé reformy nebyly však zdaleka jednotné a to ani mezi těmi ekonomy, kteří s reformou v zásadě souhlasili.

Před nástupem do ekonomického ústavu jsem složila aspirantské zkoušky a chtěla jsem během onoho roku napsat a obhájit kandidátskou disertační práci. Jako téma jsem si vybrala cosi o americkém antimonopolním zákonodárství, což byla nesmírná troufalost, protože jsem o tom, jak to v Americe chodí, prakticky nic nevěděla. Sice jsem důkladně prostudovala "Principles of Economics" Alfréda Marshalla, ale autor byl Angličan, který ve své knize podával elementární informace o ekonomice XIX století. Vzhledem k vybranému tématu to bylo asi tak, jakoby člověk, který dokončil první třídu obecné školy, chtěl jít rovnou k maturitě.

Sepsala jsem nějaké teze, ale ty pochopitelně neprošly. Také Milan mi je zkritizoval a ptal se, k čemu to má vlastně být. Mohla jsem mu drze odpovědět, že k tomu, abych měla za jménem "ocásek" CSc., ale musela jsem uznat, že má pravdu a psaní jsem odložila.

V Ekonomickém ústavu jsem se docela skamarádila s Jiřím Kostou⁶³. Jirka je bilingvní - pochází z pražské německo-české židovské rodiny a ovládá stejně dobře češtinu i němčinu. V době, kdy jsem byla na stáži v Ekonomickém ústavu, mě pozval ke spolupráci na překladu knihy maďarského ekonoma F. Jánossyho "Na konci hospodářských zázraků", což je kniha neobyčejně zajímavá. Vysvětluje se v ní, proč v některých zemích (zejména v Japonsku a v Německu) nastal po 2. světové válce rychlý, až překotný růst, kteří si ekonomové zvykli nazývat "hospodářským zázrakem". Autor dokazuje, že každá země má své "přirozené" tempo ekonomického růstu a když je v důsledku války nebo přírodních katastrof tento růst násilně přerušeno, navrácí se v období obnovy ekonomika co nejrychleji ke svému "přirozenému" růstu.

Jánossy napsal svou knihu německy, tak jsme překládali z němčiny. Jirka namluvil hrubý český překlad ("podstročnik") do diktafonu a mým úkolem bylo text přepsat a zároveň slohově upravit. Myslím, že Jirka umí česky natolik dobře, že by to byl zvládl sám, ale funkce tajemníka ústavu a účast v četných ekonomických diskusích mu k tomu neposkytovala dostatek času. Kniha vyšla v roce 1969 v Nakladatelství Akademie věd a honorář mi pak přišel nesmírně vhod jako splátka na družstevní byt.

Zpátky zase k našim rodinným záležitostem. V roce 1962 moje sestra Madla dostudovala. Po krátké praxi v Berouně se vrátila v roce 1963 na Letnou i se svým mužem Rudou Drahovským, s nímž se seznámila na Slovensku. Za rok se jim narodila dcera Hana a za další dva roky syn Štefan, takže na Letné nás už zase bydlelo deset: šest dospělých a čtyři děti. Madla ale na nic nečekala a jen co získala místo v podniku Průmstav Praha, přihlásila se tam do podnikového bytového družstva, které tehdy stavělo dva paneláky v Krči.

Obrázek 28 Honzík na Letné 1966. V pozadí „Molochov“, kde jsme bydleli.

Druhá polovina šedesátých let byla dobou všeobecného uvolnění - jakoby teprve teď do Československa dorazily ideje XX. sjezdu. Vydávaly se dříve zakázané knihy, hrály se velmi kritické divadelní hry (jako dramatik se uplatnil Václav Havel) točily se filmy tzv. "nové vlny", četly se nezávislé časopisy, z nichž nejoblíbenější byly "Literární noviny" a "Reportér". Mirkovi místo "Května", který byl v létě 1959 zakázán, povolili v roce 1966 časopis "Orientace", kam přešla celá parta původních "květnáků". Mirek tak trávil celé dny i večery buď v práci

⁶³ **Kosta** Jiří Jindřich (*1921), ekonom; tajemník EÚ ČSAV a blízký spolupracovník Oty Šika, v roce 1969 emigroval a stal se profesorem Univerzity J. W. Goetha ve Frankfurtu nad Mohanem (SRN)

nebo v redakci. Tvrdil, že doma pracovat nemůže a já jsem tomu věřila - v domácnosti se čtyřmi dětmi mnoho klidu není.

V té době jsme také získali televizi. To nebylo tehdy samozřejmé, na televizor se stály dlouhé fronty. Já jsem měla štěstí - jeden z kolegů na katedře mi nabídl místo externího spolupracovníka v redakci televizní publicistiky s povinností hodnotit odvysílané publicistické pořady. Televizor nám zapůjčila redakce. Bylo to samozřejmě černobílé vysílání, jeho úroveň byla dost různorodá, ale s postupným uvolňováním politického tlaku se rychle zlepšovala.

V té době jsem se blíže spřátelila s kolegou Milanem Plachkým a Mirek zase s Marcelou Pittermannovou. Marcelu jsem znala ještě ze studentských dob. Byla ve stejném ročníku jako Mirek, studovala ruštinu. V polovině šedesátých let byla už rozvedená, měla vlastní byt a dceru Barboru, stejně starou jako náš Jindra. Zajímavé je, že s Mirkem se sblížili při překládání - nikoli básní, ale teoretické knihy ruského strukturalisty V.J.Proppa o morfologii pohádky.

Mezi mnou a Mirkem rostlo napětí a osmiletý Jindra na tuto situaci reagoval tím, že velice zlobil. Učitelka si mě zavolala do školy a požádala mě, abych s Jindrou zašla na ušní vyšetření, že dělá samé naschvály a vůbec neposlouchá a že ona má obavu, jestli dobře slyší. Zlobil také v družině, kde měli sportovně založenou, obětavou vychovatelku, která je vodila často ven - třeba na dlouhé vycházky do Stromovky. Na jedné takové podzimní vycházce Jindra ztratil botu. Zatímco ostatní děti šly spořádaně prostředkem cesty, kde bylo už listí uklizené, Jindra se coural po kraji hromadami shrabaného listí a bavil se tím, že je rozkopával. Domů došel bos se zbylou botou v ruce. Družinářka se mi druhý den omlouvala, že za to nemůže a že se pokusí botu najít. Příště vzala děti na vycházku na stejné místo a zavelela: "*Všichni hledat botu a ted' a hned!*"⁶⁴ Děti s nadšením začaly rozkopávat hromady listí a bota se skutečně našla.

Jindra si z toho ale nevzal poučení, neposlouchal a zlobil dál. Později naše obětavá družinářka zařídila pro starší děti bruslení, ale jen pro ty hodné. K těm Jindra nepatřil a tak musel zůstat v družině s menšími. Když mi to uraženě ohlásil jako velkou nespravedlnost, řekla jsem mu, že má, co si zasloužil, ale že se pokusím něco s tím udělat. Chtěla jsem totiž, aby se naučil bruslit a věděla jsem, že ani já, ani Mirek ho to nenaučíme. Proto jsem zašla za družinářkou s prosíkem. Ta mi vysvětlila, že se bojí s sebou Jindru brát, protože se tam cestuje tramvají s dvojím přestupem a on by se při své neukázněnosti mohl ztratit nebo přijít k úrazu. Nabídla jsem se, že budu jezdit s nimi a dám na Jindru pozor. Jezdila jsem tedy dvakrát týdně odpoledne s dětmi na zimní stadion a pomáhala jsem tam děvčatům s nekonečným šňěrováním jejich vysokých bílých bruslařských botek. Jindra se naučil bruslit tak dobře, že dokonce hrál hokej za žákovské družstvo HC "Uhelné sklady". Jenže dlouho nevydržel trénovat už od pěti ráno, tak toho nechal.

Situace v rodině se však stávala neudržitelnou a tak jsme se s Mirkem rozhodli, že se rozvedeme. Když jsem to řekla svým rodičům, tatínek se strašně rozčilil a na hodinu Mirka vyhodil z bytu. Mirek s rozvodem souhlasil jedině pod podmínkou, že si Jindru ponechá u sebe. Nejdřív jsem nechtěla, ale pak jsem začala mít strach, že dva kluky nezvládnou. Začali se do toho míchat moji i Mirkovi rodiče. Moji rodiče mě přesvědčovali, ať si oba kluky nechám a ujišťovali mě, že mi budou pomáhat, seč jim budou síly stačit. Já jsem ale věděla, že to nebude nijak růžové, protože můj tatínek Jindru moc rád neměl (někdy si navzájem šli vyloženě na nervy). Věra Červenková zase orodovala za to, aby Jindra zůstal s Mirkem, že nebude muset měnit školu a že ona už dohlédne, abych se s ním mohla vidět, kdykoli budu chtít.

Tak jsme se nakonec rozvedli a děti si rozdělili. Kdo za to mohl a čím to byla vina, to se už neopovažuji soudit. Možná, že na vině byl ten nádherný předjarní den někdy před patnácti lety a můj bláznivý nápad jít se podívat, jestli je Mirek doma (a on doma byl). Svou roli jistě hrála nutnost společného bydlení s rodiči a sestrami. Mirek byl z domova zvyklý být středem pozornosti a tady

⁶⁴ viz Jiří Trnka: Zahrada, Praha, Albatros 1985

najednou byl „jediným z mnoha“. Chyba byla i na mé straně: nedokázala jsem ho dost obdivovat ani jako básníka, ani jako literárního vědce (to už vůbec ne). Jarmila Mourková (naše společná přítelkyně, spisovatelka a dobrá psycholožka) od začátku tvrdila, že se s Mirkem k sobě nehodíme, ale nechtěla nám říci proč. Asi měla pravdu, ale zeptat se jí na to nemohu, protože už dávno není mezi námi.

S návštěvami dětí nebyly potíže, snad jen s jednou výjimkou. Když si Mirek poprvé přišel pro Honzika, tenkrát pětiletého, chlapec zarytě mlčel a na tátu se celou dobu ani nepodíval. Mirek si už-už myslel, že Honzu proti němu nějak navádím, ale Věra Červenková (která Honzu znala z prázdnin v Sedlečku) mu vysvětlila, že Honza se tak chová čistě z rozpaků a že to bude příště lepší. Honza se totiž jako dítě nezvyklým situacím vyhýbal tím, že je "odmlčel". Když jsem se stěhovala do Krče, dala jsem Honzu na pár dní ke Kadlecovým. Tam vůbec nemluvil, až jednou u oběda požádal o přídavek tak, že se podíval do stropu a pronesl: "Asi by to chtělo ještě jeden knedlík".

Rozvedli nás počátkem června 1967 a rozsudek přišel za tři týdny, přesně na Jindrovny narozeniny. Vzpomněla jsem si na ty šťastné dny před devíti lety a obřečela jsem to. Po rozvodu jsem zůstala bydlet s Honzou na Letné. Jindra trávil prázdniny v Sedlečku a začátkem školního roku se nastěhoval k Mirkovi a Marcelce do jejich nového bytu.

Marcela totiž vyměnila svůj panelákový 2+1 za velký, ale poněkud zanedbaný čtyřpokojový byt v Holešovicích. Zírala jsem, jak Mirek, který se celý život programově "odtahoval" od jakékoli manuální práce, "kmital" při jeho zařizování a vylepšování. Na Jindru v té jejich nové rezidenci vybyl jen pokojík za kuchyní, původně určený pro služku, ale alespoň tam měl klid. Sotva se nastěhovali, podařilo se mu na novém bleďmodrém linoleu v kuchyni rozšlápnout černou fixku, takže tam vznikla neodstranitelná skvrna. Myslím, že to neudělal schválně, ale Marcela z toho určitě radost neměla.

Brzy poté Madle oznámili z jejich bytového družstva, že dům v Krči je hotov a že její byt bude brzy k nastěhování. Na Letné nás tehdy bydlelo osm. Kdyby se Drahovští odstěhovali, zůstali bychom tam jen čtyři a to by podle tehdejších norem na plné obsazení bytu nestačilo - museli bychom tam platit tzv. "nadměrné metry"⁶⁵, ale rodičů s Drahovskými (v šesti lidech) by se to netýkalo. Drahovští mi tedy svůj byt nabídli s tím, že jim družstevní podíl co nejdřív splatím.

Neměla jsem kromě svého platu skoro žádné peníze, protože své honoráře si Mirek vždycky nechával pro sebe. Tak mi přišla velmi vhod smlouva na překlad Jánossyho. Navíc jsem v Ekonomickém ústavu získala možnost dělat externě anotace pro jejich knihovnu. Tak jsem se ještě v roce 1967 odstěhovala s Honzíkem z Letné do Krče, kam se brzy potom nastěhoval i Milan.

Honzovi se v Krči dost líbilo. Nejenže se mohl mezi paneláky celkem bezpečně prohánět na kole, ale se stejně starými kluky si hráli na staveništi dnešní polikliniky. Tam si v hromadách vytěžené zeminy dělali "bunkry" a "pece", které stavěli tak, že v hromadě hlíny vyhrabali malou jeskyňku, do které pak zasadili nějakou trubku jako komín a v jeskyňce rozdělali oheň. Sotva byla poliklinika hotová a okolí uklizené, začala výstavba metra a tam zase chodili hledat ve výkopech zkameněliny trilobitů. Zrovna moc bezpečné tyhle hry nebyly, ale už je to naštěstí za námi.

V červnu 1967 se konal IV. sjezd Svazu spisovatelů, na němž se spisovatelé doslova vzbouřili proti straně a vládě. Nejostřeji vystoupil Ludvík Vaculík, který ve svém referátu hovořil o aroganci moci. Průběh sjezdu rozrušil vedoucího stranické a vládní delegace soudruha Jiřího

⁶⁵ Byty ve státních domech byly sice levné, ale jen do určité normované výměry (bylo to tuším 8 m² na osobu + 12 m² na domácnost). Co bylo nad to, byly tzv. "nadměrné metry", za které se platilo zvýšené nájemné. Jestliže "nadměrné metry" přesáhly polovinu výměry bytu, měl národní výbor právo takový byt zabrat a nájemníky přestěhovat do menšího. Kdybychom na Letné zůstali jen čtyři, tvořily by nadměrné metry skoro polovinu výměry, kdežto při šesti lidech a dvou domácnostech by byl "nadměr" téměř zanedbatelný.

Hendrycha, který mimo jiné prohlásil, že "zjevným záměrem některých vystoupení bylo zneužít sjezdu k deklaraci názorů, které jsou v rozporu se zájmy našeho lidu". Důsledkem byl strašný masakr: zrušení Literárních novin a vyloučení Ludvíka Vaculíka spolu s některými dalšími členy redakce z KSČ.

Do těchto „masakrů“ mi vlastně nemuselo nic být, ale strašně mě zasáhly, jako že je konec všem nadějím na nějaké uvolnění režimu. Četla jsem o tom v tramvaji, když jsem jela z práce domů do Krče. Vznikl tehdy nějaký zádrhel v dopravě, tramvaj nás všechny vysypala a průvodčí v té další chtěl, abychom si zakoupili nové jízdenky. To natolik dovršilo mé zoufalství z politických poměrů, že jsem se s ním strašně pohádala a celá událost měla dohru až na vedení Dopravních podniků.

Spisovatelský sjezd byl předehrou slavného „Pražského jara“. Jeho historii a průběh tady líčit nebudu, to přenechám povolanějším. O jeho základních idejích se můžeš dočíst v manifestu 2000 slov. Samozřejmě jsem prožívala obrovské nadšení ze všech možností, které se najednou otevřely, i když ve mně hlodal maličký červ pochybností. Jestliže skutečně dojde k osvobození od ideologické nadvlády KSČ, pak jistě bude na ČVUT zrušena výuka politické ekonomie a co pak budu dělat? Vždyť vlastně nic neumím! Takové a podobné myšlenky jistě napadaly mnoho lidí a u některých (jako například u kolegyně Růženy) způsobovaly určitou resistenci vůči požadavkům "socialismu s lidskou tváří".

Obrázek 29 Podruhé nevěstou, květen 1969

Červenec 1968 jsem strávila s Milanem a Honzou na dovolené na Oravě. Milan doslova hltal noviny a vyjadřoval značné obavy o další osud celého reformního hnutí. Já jsem jeho obavy spíše než reálné situaci připisovala spíše jeho kritické a dosti pesimistické povaze. V srpnu jsem byla s oběma kluky v Plískově a tam nás taky zastihla okupace. Koupila jsem barevné křídly a s kluky jsme pomalovali celou autobusovou zastávku protisovětskými hesly (bouda byla tehdy dřevěná, stopy od křídly z tmavých prken smyl první déšť, takže žádné grafitti).

Dál se celkem nic nedělo, sovětsí vojáci se uklidili do kasáren a život běžel jako obvykle, jen na škole studenti pořádali různé protestní akce, demonstrace a stávky. V květnu 1969 jsme se s Milanem vzali. Svatba to byla víc než skromná – hned po obřadu jsme oba šli učit a večer jsme to s našimi dvěma svědky šli oslavit. Rodiče jsme ani na svatbu, ani na oslavu nepozvali. Myslím, že Milanovu maminku to trochu mrzelo, ale mým rodičům to bylo dost jedno.

...

11. Milanovi rodiče

Tak tedy - jak je v tomto vyprávění zvykem - představím Milanovy rodiče. Oba jeho rodiče pocházeli z Opavska a byli velmi chudí. Tatínek **Adolf Plachký** (1888 - 1976) se vyučil krejčím, ale na samostatnou živnost se nezmohl. Pracoval jako krejčovský dělník (později mistr) v dílně, kde se šily vojenské uniformy. V Opavě byla totiž velká vojenská posádka a tak ani v době krize, kdy byla všude nezaměstnanost, nezůstala dílna úplně bez zakázek.

Obrázek 30 Milanova maminka Marie (duben 1982, kdy jí bylo už téměř 90 let)

Maminka **Marie** (1894 - 1989) šla do práce už ve svých 14 letech. Nejdřív pracovala jako tovární dělnice, později jako kuchařka a služebná v bohaté německé rodině. Tam se zdokonalila v němčině a také se naučila výborně vařit - zejména sladkosti dělala lépe než vyučená cukrářka. Její zaměstnavatelé byli moc hodní a nezapomněli na ni ani v době, kdy už byla vdaná a měla Milana. Vrcholem její profesní kariéry bylo však místo chůvy u malých dětí v maďarské šlechtické rodině. Ti maďarští grófové ji přijali pro její výbornou bezchybnou němčinu beze stopy jakéhokoli nářečí. Opava totiž byla bilingvní město, kde většina Čechů uměla výborně německy a hodně Němců jakž - takž česky.

Obrázek 31 Milan s rodiči počátkem 50. let. (Milanovi bylo asi 20, mamince přes 50, tatínkovi téměř 65)

U Plachkých doma se mluvilo česky, tatínek s maminkou byli uvědomělí Češi, tatínek byl dokonce cvičitelem v Sokole a oba se účastnili akcí Klubu českých turistů. Milan němčinu pochytil velmi brzy od dětí na ulici. Když ho pak pro zlobivost vyloučili z české mateřské školy, dala ho maminka do školky německé, kde získal dobrou slovní zásobu i výslovnost. To mu pak velmi pomohlo, když musel chodit do německé školy, protože po zabrání Sudet Němci české školy v Opavě zrušili.

Milan se narodil v roce 1931, kdy bylo jeho tatínkovi 43 let a mamince 37 - tedy dost pozdě. Jeho rodiče si totiž chtěli napřed splnit svůj životní sen - mít vlastní dům. Z platu by na dům nikdy neušetřili, tak si vzali hypotéku a když byl dům hotov, nastěhovali se jen do jedné místnosti a zbytek pronajímali, aby bylo na splátky. Kuchyň měli ve sklepě a jakmile Milan trochu odrostl, dala ho maminka do školky a jako domácí dělnice šila peněženky a podobné drobné brašnářské zboží. Ačkoli byli Češi, zůstali po Mnichovu v Sudetech. Případalo jim nemožné opustit těžce vydřený dům a odejít do neznáma.

V roce 1945 však uprchli před frontou k příbuzným na venkov. Při dobývání Opavy měli štěstí - až na menší trhliny jejich dům zůstal nepoškozen, jen kompletně vykraden. Zloději se dokonce nabourali do skryše ve sklepě, kam rodiče před útekem zazdili své "rodinné poklady" (jako např. "lepší" ložní prádlo apod.). Po válce tak zůstali stejně chudí jako před ní. Válečná inflace jim ale pomohla splatit hypotéku, takže mohli konečně bydlet "ve svém" - jen pokojík v podkroví pronajímali jedné osamělé paní. Oba Milanovi rodiče pracovali do vysokého věku. Tatínek jako krejčí, maminka jako "moučníkářka" v závodní jídelně. Každý den pekla výtečné koláče a cukroví, na které se sjížděla celá Opava. Své cukroví každoročně posílala i nám na Vánoce a musím říci, že jsem od té doby lepší nejedla. Když už byla v penzi, vzala si do opatrování batole - malého Radečka. Radek ji měl rád jako vlastní babičku a později, už jako školák, ji chodil čas od času navštěvovat.

V polovině osmdesátých let, v době, kdy Milanův tatínek byl už téměř 10 let po smrti, mamince začalo rychle ubývat sil. Tak se s Milanem rozhodli, že dům prodají a maminka v něm bude mít zajištěné bydlení. Našlo se několik zájemců, ale maminka před "cizími" dala přednost "vlastním" - rodině svého synovce Vaška. V tomto případě se zase jednou osvědčilo přísloví "Po přízni řízni". Vaškova manželka se ukázala jako dost protivná a hádavá ženská a tak společné bydlení nedopadlo dobře.

• • •

12. Pavel *1969, ÚVTEI, výměna bytů

Obrázek 32 Pavel v „kyčelním strojku“ s Jindrou a Honzou (v Krči 1970)

Na podzim 1968 jsem zjistila, že čekáme s Milanem dítě. Moc jsem se těšila a doufala jsem, že tentokrát už konečně bude holčička. **Pavel se narodil 29. července 1969.** Když mi řekli, že je to kluk, byla jsem trochu zklamaná, ale řekla jsem si, že je alespoň menší pravděpodobnost, že bude mít vrozené kyčelní vykloubení.⁶⁶

Rodila jsem v Thomayerově nemocnici v Krči a bylo to strašné. Porod sám nebyl těžký, ale co se dělo okolo! Byl zrovna svátek Boženy a Marty a všechny sestry i asistentky toho jména (a asi i řada dalších) vesele popíjely a o rodičky se nestaraly.

K tomu několikrát zhaslo světlo, takže oslavenkyně i jejich kamarádky ječely a lítaly sem a tam se svíčkami a petrolejkami. Po téhle zkušenosti docela chápu ty maminky, které by raději rodily doma.

Teprve s Pavlem jsem si uvědomila, jaké štěstí to je, když jsou děti zdravé a „žravé“. Pavel měl velmi těžkou novorozeneckou žloutenku a skoro vůbec nepil. Z přebytku mléka jsem dostala zánět prsu s vysokými horečkami, takže než se Pavlovi konečně žloutenka upravila, byl s kojením konec.

Nejhorší rána ale přišla, když byly Pavlovi 4 měsíce. Šla jsem s ním na rentgen kyčlí a dozvěděla jsem se, že má těžké vykloubení a že musí okamžitě do „kyčelního strojku“. To je takové prkno s řemeny, do kterého je mimino uvázané s roztaženými nožkami. To proto, aby nevyvinuté kyčelní klouby mohly ve správné poloze své zpoždění dohonit.

Ačkoli mi v Thomayerově nemocnici řekli, že Pavel musí to strojku okamžitě, nedali ho tam, protože žádný strojek nebyl k dispozici a vypadalo to, že ani v dohledné době nebude. Požádala jsem je, jestli by Pavel nemohl dostat alespoň nějaký starší, ale bylo mi řečeno, že z hygienických důvodů to není možné, že se použité strojky zahazují. Vyprosila jsem si tedy alespoň adresy těch rodin, které už s léčbou končí a napsala jsem jim. Jeden takový strojek jsem získala a ochotný řemeslník (nevím už, jestli to byl sedlář, švec nebo čalouník) tam místo starých řemenů, které byly opravdu hodně pročůrané, dal řemeny nové.

Zimní semestr školního roku 1969/70 začal neblaze. Výuka politické ekonomie a dalších ideologických předmětů byla „až na další“ pozastavena a bylo nám řečeno, že dojde k velké reorganizaci a že máme vyčkat dalších pokynů. Začaly prověrky „politické spolehlivosti“ a vypadalo to tak, že ten, kdo u nich neprojde, nebude moci na katedře zůstat. Neměla jsem velké vyhlídky, že bych mohla projít. Během „Pražského jara“ jsem publikovala nějaké články v Literárních novinách a v Reportéru a vědělo se o mém přátelství s Jiřím Kostou a Jiřím Slámou, kteří oba emigrovali. Navíc jsme s Milanem ani neměli chuť v rámci „obrozené“ katedry vykládat studentům vyložené lži o „bratrské pomoci spřátelených armád“. Vypadalo to tedy, že po skončení mateřské dovolené budu bez místa a Milan ostatně také.

⁶⁶ Pan profesor Hněvkovský sledoval u svých pacientů pravděpodobnost výskytu vrozeného kyčelního vykloubení podle rodové zátěže a pohlaví. Zjistil, že tato vada je do určité míry dědičně podmíněná a že se významně častěji vyskytuje u dívek než u chlapců.

Obrázek 33 Pavel, Honza a já před domem v Krči (1970)

stav“ – tj. že nebudou smět nikoho přijmout. Požadují pasivní znalost několika (3 – 4) jazyků a jakoukoli vysokou školu. (Takový požadavek zní sice divně, ale absolvent jakékoli vysoké školy získá kromě specifické kvalifikace i důležitou schopnost dále se učit, nahlížet na danou problematiku z různých stran, shromažďovat, hodnotit a vybírat prameny atd. Pro práci s informacemi jsou tyto vlastnosti nepostradatelné a daleko důležitější, než úzká specializace).

Tento spásný přístav se jmenoval ÚVTEI (Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací) a byl součástí STK (Státní technické knihovny). Zнала jsem tuto instituci ještě z doby, kdy působila samostatně pod jménem UTEIN. Byl to seriózní zdroj informací z oblasti techniky a ekonomiky. Působila tam známá trojice ekonomů, pánové Flek, Kružík a Levčik⁶⁷, kteří se zabývali srovnáváním dynamiky ekonomického růstu v různých zemích. Svého času tam pracovala i moje kamarádka Helena, spolužačka z oboru národohospodářského plánování a nejchytřejší holka v ročníku. Ukončila jsem předčasně mateřskou dovolenou a ještě do konce roku 1969 jsem nastoupila do ÚVTEI.

Ředitelem ÚVTEI byl Ing. Karel Havlíček. Říká se, že lidé, kteří v období tzv. „normalizace“ zůstali členy KSČ s výmluvou, že „místo mě by přišel třeba někdo horší“ byli prostě jen a jen svině. O inženýru Havlíčkovi toto neplatilo. Do konce roku 1969 otevřel dveře svého útvaru spoustě lidí s pošramoceným „kádrovým profilem“, které jinde odmítali a jednali s nimi štítlivě jako s morem nakaženými. Dokonce i v následujících letech normalizace se dovedl za „své lidi“ postavit.

Úkolem ÚVTEI bylo excerpovat informace za zahraničních knih a časopisů, překládat je do češtiny a vytvářet tzv. „Speciální informace pro vedoucí orgány“ (zkratka SIVO), v nichž se tyto informace v přežvýkané podobě předkládaly vedoucím pracovníkům ministerstev a příslušných oddělení ÚV KSČ. K prezentaci statistických údajů ze zahraničních pramenů, které nebyly normálním smrtelníkům přístupné, sloužila statistická dvouročenka Ukazatele hospodářského vývoje v zahraničí (UHVZ).

Tématem jednoho z prvních SIVO, které jsem měla zpracovat, byla prognóza „Životní úroveň v roce 2000“. K tomuto tématu jsem získala anglickou publikaci, která se jmenovala „Meze růstu“. Její autorka, Donella Meadowsová, odbornice v počítačové simulaci, extrapolovala tehdy zjištěné velmi nepříznivé ekologické trendy (vymírání velryb, rozšiřování ozónové díry, vyčerpání surovin apod.), takže perspektivy do roku 2000 nevypadaly nijak lákavě. Uvedený pramen zcela

⁶⁷ po roce 1969 ani jeden z nich neprošel u politických prověrek. Flek s Levčikem včas emigrovali a Kružík se "zašil" do IZPE - Institutu zdravotnické politiky a ekonomiky, který působil v Kostelci nad Černými lesy

korespondoval s mou tehdejší náladou z počátků normalizace a tak jsem celou prognózu předvedla v nejčernějších barvách.

Abych mohla chodit do práce, starala se o Pavla a odpoledne i o Honzu hodná paní. Bydleli jsme v přízemí, tak odpoledne dávala Pavla spát v kočárku pod okno a hrála s Honzou karty. Honza ji v kartách hladce porážel, takže si mi stěžovala „ten kluk určitě podvádí a kouká mi do karet, jak by jinak věděl, co mám v ruce“, a nechápala, že Honza má na karty mimořádný talent a pozná její list jen z toho, co odkládá.

V létě roku 1971 (to už byl Pavel ze strojku venku) jsme se přestěhovali do Podolí. Za krčský byt v paneláku jsme získali cihlový byt v Podolí složitou výměnou, která připomínala bytovou dvanáctisměnu ve filmové veselohře „Kulový blesk“ – v našem případě šlo však o „pouhou“ osmisměnu.

Ačkoli Madla a Ruda Drahovských bydleli v Praze už sedmý rok a oba měli dobré zaměstnání a pěkný (i když společný) byt, Ruda si v Praze prostě nezvykl. Stále se mu stýskalo po Slovensku a ze samého stesku se roznemohl – dostal žaludeční neurózu. Madla vařila dietu, ale ani dieta, ani léky nepomáhaly a tak se oba rozhodli jít zpátky na Slovensko. Dali si inzerát na výměnu velkého pražského bytu za dva menší, přičemž jeden měl být v Praze a druhý v Piešťanech. Přihlásil se jim jediný uchazeč: manželé Milotovi jim nabídli 2+1 v Piešťanech a garsoniéru v Praze.

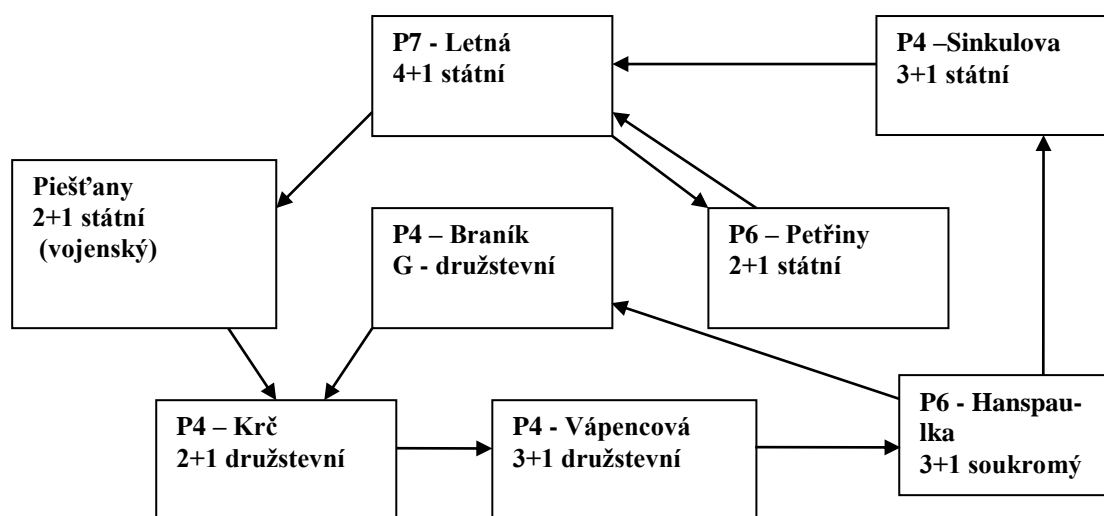
Pan Milota byl Čech a v Piešťanech působil jako vojenský letec. Jenže v roce 1970 neprošel u armádních politických prověrek. Stal se řidičem sanitky, na Slovensku ho už nic nedrželo a chtěl se vrátit do Prahy. Jeho manželka měla ještě z dívčích let v Praze družstevní garsoniéru. Byt na Letné se jim sice ohromně líbil, ale byl pro ně dva „nadměrný“, takže nebyla nejmenší naděje, že by pražský národní výbor výměnu schválil. Garsoniéra paní Milotové zase našim rodičům nevyhovovala – bylo pro ně malá.

Tehdy jsem – s Madliným svolením, za které jí budu do smrti vděčná – vstoupila do akce já. Vložila jsem do výměny svůj krčský byt a sledovala jsem pilně bytové inzeráty v novinách a vývěskové službě (internet tehdy neexistoval). Vývěsková služba fungovala tak, že ve všech výlohách v pasáži Lucerna (a že jich tam je!) byly vyvěšeny lístky formátu A6, na kterých byly na stroji napsány nabídky na výměnu. Lístky byly přehledně srovnány podle velikostí nabízených a požadovaných bytů s uvedením pražské čtvrti, ale bez adresy. V kanceláři služby bylo nutno zaplatit poplatek a přihlásit se s vlastní nabídkou a pak byl nárok na tři adresy týdně. Přihlásila jsem se nejprve se třemi, pak s pěti nabídkami a na získané adresy jsem pak psala a telefonovala.

Zjistila jsem, že někteří klienti vývěskové služby vlastně ani nevědí, co chtějí a jen zkoušejí štěstí. Pomalu se ale z kupy adres začali vyčleňovat seriózní zájemci, kteří výměnu opravdu potřebovali. Nakonec šlo do výměny 8 bytů. Někteří se rozestěhovávali (jako naši s Drahovskými), jiní se zase sestěhovávali. Pro každého jsem se snažila najít byt, který by vyhovoval velikostí i polohou (např. pan Svoboda, který nabízel byt ve Vápencové, o který jsem velmi stála, chtěl s rodinou bydlet ve vile na Hanspaulce). Pracovní tempo v UVTEI nebylo nijak časově náročné, takže jsem se celé jaro 1971 mohla věnovat výměně a místo psaní SIVO jsem si hrála na realitní kancelář.

Byla jsem ale v časové tísní: všichni se chtěli stěhovat o prázdninách a také jsem měla strach, že Milotovi nakonec ztratí trpělivost a najdou si něco jiného – to by pak z celé akce nic nebylo. Vznikla řada nepředvídaných zádrhelů: např. bylo třeba zajistit, aby všichni účastníci podali včas žádosti s notářsky ověřenými podpisy (přitom se jedna z účastnic vdala a musela pak spolu s manželem znovu podpisovat), nutný byl souhlas představenstev stavebních bytových družstev (SBD), bytových referátů národních výborů i majitelů domů.

Pro názornost uvádím schéma oné složité výměny:

Než se ale začalo běhat po úřadech, bylo zapotřebí sjednat a uskutečnit vzájemné prohlídky bytů. Když se někomu byt nelíbil, musela jsem pro něj hledat jiný. Teprve po dosažení vzájemné shody jsme mohli dát žádosti na bytové referáty. Se složitými předpisy mě seznámil a se všemi jednáními mi vydatně pomáhal pan JUDr. Šalda, který nutně potřeboval byt pro svou dceru, která čekala miminko se svým přítelem a v průběhu výměny se provdala. V naší výměně byly tři družstevní byty, patřící třem různým SBD, jeden byt soukromý a čtyři byty státní, spadající pod čtyři různé národní výbory. Naštěstí tam nebyl žádný byt ve správě LBD⁶⁸.

Nejméně problémů kupodivu bylo v Piešťanech, kde se vše dalo vyřídit korespondenčně (včetně přeměny Mílotovic „vojenského“ bytu na „civilní“). Zato hrozná tahanice s úřady byly na Praze 6, zejména s tou vilou na Hanspaulce. Ta totiž byla napůl v soukromém a napůl státním vlastnictví - původně to bylo spoluvlastnictví dvou bratrů, z nichž jeden utekl na Západ a jeho půlka propadla státu. Nakonec ale všechno dobře dopadlo, národní výbory výměnu povolily a všichni jsme se sešli u velkého jídelního stolu na Letné, kde jsme odsouhlasili harmonogram stěhování.

Obrázek 34 Na Lužnici (1971)

Dříve ale než jsme se přestěhovali, jela jsem s Jindrou a Honzou na výlet po Lužnici. Výlet jsem měla už dávno zaplacený u cestovní kanceláře Sportturist, která půjčovala lodě i tábornické vybavení a pod vedením zkušeného instruktora umožňovala sjet řeku i naprostým začátečníkům. Milan odvezl dvouletého Pavla ke svým rodičům do Opavy a zatím co já jsem s kluky sjížděla Lužnici, balil v krčském bytě knihy (už tehdy jsme jich

⁶⁸ Pod pravomoc bytových referátů národních výborů nespádaly družstevní byty, postavené po roce 1960 stavebními bytovými družstvy (SBD). Uchazeč o byt SBD musel být na členské schůzi přijat za člena družstva. Členská schůze se konala 1x ročně, v době mezi tím rozhodovalo představenstvo, které s scházelo 1x za měsíc. Ostatní byty, o jejichž přidělování rozhodovaly bytové referáty, byly buď v domech státních, spravovaných Obvodním podnikem bytového hospodářství (OPBH), nebo v domech, postavených za první republiky Lidovými bytovými družstvy (LBD) nebo konečně v domech soukromých, kam bytový referát mohl podle svého uvážení "dosazovat" nájemníky i proti vůli majitele.

měli požehnaně). Na obrázku jsme všichni tři na kanoi vlevo. Vpravo je další loď a paní instruktorka na kajaku. Dlouho jsme ale ve třech nejezdili - Honzu paní instruktorka přeřadila na jinou loď, kde chyběl „háček“.

Na tábořišti jsme si vařili jen ráno a večer, oběd se odbýval na lodi. Ráno jsme s Honzou chodili plavat, ale Jindru celou tu dobu pobolívalo v krku, tak místo plavání vařil snídaně. Jednou se mu zdálo, že už jsme ve vodě moc dlouho a volal na nás, abychom už šli, že nám všechno sní. My jsme ale nešli a pak toho opravdu moc nezbylo a hladový Honza k pobavení celého tábora honil Jindru se sekerkou v ruce.

Byt ve Vápencové ulici Ti nemusím líčit, byla jsi tam mnohokrát. Je to skutečně výjimečné místo. Když tam Tvoje maminka poprvé přišla, tak řekla: "Sem bych chtěla jezdit na dovolenou". Místo získal ze známosti prof. Hořejší, který léčil hlavního architekta města Prahy, otec našeho dnešního souseda prof. Jana Hořejšího.

Domy jsou postaveny svépomocí, což se projevuje hlavně tak, že ti, kteří sami stavěli, tedy "otcové zakladatelé", se dodnes dívají poněkud svrchu na pouhé "přistěhovalce". Bydlení je klidné, skoro jako na venkově. Za domy je hřiště, na kterém se v létě hrál volejbal a tenis, v zimě se bruslilo. Jeden ze sousedů obstaral reflektor a když šly děti spát, bruslili na hřišti rodiče. Dnes ale nikdo hřiště neudrží a žádný sport neprovozuje – je to u nás jako v domově důchodců. Jiný soused si postavil v záhradě králíkárnu a choval králíky. Pavlovi se to moc líbilo a tak ho napodobil. Králíky jsme ale neměli v zahradě, ale na balkoně. Když jim Pavel čistil kotec, čas od času mu utekli.

Ve Vápencové jsem propadla novému „hobby“ – pěstování skalniček. Svah kolem malé zahrádky u domu je zpevněn suchou zídka z velkých kamenů a tam jsem vysázela nejrůznější skalničky, které jsem znala od babičky z Černolic. Později jsem se ale nemohla o skalku starat, tak celá zarostla břechťanem a ze skalniček se udržely jen ty nejodolnější. Z celého bytu je ale stejně nejlepší slunná terasa, kde je možno se v létě opalovat a kolem pěstovat různé plodiny. Nejdřív to byla rajčata, pak Honza vysadil vinnou révu.

Když byly Pavlovi dva roky, začali jsme ho dávat do jeslí a na odpolední vycházky jsme našli ochotnou a milou paní Kudelovou z Podolí, která pocházela z Opavy, byla ráda na čerstvém vzduchu a uměla péct výborné palačinky. Když jsme jí je chválili, říkala: "... a na hrob mi dejte věnec z palačinek". Jedinou její nevýhodou, která se mi však zdála zanedbatelná, byla její příšerná výslovnost: mluvila šlonzáckým nářečím a navíc měla křivé zuby, takže jí bylo špatně rozumět.⁶⁹

Pavlovi se nožky rychle zlepšovaly a doháněl své zpoždění. Ortopedi v krčské nemocnici mě však varovali, aby raději moc nechodil, ideální prý pro něj bude plavání. Tak jsme využili blízkosti Podolského stadionu a chodili jsme plavat. Pavlovi jsem dala kruh a rukávky a on se vesele proháněl ve vodě. Přestože neuměl dobře plavat, chtěl ve své ztřeštěnosti hned skákat, a to nejen z bloku, ale i z vyšších můstků, které byly vyhrazeny pouze pro oddíl skoků do vody.

Obrázek 35 Jindra na terase ve Vápencové (1973)

⁶⁹ Jednou večer se Pavel ptal, kde prý máme "švidlák". Nevěděla jsem, co to je, až to pak Milan rozluštil, že to bude slezské slovo "švidračka" - správně česky kvedlačka, kterou asi paní Kudelová potřebovala na ty svoje palačinky.

Obrázek 36 Pavel a jeho králíci

Chtěla jsem, aby se Pavel naučil plavat co nejdříve, tak jsem poprosila trenérku skoků, aby jako odměnu za vytrvalost v plavání nechala Pavla občas skočit z vysokého můstku. Trenérce se moc líbila Pavlova odvaha, tak nejenže mu to dovolila, ale dokonce ho přijala do oddílu. Hned ze začátku jsem ji ale upozornila, že Pavel pro své kyčelní vykloubení nesmí cvičit na trampolíně. Součástí tréninku byla také gymnastika, ale ta byla pro Pavla také nevhodná a navíc mu vůbec nešla. Takže když se nabažil vysokých můstků, se skoky se rozloučil. Ze začátku s námi chodil i Honza, kterému se v tréninku dařilo mnohem lépe, ale ani jeho moc nebavilo ustavičné pilování gymnastických cviků „na suchu“ a tak brzy „přesedlal“ na dobrodružnější a živější jachting.

Kyčelní vykloubení nebyl ale jediný zdravotní problém, s kterým jsme se museli s Pavlem potýkat. Od malinka měl nepříjemnou, svědivou vyrážku, "atopický ekzém". Měla jsem strach, jak na to bude působit chlоровaná voda v bazénu, ale naštěstí dobře - po plavání v Podolí vyrážka ustupovala. Zato v Plískově to bylo špatné - jakmile se namočil do vody v přírodním koupališti, celý se osypal.

Pak jsem si všimla, že trochu šilhá. Šla jsem s ním k oční lékařce. Ta mi řekla, že to není "trochu" ale hodně a vynadala mi, že jdu pozdě, že už dávno měl mít na lepším oku okluzor, jinak že se to horší oko přestane vyvíjet a bude těžce tupozraké, tj. prakticky slepé. Dostali jsme brejličky s okluzorem, ale Pavel se během týdne naučil koukat okolo, a tak nezbylo než mu to lepší oko zalepovat náplastí. Na štěstí to nebylo tak pozdě, jak nás strašila paní doktorka a dnes Pavel vidí oběma očima docela dobře - dokonce v Americe získal průkaz k pilotování letadla.

Další problém byla výslovnost. Doma jsme s ním samozřejmě mluvili, ale svá odpoledne trávil s paní Kudelovou a od té se správné výslovnosti naučit nemohl. Ve školce nás doporučili k logopedické asistentce, která tam dvakrát týdně měla lekce tzv. "nápravy řeči". Byla to už starší paní, přísná, pedantická a Pavlovi nesympatická. Ostatně jí se Pavel taky nezamlouval. Později jsem získala určitou zkušenost s logopedy a zjistila jsem, že první a základní podmínkou zdatu je navázání dobrého kontaktu s dítětem, jinak je snaha o lepší výslovnost beznadějná. Když se paní asistentce "náprava řeči" i po několika lekcích nedařila, poslala nás na foniatrii na vyšetření sluchu.

Na foniatrii se nás ujal pan doktor Hübsch. Zjistil, že v uších to není, že Pavel má sluch jako rys a příčinu špatné výslovnosti viděl v nedostatečném rozvoji jemné motoriky. Doporučil hru na klavír. Dostat dítě do "Lidušky" (LŠU - Lidová škola umění) nebylo vůbec jednoduché. Většinou brali děti až od druhé třídy, když už uměly natolik číst a psát, aby se mohly naučit noty. Děti v první třídě dělaly talentové zkoušky, na základě kterých je jejich škola doporučila. Honza v první třídě sice talentovou zkoušku udělal, ale nemohla jsem ho vozit z Krče do Nuslí, tak nikam nešel. V Podolí jsme měli hudební školu hned naproti, tak jsem se byla zeptat. Odmítli mě, že Pavel je ještě moc malý a že nemají tzv. "přípravku" a Honzu že taky nemohou vzít, protože je na první ročník zase „moc starý“. Prostě vtělená ochota.

Vyprávěla jsem to v práci a spolupracovnice Sylva, která znala snad každého v celé Praze, mi poradila, abych požádala o pomoc našeho kolegu Jiřího Kaplana, který má 12 dětí, z nichž nejmíň 8 (ale spíš 10) chodí do hudební školy. Jirka Kaplan zařídil přijetí Pavla do přípravky v prestižní LŠU ve Voršilské ulici. Požádala jsem paní Kudelovou, aby tam Pavla vodila. Ta celkem ochotně souhlasila, ale vymínila si, že tam s Pavlem bude vodit i svého vnuka Aleše. I pro něho kolega Kaplan sehnal protekci. Aleše hudba tak zaujala, že později vystudoval konzervatoř a dnes se hudbě věnuje profesionálně. Pavel sice v "Lidušce" takový úspěch neměl, ale svůj vztah k hudbě dnes rozvíjí jako amatérský bubeník.

Když Pavlovi začaly vypadávat mléčné zuby, ukázalo se, že stálé zuby mu rostou neuvěřitelně křivé. Špatnou výslovnost sice mohl "odposlouchat" od paní Kudelové, ale že by i křivé zuby byly nakažlivé, to se mi nechtělo věřit. Začali jsme chodit na "rovnátka".

K tomu se připojily problémy ve škole. První i druhou třídu Pavel vychodil celkem v pohodě díky neobyčejně laskavé a trpělivé paní učitelce, ale ve třetí třídě dostal jinou, se kterou se od začátku neshodl. Jeden příklad za mnohé. Přinesl pětku z diktátu, protože v celé úloze nepsal tečky nad j. Ptala jsem se ho, co je to zase za nápady. Odpověděl, že prý tečky nad j nepíše, protože jsou zbytečné. To mě už vytočilo. "A co tečky nad i ? Ty snad zbytečné nejsou?" "Nejsou, protože by si někdo mohl splést i a e, ale j bez tečky si nikdo s ničím nesplete." Proti takové logice se nedalo nic namítat, ale paní učitelka pro to neměla pochopení a navrhla Pavla zařadit do speciální třídy pro děti s poruchami učení.

Do té třídy chodily děti s různými „dys...“ jako je dyslexie (špatně čte), dyskalkulie (nejdou mu počty), dysortografie (špatný pravopis). To všechno Pavlovi docela šlo, jen měl občas svérázné nápady. Možná trochu trpěl dyxpraxií (nešikovností), ale povědomost o této vadě tehdy ještě z USA do Čech nedorazila.

Rozhodně jsme nechtěli, aby Pavel chodil do této speciální třídy, i když návrh třídní učitelky doporučila také školní psycholožka – jak jinak, když soudružka učitelka byla předsedkyní školní organizace KSČ. Odvolali jsme se a požádali o vyšetření v okresní pedagogicko-psychologické poradně. Tam dali Pavlovi vyplnit nějaké testy a zařazení do „speciálky“ nedoporučili. Pak se zase škola odvolala, kraj předchozí rozhodnutí okresu potvrdil, to se zase škole nelíbilo a tak pořád dokolečka.

Zajímavé bylo, že čím více testů Pavel absolvoval, tím byly jeho výsledky lepší. Když jsme se ho na to ptali, řekl „Ale, je to všecko na jedno brdo“. Prostě se naučil ty testy řešit. To se mu pak ohromně hodilo u přijímaček na gymnázium s matematickým zaměřením – tam se totiž nepočítaly takové ty příklady „z nádrže vytéká x litrů/hod. a přitéká y litrů/hod“, které dobře znáš z Bělounovy sbírky, ale při talentové zkoušce se řešily podobné hlavolamy, jako byly v těch psychologických testech.

Abych to tedy shrnula: s Pavlem se chodilo na ortopedii, na logopedii, k oční a kožní lékařce, na zubní rovnátka, na plavání a do hudební školy. To všechno nevypočítávám proto, abych se „předváděla“ jako vzorná matka, ale abys viděla, jaké štěstí je mít zdravé děti. Někdy mi to připadalo až nespravedlivé vůči Honzovi – pro něj jsem nemohla dělat nic jiného, než jít čas od času natírat lodě do loděnice Yacht-klubu, kde Honza jezdil na plachetnici značky „Kadet“.

• • •

13. Náš první automobil, invalidita, Lucie *1979

Obrázek 37 Náš „Ferda“ před chalupou v Plískově (kolem roku 1980)

Bydlení ve Vápencové ulici bylo opravdu pěkné, ale brzy se začala ukazovat jeho nevýhoda – všude bylo daleko a do kopce. Na nákup jsem jezdila na kole s batohem, na štěstí s prázdným do kopce a s plným dolů. Honzovi se tam ve srovnání s rovinatým sídlištěm také nelíbilo: „Podolí je takový venkov“ prohlásil „pořád do kopce nahoru a dolů“. Chůze a ježdění na kole v kopcovitém terénu mě unavovaly čím dál víc a tak jsme se rozhodli koupit auto.

Vybrala jsem dvoutakt Trabant-combi a to pro snadnější řízení. Tato značka měla totiž jako jediná ze všech automobilů, vyráběných v socialistických zemích (a jiné k dostání nebyly) automatickou (přesněji hydraulickou) spojku značky Hycomat, což mi značně usnadňovalo řízení (po všech těch operacích mi levá noha zůstala kratší a slabší). Auto jsme koupili 30. května 1974. Zrovna bylo Ferdinanda a tak jsme ho nazvali Ferda. Měli jsme ho 25 let,

až jsme pak po několika dalších Trabantech koupili v roce 2003 Toyotu Yaris – rovněž s automatickou spojkou.

Nejsem dobrá řidička a ustavičně jsem měla nějaké kolize. Mohla bych zde vyprávět spoustu všelijakých motoristických historek, ale to by trvalo moc dlouho. Ty historky se mi nejvíc hodily v práci na pobavení kolegů při různých oslavách a pak také při hledání výmluvy za pozdní příchod - když jsem třeba zaspala, tak jsem se omlouvala, že mi nešlo nastartovat auto a místo výtky jsem od šéfa obdržela přehršel dobrých rad, co se dá v takovém případě dělat.

Auto ale nepomohlo a s chůzí to bylo čím dál tím horší. V roce 1976 jsem dostala první endoprotézu, v roce 1981 druhou. Nic netrvá věčně a tak i endoprotézy se časem „ochodily“ a musely se opravovat, a to v letech 1993, 1995, 2005 a 2007.

Protože auto jsme kupovali asi půl roku poté, co jsem absolvovala autoškolu, nechtěla jsem jen tak beze všeho vyjet na silnici a zaplatila jsem si tři kondiční jízdy. Byly to ale vyhozené peníze. Instruktorovi se moje jízda vůbec nelíbila, neustále se na mě utrhoval a já jsem ztratila poslední zbytečky sebevědomí. Ferdu nám z vysočanské Mototechny přivezl tatínkův přítel, pan Pavel Tomek. To ovšem celý problém neřešilo. S autem se muselo začít jezdit a Milan teprve chodil do autoškoly.

Záchrana přišla od Honzy. Ačkoli mu bylo teprve 12 let, prohlásil, že jezdit umí a že mě to naučí. Naplnili jsme několik plastových lahví vodou a vyrazili jsme na poloprázdné parkoviště v Hodkovičkách (dnes se to zdá být neuvěřitelné, ale v té době bylo v Praze všude dost míst k parkování). Na parkovišti jsme rozestavili láhve a já jsem mezi nimi zatáčela a couvala tak dlouho, až byl Honza spokojen. Na zpáteční cestě mi řekl, že se naučil jezdit na jachtařském soustředění, kdy mu auto párkrát půjčil instruktor.

Na první cestu jsme vyrazili do jižních Čech. Milan sice ještě řidičský průkaz neměl, ale ze sedadla spolujezdce se snažil zlepšovat mé řidičské umění četnými radami. Ačkoli žádná "pivařka" nejsem, měla jsem na té cestě na každé zastávce velkou chuť na pivo - to dělal ten zákaz pití alkoholu před jízdou. První havárii jsme zažili při výletu na Křivoklát v polích u Hořesedel, kdy se nám přetrhl klínový řemen. Na štěstí byli opodál nějakí traktoristé, kteří nám ho vyměnili podle příručky, kterou jsem na radu z Trabant-klubu vozila pořád s sebou. Stejná závada se pak opakovala ještě několikrát - Ferda prostě žvýkal klínové řemeny s takovou chutí jako Ital špagety. Až pak jeden šikovný mechanik našel příčinu v nesprávném uložení větráku a dynamu.

S autem byl život snazší, ale přesto se moje nohy zvláště ta levá) natolik zhoršovaly, že v roce 1976 jsem musela jít na operaci endoprotézy. Noha se mi rychle hojila, chůze se zlepšovala a tak jsem si užívala života v příjemném bytě ve Vápencové ulici. Do práce se mi vůbec nechtělo a doktor mě ochotně nechával doma, aniž mě upozornil, že pracovní neschopnost nemůže být delší než jeden rok a pak že následuje invalidní důchod. Proto jako blesk z čistého nebe přišlo sdělení z okresní komise sociálního zabezpečení, že jsem uznána plně invalidní bez možnosti pracovat.

Okamžitě jsem se odvolala ke krajské komisi. Uvedla jsem, že okresní komise mě vůbec nepředvolala a vyřídila vše pouze "papírově", že ještě nejsem tak stará, abych nemohla zastávat místo podle své kvalifikace, že pracovat chci a že jediný můj problém je do práce se dostat a na to že mám auto. Krajská komise si mě předvolala a zřejmě jsem na ně udělala dost dobrý dojem, protože k invalidnímu důchodu, který mi ponechali, přidali navíc povolení pracovat. Od té doby (tj. více než 30 let) beru k invalidnímu důchodu i plat (nebo k platu invalidní důchod). Zase jsem měla jednu štěstí - podle pozdějších předpisů by mi takovou výhodu přiznat nemohli.

Začátkem roku 1977 jsem se tedy vrátila do zaměstnání jako "pracující invalida", ale tam bylo jako po vyhoření. Tři z našich kolegů, pánové Fojtík (neplést s tím papalášem z ÚV KSČ!) Misiarz a Drozda, které přijal - stejně jako mě - ředitel UVTEI Ing. Havlíček koncem roku 1969, opisovali v práci nějaké samizdaty (možná že dokonce Chartu 77) a státní bezpečnost (StB) na to přišla. Ať už opisovali cokoli, bylo to v době Charty 77, představitelé politické moci byli velice nervózní a tak všichni tři dostali hodinovou výpověď. Ing. Havlíček byl penzionován a nastoupil nový ředitel s bezchybným "kádrovým profilem". I když jsem s tím opisováním samizdatů neměla nic společného, nový ředitel mi místo SIVO dal za úkol sestavovat a redigovat statistickou publikaci "Ukazatele hospodářského vývoje v zahraničí" (UHVZ). Důvod mi nesdělil, ale bylo to zřejmě proto, abych neměla příležitost v těch SIVO hlásat nějaké "podezřelé názory".

Obrázek 38 Jindra se svými bratry a bratrance (1977)

průmyslovku a přihlásil se na techniku – na chemii, obor úprava vody. Na obrázku z Plískova ze srpna 1977 působí vedle bratrů a bratranců se svým plnovousem a vlastnoručně ušitou květovanou košilí jako opravdový „hippie“.

Jak Honza dorůstal, přestalo se mu ve Vápencové ulici líbit. Když v roce 1980 dosáhl plnoletosti, našel si místo s bytem jako noční hlídač ve Žlutých lázních (to je plovárna tady v Podolí). Když vyprovodil posledního návštěvníka a areál zamkl, zval si tam kamarády na večerní posezení při kytáře. Pozval si je také na oslavu svých 19. narozenin - shodou okolností 21. srpna. Bujná oslava nešla pozornosti StB, která si myslela, že to má být nějaká provokace k výročí okupace a Honza hned druhý den dostal výpověď z místa i z bytu.

Sestavování tabulek bylo velice pracné, počítače ještě neexistovaly, vše se dělalo "hlavo-ručně". Jako korektor mi byl přidělen pan Plaček, typograf v důchodu. Bylo mu něco kolem osmdesáti let, velmi špatně chodil, téměř neslyšel, ale oči měl jako rys a dokázal v tabulkách odhalit sebemenší chybičku. Pan Plaček pracoval doma ve svém bytě v Libni na Rokosce. Když jsem viděla, že balíky rukopisů a korektur, které vlácel domů a zpět, jsou na něho příliš těžké, nabídla jsem mu, že mu je budu vozit svým trabantem. Mezitím děti rostly, Jindra dokončil chemickou

A už jsme zase u bytových záležitostí. Požádala jsem pana Plačka, s kterým jsem se časem docela spřátelila, zda by mohl Honzu vzít do podnájmu. Plačkovi měli na té Rokosce byt 2+1 ve vile se zahradou. Byt byl v suterénu, ale docela pěkný - alespoň mně se líbil. Okna ze všech místností vedla na jih. Jejich parapety byly sice jen asi 50 cm nad úrovní zahrady, ale zahrada se pak ještě hezký kousek svažovala dolů k chodníku, takže z ulice nebylo dovnitř vidět. Byt mě připadal velmi romantický - asi jako ten, v němž bydlel Mistr s Markétkou ve známém románu Michaila Bulgakova. Před okny vedla úzká pěšinka a za ní rostly šeříky a mohutný dub, který svými kořeny prorůstal základy domu.

Byt měl samozřejmě i své nevýhody. Když se netopilo, tak tam bylo dost chladno a když se nevětralo, tak se všude šířily plísňe a houby – hlavně dřevomorka. Plačkovi měli vedle svého bytu ještě komoru bez okna a v té na kořenech dubu rostly pravé křemenáče, které velmi zajímavě doplňovaly široký sortiment hub a plísní v bytě. Jeden z pokojů Plačkovi vůbec neužívali. Byl to pokoj jejich syna, který před asi 10 lety spáchal sebevraždu a paní Plačková tam od té doby nevstoupila. Pan Plaček v tom pokoji skladoval své knihy. Od každého titulu, který typograficky upravoval, tam měl jeden výtisk. Do toho pokoje se Honza nastěhoval.

Mezitím se Tvoji rodiče vzali a Ty ses 16. března 1979 narodila.

Jak jistě víš, narodila ses předčasně a měla jsi jako nedonošené miminko řadu zdravotních problémů. Pamatuji se, jak mi Tvé narození přišel Tvůj tatínek oznámit do UVTEI. Šli jsme to pak oslavit do hospody a tam jsme místo radování oba doslova brečeli, jak nám Tě bylo líto, že jsi tak malinká a že Tvůj život visí na vlásku.

Obrázek 39 Svatba Tvých rodičů 1978

li (jako v té pohádce o zajíčkovi a lišce).

Když Mirčin tatínek, Tvůj dědeček Vráťa Černý, zjistil, že jeho dcera nemá kam jít, nabídl jí bydlení ve svém dvoupokojovém bytě jen o kousek dál – v ulici Lounských. Sám tam v té době nebydlel, protože si namluvil o hodně mladší ženu Lídu a přistěhoval se k ní do jejího bytu někam na Zahradní město nebo do Strašnic. Lída ale byla chamtivá potvora (nerada to píšu, ale bylo to tak) a přesvědčila Tvého dědečka, aby fingoanou výměnou svůj byt prodal. Na jeho námitky, že s Lucinkou nemáte kam jít, odpovídala, že Tvá maminka má co chtěla, že ji nikdo do žádných svateb nenutil a do dítěte už vůbec ne a že ani on, ani ona - Lída - nejsou žádná Armáda spásy, aby zajišťovali bydlení pro propuštěné vězně a jejich bývalé manželky.

Lída byla pěkná ženská, trochu baculatá, ale velice sexy. Vráťa Černý byl do ní celý pryč, dělal, co jí na očích viděl a Tvou maminku i s Tebou doslova vyhodil na ulici. Jindra v té době byl na vojně. Sice si vzal volno a okamžitě přijel, ale už nic nezmohl. Maminka s Tebou přespávala u

Pak nastaly další bytové peripetie, které by Ti nejlépe vylíčila Tvoje maminka. Tedy jen stručně. Tvoje maminka Mirka zdědila po své babičce garsoniéru v Tábořské 13, kde dodnes bydlí. Ještě před tím, než se seznámila s Tvým tatínkem, byla vdaná a hned nato rozvedená. Vdávala se velmi brzy (v 18 letech). Tehdy sedla na lep chlapovi, který byl o dost starší než ona a byl to podvodník, narkoman a zloděj (dokonce nějakou dobu strávil ve vězení). Tvoji maminku si bral kvůli bytu a hned po svatbě se k ní do Tábořské nastěhoval. Když Tvoje maminka zjistila, co je zač a rozvedla se s ním, tak on nejenže se z Tábořské nehnul, ale přivedl si tam navíc i družku a Mirku sprostě vyhodil

kamarádek, také nějakou chvíli jste byly u nás ve Vápencové, až nakonec vám Honza uvolnil svůj pokoj na Rokosce. Bylo to zrovna v době, kdy paní Plačková zemřela a pan Plaček se odstěhoval k dceři do Kobylis. Měly jste sice celý byt pro sebe, ale natrvalo jste tam zůstat nemohly, protože podle tehdejších zákonů jste tam bydlely "bez právního důvodu", což by mohlo znamenat okamžité úřední vystěhování a tím zmaření Honzovy naděje na získání užívacího práva k tomuto bytu.

Zahájila jsem doprošování na národním výboru. Líkala jsem z bytového referátu na sociální odbor, na péči o mládež a nevynechala jsem ani sociální kurátorku, tj. úřednici, která měla na starosti tzv."resocializaci" býva-

Obrázek 40 Jindra s Luckou v parku na Rokosce 1982

lých vězňů a podobných živilů. Nakonec bývalý muž Tvé maminky dostal dekret na malou garsonku a vše se zdálo být na nejlepší cestě. Jenže ouvej! Přidělená garsonka byla státní, ve správě OPBH, kdežto byt Tvé maminky v Tábořské byl družstevní ve správě LBD a obě instituce se navrženému řešení zuby nehty bránily. Prostě co úřad jednou uchvátí, to nepustí. Nakonec po mnoha jednáních, do kterých jsem zapojila i soudruha poslance za náš obvod, všechno dobře dopadlo a Tvoje maminka se mohla i s Tebou vrátit z Rokosky do svého bytu.

Hůře to dopadlo s Tvým dědečkem Vráťou Černým. Lída se od něj nechala živit a zahrnovat veškerým pohodlím. Za jeho peníze nakupovala nový nábytek, přepychové koberce a špičkovou elektroniku. Objednávky a faktury dávala podepsat své matce (Vráťově tchyni), která tak "papírově" byla majitelkou všeho toho luxusu. Pak podala žádost o rozvod. Když se u soudu mělo vypořádat společné jmění, ukázalo se, že vlastně žádné není, že celé zařízení je vlastnictvím Lídiny matky. Vráťa odešel chudý jako kostelní myš. Naštěstí pak potkal hodnou a pracovitou Růženku, kterou jistě znáš. Co se pak stalo s Lídou, to nevím. Dnes už jí bude jistě hodně přes šedesát a nad svou bývalou krásou může jen hořekovat jako ta sličná zbrojmistrová ve známé Villonově baladě:

Takhle se končí lidská krása.

Denně se hrbím víc a více

Ruce mám bez krve a masa

Prsa se tratí scvrkajíce

Boky se třesou viklajíce

Stěhna, dřív zlatý poklad můj

Jsou skvrnitá jak jaternice

A moje zahrádka – no fuj!

Když se Tvoje maminka vrátila z Rokosky do Tábořské, a Honza zpátky na Rokosku, zahájili jsme s Honzou akci na „přechod užívacího práva k bytu“ od dosavadního uživatele (pana Plačka) na nového (Honzu). Nutnou podmínkou pro to tehdy bylo, aby oba dva uživatelé žili alespoň jeden rok ve společné domácnosti. Tento fakt museli na bytovém odboru národního výboru dosvědčit nějaké hodnověrné osoby – nelépe sousedé nebo třeba pečovatelka od sociální služby či poštovní doručovatelka.

V té době paní Plačková byla už po smrti a Honza věčně ve škole (studoval na ČVUT geodézii). Panu Plačkovi přinesla pečovatelka oběd a pak mu bylo samotnému na Rokosce smutno. Odstěhoval se tedy k dceři do Kobylis a já jsem se s ním a s jeho dcerou dohodla, že nebudeme

nikomu nic hlásit, že „společnou domácnost“ budeme nadále papírově udržovat⁷⁰ a že když po roce všechno dobře dopadne, dám panu Plačkovi odstupné ve formě „odkoupení nábytku“.

Asi po půl roce pan Plaček zemřel. Dříve než to Honza stačil ohlásit na bytovém referátu a podat si žádost o přechod užívacího práva, už tam byla soudružka Vaňková, sousedka z horního patra, a požádala, aby byt pana Plačka byl prohlášen za neobyvatelný a byl jí přidělen jako sklep. Tato soudružka měla na národním výboru velké slovo, protože byla předsedkyní výboru KSČ a její tatínek byl redaktorem Rudého Práva. Honzovi za těchto okolností národní výbor byt samozřejmě nepřidělil, jen mu tam poradili, ať se obrátí na soud.

Na soudu s. Vaňková vehementně prohlašovala, že pan Plaček se odstěhoval už dávno, že s Honzou pohromadě vůbec nebydleli a že si Honza do bytu vodil lehké ženské (to myslela Mirku), což by pan Plaček nikdy nedovolil. Ostatní nájemníci se s. Vaňkové báli a tak svědčit nešli, svědecktví pošťačky nestačilo. Honza se proti rozsudku odvolal a pak zas několikrát, což trvalo několik let, během nichž na Rokosce klidně dostudoval. Když už ho pak národní výbor nechal exekučně vystěhovat, našel si přítelkyni s bytem. Té pomáhal půdní vestavbou rozšířit její garsonku na 2+1. Jejich vztah ale trval jen do kolaudace a pak se rozešli. Nakonec si našel místo, kde dostal služební byt. Tak to je všechno o bytových záležitostech. O tom, kde a jak v té době bydleli Tvůj tatínek a maminka, psát nebudu, zeptej se jich sama.

...

Když ses narodila, měli jsme o Tebe velké obavy. Tím větší byla naše radost, když ses dala dohromady a rychle jsi doháněla své zpoždění. Jenže jsi pořád nemluvila. Jeselní lékařka viděla příčinu v mentálním handicapu, ale nám se to nezdálo. Nakonec s Tebou maminka zašla na vyšetření sluchu, ale omyl jeselní lékařky způsobil, že jsi sluchadla dostala dost pozdě – až asi ve dvou letech.

Kochleární implantace tehdy neexistovaly – jinak bys bývala byla ideálním kandidátem. Dovoz tak drahého zařízení nepadal v úvahu a ani jsme o tom nevěděli. Ing. Hrubý sice pro svou dceru Irenu vyvíjel československý typ kochleárního implantátu, ale než aparát začal fungovat a než mu to ministerstvo povolilo, byla Irena na implantaci moc stará. Chodila jsi do školky a do první třídy v Radlicích. Od dětí z Neslyšících rodin ses tam naučila trochu znakovat a tvoje maminka se to učila zase od Neslyšících rodičů (pamatuji se, jak ji to mimo jiné učil jistý pan Hrdlička, jehož dnes již dospělého syna jsem před časem viděla jako imitátora na Mluvících rukou nebo na nějaké jiné zábavě).

Jistě se pamatuješ na hodnou paní učitelku Partlovou (dnes Bělohradskou). Ta byla v té době co nejrozhodnější odpůrkyní znakového jazyka. Jednou jsem Tě přišla vyzvednout ze školy a paní učitelka mi zděšeně povídala: "Představte si, Vaše slýšící snacha s Luckou znakuje - to je neuvěřitelné! Tím jí přece strašně škodí – když bude znakovat, mluvit se nenaučí!"

S tímto názorem jsem se setkala i u dalších logo-

Obrázek 41 Na terase domu v Žebráce (v létě 1980).

Prababička Věra Pössnerová (vpravo) a praprababička Hana Pössnerová (vlevo) s patnáctiměsíční Lucinkou. Na fotce je vidět, že i přes svou hluchotu jsi byla živé, velmi společenské dítě (asi jako dnes Jolanka).

⁷⁰ Samozřejmě jsme nic nehlásili ani na poštu, takže každý měsíc jsem pana Plačka vozila z Kobylis na Rokosku, aby tam od pošťačky převzal důchod.

pedů a foniatru. Později jsem zjistila, že je to pověra, která se neopírá o žádný seriózně vedený průzkum, a přemýšlela jsem, jak je možné, že tomu tolik inteligentních, vysokoškolsky vzdělaných pracovníků tehdy věřilo. Domnívám se, že příčina byla v nedostatečné znalosti českého znakového jazyka a kultury Neslyšících a v nesprávném zobecnění praktických zkušeností z ordinace. Jediné znakuující dítě, které za minulého režimu logoped v životě viděl, bylo dítě z rodiny Neslyšících. U takových dětí výuka mluvené nebo psané češtiny skutečně postupovala pomaleji, ale ne proto, že by uměly znakovat, ale protože v rodině nebyl nikdo, kdo by s nimi mluvil a denně cvičil správnou výslovnost. Dnes už převládly různé metody bilingvální výuky a uvedené pověře je odzvoněno.

O výhodách znalosti znakového jazyka u malých dětí mě nechtíc názorně přesvědčila paní učitelka Partlová. Navrhla nám, abychom Tě dali do školy v Ječné, že bys to tam mohla zvládnout. Spolu s Tebou tam měla z Radlic přejít i Markéta Spilková. Paní učitelka s vámi oběma chtěla napřed provést test školní zralosti a pozvala mě, abych byla testu přítomna. Obě jste se velmi snažily. Ty jsi měla lepší výslovnost a také jsi lépe četla, ale Markéta Tě daleko předčila v různých praktických znalostech – např. lépe ovládala příbuzenské vztahy atd. Paní učitelka vás do Ječné doporučila obě a obě jste pak vystudovaly vysokou školu.

Nebyla jsem si ale jista, která škola pro Tebe bude lepší. Tvoje maminka se spíš klonila k názoru, že v Radlicích to budeš mít lehčí a že Ječná je pro dítě s tak malými zbytky sluchu moc těžká. Nakonec mě přesvědčila jedna příhoda. Byly jste u nás s maminkou na návštěvě, měli jsme po obědě zmrzlinu a nechtěli jsme Ti ji dát, protože jsi zrovna prodělala nějaké nachlazení. Moc jsi žadonila, tak já jsem řekla: "No dobře, dostaneš, ale málo" načež jsi protestovala: "Ne, ne, málo ne, velo, velo, velo!" V ten moment jsem si uvědomila, že dítě, které je schopné ke dvojici přídavných jmen "malý - velký" vytvořit příslovce "málo - velo" je schopné zvládnout veškerá úskalí české gramatiky a začala jsem Tvou maminku přesvědčovat, aby Tě dala do Ječné. Tím jsem ale na sebe převzala zodpovědnost, že to v té Ječné zvládneš. Při tom rozdíl ve výuce češtiny mezi oběma školami byl obrovský, přímo zásadní. Zatímco v Radlicích se děti učily češtinu od základů jako cizí jazyk, osnovy v Ječné předpokládaly, že děti česky jakž-takž umějí a budou se učit **o jazyce**, tj. naučí se jazyk **popisovat**. Bavila jsem se o tom s paní učitelkou Partlovou a ta mi doporučila, abych s Tebou vedle slabikáře a čítanky z Ječné prošla také učebnice "Základů řeči" z Radlic a také mi je pro Tebe zapůjčila.

Zdálo se, že je to úkol svým rozsahem nezvládnutelný, ale jedno přísloví říká, že "po malých kouscích je možné sníst i celého slona" a tak jsem začala vytvářet drobné každodenní úkoly a testy, které s Tebou Tvoje maminka obětavě vyplňovala. Úkoly jsem dělala většinou v pracovní době v ÚVTEI, což bylo při tehdejší pracovním nasazení docela dobře možné.⁷¹ Snažila jsem se, aby úkoly nebyly moc nudné a tak jsem používala všelijaké obrázky, hádanky a šarády z různých dětských časopisů. Při této činnosti, která mě velmi bavila, jsem užila filologické vědomosti, načerpané na Vysoké škole ruského jazyka a literatury. Později jsem o svých zkušenostech psala v brožuře "Jak jsme se učili číst", která vyšla v Knihovničce Gongu v roce 1990.

⁷¹ Za tehdejší malé platy se nepožadovalo mnoho práce a říkalo se, že "lidé předstírají, že pracují a stát předstírá, že je platí"

Obrázek 42 Prababička Červenková gratuluje Tvému tatínkovi a Janě Betlachové k svatbě (1987)

V roce 1987 se Tvůj tatínek podruhé oženil, a to s Janou Betlachovou. Na fotografii ze svatby je jedna z posledních fotek Tvé prababičky Věry Červenkové, které v té době bylo už 82 let. Na svatbu se možná pamatuješ. Byla jsi tam s Tvou sestřenicí (vlastně stejně starou. tetou) Vilmou – oběma vám bylo 8 let. Mezi svatebními hosty panovala dost stísněná nálada. Rodiče Jany Betlachové (zejména její otec) nebyli z Tvého tatínka zrovna dvakrát nadšeni: neúspěšný student, navíc rozvedený a s postiženým dítětem se jim vůbec nezamlouval.

Pan Betlach, přesvědčený člen KSČ, měl za sebou úspěšnou kariéru v zahraničním obchodě, a tak bylo těžko najít nějaké společné téma pro konverzaci s „disidentskou“ rodinou Mirka Červenky. Situaci zachránila Marcela Pittermanová, která tehdy dělala dramaturgii v dětském filmu, a filmy zajímaly každého bez ohledu na politickou příslušnost.

Za čtyři roku (roku 1991) se jim narodil Jakub, roku 1997 Lenka. S Lenkou jsem se zdaleka tak neskamarádila jako s Tebou, to spíš s Jakubem. Lenka se narodila předčasně (naštěstí z toho vyvázla lépe než Ty), ale Jana s ní po porodu musela zůstat nějakou dobu v porodnici a já jsem zatím občas s Jakubem na Černém Mostě hospodařila.

14. Od „sametové revoluce“ do dneška

V pátek 17. listopadu 1989 vypukla "sametová" revoluce. Byla jsem demonstrovat na Albertově s mým tatínkem. Ten přivezl z Pliskova náruč chryzantém a všem účastníkům jsme rozdávali po kytičce. Na Národní třídu jsme nešli, protože nám bylo zima. Pavel se s Igorem zúčastnil i dalšího průvodu, ale když je začaly jednotky SNB obkličovat, přelezli jakýsi plot a utekli. Odnesly to jen kalhoty, jinak Pavel dorazil z Národní třídy domů nezraněn. Já jsem s tatínkem poseděla v hospodě a v sobotu jsme pak všichni jeli do Pliskova. Vrátili jsme se v neděli odpoledne, protože jsme na večer měli lístky do divadla. Představení se ale nekonalo, v neděli už byla revoluce v plném proudu.

V pondělí jsem Tě byla vyzvednout v družině. Celá Praha byla už polepená plakáty, ty jsi je pilně četla a pořád jsi na mě chtěla, bych Ti je vysvětlovala. To ale nešlo - třeba jak vysvětlit nápis "Jakeše do koše!" "Na Štěpána bez Štěpána!" nebo heslo studentů fakulty dětského lékařství: "Zdravý kojeneček je náš spojenec" či "Spisovatelé nám píší, ještě spíme na Dobříši" a tak podobně. Studenti stávkovali, Pavel, posluchač 2. ročníku Matfyzu, samozřejmě také. Na rozdíl od svých kamarádů nechtěl prostávkovaný čas jen tak promarnit. Dobře věděl, že teď "poletí" angličtina a tak při hlídce na fakultě měl na uších Walkmana s angličtinou.

Začala jsem přemýšlet, jak co nejlépe využít nastávající svobodu, co budu dělat. Bylo mi jasné, že UHVZ v nových poměrech končí - pro zájemce budou zahraniční publikace volně přístupné v knihovnách, tak na co je opisovat (o internetu tenkrát nikdo nic netušil). Rozhodla jsem se, že si splním svůj životní sen a stanu se novinářkou.

Zašla jsem do redakce Lidových novin a ucházela jsem se tam o místo. Napřed jsem ale zavolala Heleně Klímové, jestli budu mít nějakou naději, když nejsem žádný disident. Helena mě ujistila, že to mohu klidně zkusit. Redakce byla na rohu Václavského náměstí a Opletalovy ulice v prázdných prostorách, z nichž se krátce předtím vystěhovaly Zemědělské noviny. Kromě několika zaprášených registraček a obstarožních psacích stolů tam nic nebylo. Lidové noviny neměly ani žádný archiv ani dokumentaci, to všechno se teprve začínalo budovat. Šéfredaktor pan Rudolf Zeman považoval moji praxi v ÚVTEI za dobré doporučení pro práci dokumentaristky a tak mě hned přijal. Zároveň mě upozornil, že si musím přinést vlastní židli a psací stroj. Počítačů bylo málo; vlastní měl jen pan Mlynář a Dobrovský, ostatní psali na stroji.

V dokumentaci tam se mnou pracoval i Mirek Drozda, můj bývalý kolega z ÚVTEI (ten, co ho v roce 1977 vyhodili kvůli psaní samizdatů). Pro potřebné informace jsme stále litali do ČTK, která naštěstí sídlila hned za rohem (Opletalova 5). Kromě toho bylo mým úkolem číst zahraniční zprávy z dálkopisu a rozdělovat je mezi redaktory (internet ještě nebyl).

Z počátku vycházely Lidové noviny dvakrát týdně. Počítačová sazba neexistovala. Sázel se ručně na lino typech, přesně tak, jak to ve svých causeriích "Jak se dělají noviny" popisuje Karel Čapek ⁷²: *"Takový linotyp je docela hezká věčička; klepe se na tom jako na psacím stroji, jedna mosazná matrička se řadí sama k druhé, až je z toho řádek; do toho se stříkne tekoucí olovo, a je z toho olověná destička s ulitou řádkou sazby. Ty destičky se pak sváží provázkem, a je to sloupcová sazba; ta se otiskne na vlhký papír, a tomu se říká kartáčový otisk nebo sloupcový obtah, který jde nejdřív ke korektorovi. Když jsou všechny články vysázeny ve sloupcích, přikročí pan metěr k lámání čísla, tj., umísťuje sloupce na stránku; někdy se mu přitom řádky rozsypou a přehodí⁷³ ...*

⁷² Jak se co dělá, Spisy XIII, Praha, Československý spisovatel 1984, s. 211-214

⁷³ To se stalo jednou při tisku UHVZ - pomocník v tiskárně rozsypal celou stránku a bál se to mistrovi říct, tak tam ty číslice jen tak halabala nacpal, a vznikly úplně nesmysly. Bylo to už po korektuře, ale pan Plaček si vždycky po korektuře vyžádal ještě náhled, jestli je stránka správně zlomená a pěkně typograficky upravená. Při náhledu se ještě tabulkami probíral i po stránce obsahové - zajímalo ho, jak kde rostla výroba a tak podobně. Přitom si naštěstí těch nesmyslů všiml a já jsem hned letěla do tiskárny, dát to znovu vysadit podle původního rukopisu.

Když je zlomena celá stránka, ováže se špagátem a jde se s ní do stereotypie, kde se otiskne do takové papírové masy; ta se pak ohne do půloblouku a znovu odlije do kovu a teprve tyto kovové odlitky stran "jdou do stroje" neboli do rotačky." Tak takhle se to už dávno nedělá, ale jsem ráda, že jsem to ještě zažila. V Lidových novinách tato ruční neboli "horká" sazba skončila, jakmile dostali všichni redaktoři stolní počítače.

Hned na začátku své práce v novinách jsem se naučila základní axiom seriózní novinářiny – nikdy nepodceňovat čtenáře (bohužel toto pravidlo dnes mnozí pisálkové nedodržují a proto úroveň mnoha tiskovin je tak špatná). Šla jsem do Opletalky pro ilustrační fotku k jakémusi článku o ekologii v energetice. Nabídlí mi spoustu kouřících elektráren. Nejvhodnější se mi zdály dva snímky – na jedné z nich byla elektrárna Počerady, na druhé Prunéřov. Jeden z nich jsem vybrala a než jsem došla zpátky do redakce, zapoměla jsem, která elektrárna to byla. „No vždyť je to vlastně jedno, je to jen ilustrační foto“ řekla jsem si a na popisek jsem dala jedno z jmen. Samozřejmě špatně. Druhý den se ozvalo několik čtenářů, do novin se musela dát tisková oprava a já měla z ostudy kabát. Prostě – čtenář je tisícíhlavá saň, která ví všechno.

Byla jsem velmi ráda, že mě přijali do redakce Lidovek, přestože jsem nebyla žádná disidentka - jediná moje "protirežimní" činnost byly 2 samizdaty (dvě knížky povídek Ivana Klímy, které jsme s Honzou opsali). Jenomže panu šéfredaktorovi Rudolfu Zemanovi bylo od počátku jasné, že jen s disidenty se noviny dělat nedají, zvláště když mnozí z nich hned po revoluci nastoupili do vysokých státních funkcí (např. Václav Havel se stal prezidentem, Jiří Dienstbier ministrem zahraničních věcí, Rita Budínová - Klímová velvyslankyní v USA). Z redakce "samizdatových" Lidovek zůstali pánové Jiří Hanák, Jaroslav Jírů, Jan Petránek, Vladimír Mlynář (ten byl později jeden čas ministrem informatiky) a Karel Kříž, vedoucí ekonomické rubriky.

Proto jako zkušení novináři byli přijati redaktoři z bývalého Svobodného Slova, z novin, které brzy po revoluci zanikly. Kromě nich přišli z Mladé Fronty Jirka Závozda a z Květů vyhozená dobrodružka Petra Procházková, která se později stala zahraniční dopisovatelkou z Ruské federace (než ji Putin odtamtud vypověděl za její reportáže z Čečenska a z Inguška) a poté válečnou dopisovatelkou z Afghánistánu. Z kolegů jsem nejvíce kamarádila s Radkou Kvačkovou, která ve Svobodném Slově psala o kultuře a v Lidovkách dostala na starost školství. Já jsem s Mirkem Drozdou byla na základě předchozí činnosti v ÚVTEI přijata do dokumentace. Vedle budování dokumentačního zázemí jsem napsala pár sloupků, které se Jiřímu Hanákovi docela líbily a tak když se rozsah ekonomické rubriky začal rozrůstat a Karel Kříž všechno nemohl stihnout, stala jsem se ekonomickou redaktorkou.

V té době probíhaly v československém hospodářství velké změny. Na rozdíl od víceméně kosmetických úprav minulého režimu (které se cudně nazývaly „reformy“) šlo tentokrát o zásadní změnu socialistického plánovaného hospodářství na hospodářství kapitalistické – proto se tomu říkalo „transformace“. Mnozí ekonomové považovali tuto přeměnu za tak obtížnou, že ji přirovnávali k úkolu udělat z bramboračky zase brambory nebo transformovat rybí polévku na akvárium.

Velkou popularitu získal Václav Klaus, který byl federálním ministrem financí. Jeho suverénní vystupování přesvědčilo většinu veřejnosti, že on jediný ví, jak na to. Hlavní bylo zrušit státní regulaci cen, uvolnit zahraniční obchod a socialistické podniky privatizovat, tj. převést je do soukromých rukou.

Změna cen byla nanejvýš nutná. U některých výrobků a služeb, zejména u potravin a nájemného, byla do roku 1991 státem regulovaná cena nižší než výrobní náklady, jinde (např. u automobilů, elektroniky a jiného zboží z dovozu) zase byla mnohonásobně vyšší. Uvolnění cen znamenalo proto jednorázové zdražení potravin, které mělo být následováno postupným snižováním cen průmyslového, zejména dováženého zboží tak, jak se postupně uvolňoval zahraniční obchod. Aby zdražení potravin tolik nebolelo, rozhodlo ministerstvo financí dát každému tzv. „vyrovňovací příspěvek“. Na rozdíl od cen potravin, u kterých deregulace úspěšně proběhla k 1.1.1991, nájemné

zůstalo regulované dalších téměř 20 let. Považuji to za velkou vadu polistopadové ekonomické transformace.

S privatizací to vůbec nebylo jednoduché. Na rozdíl od ostatních socialistických zemí nebyli v Československu prakticky vůbec žádní soukromníci (např. v Polsku byli soukromí zemědělci, v Maďarsku řemeslníci apod.), ale u nás patřilo celé hospodářství do socialistického sektoru a byla otázka, jak spravedlivě najít nové majitele. Nejdřív bylo zřízeno ministerstvo privatizace a byly přijaty potřebné zákony. U drobných živností, kde se dal dohledat původní majitel nebo jeho dědicové, došlo k tzv. restituci – navrácení majetku původním vlastníkům. Tak získal náš Honza po mé babičce a strýčkovi Karlovi dům a zahradu v Černolících. Drobné živnosti a obchody, kde se vlastník nenašel, byly prodány v dražbě (říkalo se tomu „malá privatizace“).

Pro velké podniky Klaus vymyslel tzv. „kupónovou privatizaci“ – každý dospělý občan dostal (za určitý manipulační poplatek) 1000 bodů, za které si mohl „koupit“ akcie kteréhokoli podniku. Ekonomové a politici se dodnes přou o to, zda to byl ten nejlepší způsob, ale zkrátka je to za námi a hospodářství (zatím) docela dobře funguje. Celou transformaci jsme v Lidovkách podrobně sledovali.

Vybavení redakce se rychle zlepšovalo. Místo psacích strojů jsme "vyfasovali" počítače a začali jsme se je učit používat. Jirka Hanák byl ostře proti - prohlásil, že pro něho to už není, že si vystačí se svou přenosnou remingtonkou. Pan Zeman tedy rozhodl, že redaktorů přes 50 let se počítačová gramotnost netýká, ti že mohou zůstat u psacích strojů. Já jsem ale od přírody zvědavá, tak jsem se do počítačového kursu přihlásila, i když už mi bylo hodně přes 50.⁷⁴

Nebylo to ale moje první setkání s počítačem. Jeden jsme dokonce měli doma, a to Pavlovo ZX-Spectrum, které jsme mu koupili v Tuzexu k jeho 16. narozeninám. Bylo to na tehdejší poměry (1985) zařízení dost drahé, ale byla to nejlepší investice našeho života. Počítač, velký asi jako bonboniéra, neměl žádnou paměť ani monitor. Před zahájením provozu se k počítači musel připojit magnetofon s kazetou, na níž byla uložena paměť, a televizor, který sloužil jako monitor. Pavel se na tom brzy naučil programovat a hrát hry. Pro Tebe naprogramoval výukovou hru na procvičování české gramatiky, jenže zapomněl, že neslyšíš a tak každou správnou odpověď odměňoval fanfárkou. Z koupených her ho nejvíc zaujal Tolkienův Pán prstenů. S kamarádem Martinem Klímou u toho trávili celé hodiny, malovali složité mapy a louskali angličtinu (hra pochopitelně nebyla v češtině). Hraní a programování her Martina tak zaujalo, že po revoluci (a po absolvování vysoké školy) založil podnik na výrobu a prodej počítačových her.

Počítače mě také (nepřímo) zastihly v UVTEI. Celá ta historie je typickou ukázkou předlistopadových poměrů. UVTEI patřil – jako ostatně celá technická knihovna – pod tzv. „Státní komisi pro vědeckotechnický rozvoj“, což byl úřad na úrovni ministerstva, řízený jistým panem Obzinou. V tomto úřadu se koncem osmdesátých let doslechli, že ve světě „letí“ počítačové zpracování dat, tak se rozhodli zakoupit pro UVTEI jeden sálový počítač, pro který bylo zřízeno tzv. „výpočetní centrum“ někde na Žižkově.

Přidělené investiční prostředky však už nestačily na terminály, takže my v Konviktské jsme s tou obludou na Žižkově neměli žádné přímé spojení, jen nám přidělala práci. Veškeré tabulky pro UHVZ, které se předtím dělaly ručně v jednom vyhotovení, se musely ještě před odevzdáním do tiskárny znovu ručně opsat do zvláštních formulářů, kterými pak operátorky krmily tu „žičkovskou obludu“. Samozřejmě jsme protestovali. Náš vedoucí se domníval, že příčina protestů je v „nepochopení výhod výpočetní techniky“ a tak nám objednal u nějaké brněnské firmy písemný vzdělávací kurs. V kursu se vykládalo všechno možné (např. o paměti RAM a ROM a tak podobně – dodnes nevím, co to je). Každý měsíc přišel z Brna test, který jsme museli vyplnit a pak ta firma poslala

⁷⁴ Jirkovi Hanákovi se později zdála politická orientace Lidovek moc pravicová a tak přešel do Práva (dříve Rudého), a myslím, že se tam počítačům stejně nevyhnul.

další lekci. Protože nikdo z nás neměl možnost skutečný počítač vidět, natož s ním pracovat, vyplňovali jsme test způsobem, jaký používají neslyšící děti při testech čtení s porozuměním: zaškrtnli jsme vždycky tu odpověď, která se formulačně nejvíc podobala výkladu. Kurs jsem takto zdárně absolvovala, ale o práci na počítači jsem neměla tušení.

Až tedy v Lidovkách. Ze začátku mi to vůbec nešlo. Nechácala jsem, jak je možné, že počítač má dvě klapky na mazání: jednu dopředu (Delete), jednu dozadu (Backspace). Vůbec jsem toho spoustu nechácala a poprvé v životě jsem zažila pocit beznadějně propadajícího žáka. Nebyla jsem v tom sama. Jednou pozdě večer (asi tak v 10 hodin) u mě zaklecala zoufalá kolegyně Líba z kultury, co prý má dělat, že je před uzávěrkou a jí to píše pořád velká písmena. Byla jsem v kursu asi o půl kroku napřed, tak jsem jí sdělila, že se přehmátla a místo klapky Shift zmáčkla Caps Lock, ale opravit jsem to už neuměla, tak chudák Líba musela celý text znovu přepsat.

Jindy se mi zase nepodařilo už napsaný článek ani odeslat, ani vytisknout, takže zůstal „uzamčený“ v počítači, a tak jsem ho ze zoufalství začala z obrazovky přepisovat na psacím stroji. Naštěstí přišel Vlád'a Mlynář, který to s počítači uměl a dělal nám, začátečníkům, jakousi neoficiální „počítačovou podporu“, a ten mi článek „vysvobodil“.

Hned od počátku jsem zjistila, že nejhorší, co člověk může při potížích s počítačem udělat, je otevřít si náповědu. O tom se vypráví takový vtíp: Pilot v letadle ztratí orientaci a vysílá na zem zoufalý signál: „*Pomoc! Ztráta orientace! Sdělte nám, kde se nalézáme!*“ Zdola se ozve odpověď: „*Nalézáte se v letadle.*“ Pilot vyslechne odpověď, která je formálně správná, ale fakticky k ničemu a řekne si: „*No tak sláva, už vím, kde jsme.*“ Podle charakteru té odpovědi pozná, že se nalézá nad podnikem Microsoft.

Práce v Lidovkách mě nesmírně bavila, ale vydržela jsem tam jen necelé dva roky. Přece jen to byl velký shon. V roce 1993 jsem si musela jít lehnout do nemocnice na opravu endoprotézy a pak už jsem se do Lidovek nevrátila. Přešla jsem do týdeníku Ekonom. Začátkem devadesátých let začaly totiž vznikat nejrůznější barevné časopisy – čím barevnější tím lepší - a tak se i týdenní příloha Hospodářských novin, do té doby tištěná černobíle na novinovém papíře, změnila (podle tehdejšího módního výrazu „transformovala“) v barevný týdeník, tištěný na křídě.

V tomto týdeníku jsem měla na starosti sociální politiku. Pracovala jsem tam až do roku 1995, kdy se mi porouchala druhá endoprotéza. Po návratu z nemocnice jsem viděla, že novinářina se - až na výjimky – bez zdravých nohou dělat nedá. Dala jsem tedy výpověď a přemýšlela, co dál.

Po „sametové revoluci“ začaly vznikat různé spolky a občanská sdružení. Ani my, rodiče dětí s vadou sluchu, jsme nemohli zůstat pozadu. Hned někdy v únoru 1990 pozval Ing. Hrubý do jedné dejvické hospody své známé rodiče a přátele, že založíme sdružení. I když pozvání nebylo nijak inzerováno, přišla nečekaná spousta lidí, takže hospoda nestačila a museli jsme se přesunout do velké posluchárny ČVUT, kterou Ing. Hrubý prozíravě předem zamluvil. Tehdy se poprvé (a pak ještě mnohokrát) osvědčil jako výborný organizátor. Tak vznikla Federace rodičů a přátel sluchově postižených (FRPSP). Název Federace vymyslel Ing. Hrubý, protože předpokládal, že půjde o „střečovou“ organizaci, která bude časem sdružovat rodičovské organizace na jednotlivých školách. K tomu ale nikdy nedošlo. Ostatně v roce 1990 ze spousty nově vzniklých občanských sdružení chtělo být každé druhé „střečové“ a řídit a ovládat ty ostatní.

Ve FRPSP jsem nejdřív byla obyčejnou členkou a pak jsem tam pracovala na poloviční úvazek (od roku 1995) jako redaktorka INFO – Zpravodaje a referentka pro fund-raising. Při výrobě INFAs jsem se naučila uživatelsky ovládat počítač. Fund-raising nebyl jednoduchý: bylo „hodně slimáků a málo kapusty“⁷⁵ (každá z nově vzniklých organizací usilovala o štedré a velkorysé dárce). Mým největším úspěchem bylo získání příspěvků od pojišťovny Kooperativa, podpory PPF školce Pipan a umístění do programu Adventních koncertů v České televizi.

⁷⁵ – jak píše Karel Čapek ve hře „Ze života hmyzu“

Krátký čas jsem byla předsedkyní FRPSP, ale rozešla jsem se s Ing. Hrubým v názoru na její účel a poslání. Ing. Hrubý usiloval o to, aby se FRPSP stala silnou, mezinárodně uznávanou organizací se zapojením do evropských struktur (proto také uspořádal v Praze světový kongres rodičů neslyšících, na němž opět osvědčil své vynikající organizační schopnosti), kdežto já jsem viděla Federaci spíše jako přátelský rodičovský klub, který by hájil zájmy rodičů, kde by se členové scházeli a vyměňovali si zkušenosti.

Ke konfliktu došlo v době, kdy Ing. Hrubý přihlásil FRPSP do jakéhosi evropského vzdělávacího programu, což se mi velice nelíbilo. Dnes vidím, že měl pravdu – jinde než v Evropských fondech se dotace shánějí jen těžko. Tehdy ale mě Ing. Hrubý nepřesvědčil a tak se snažil, abych se vzdala své funkce. K tomu použil i určité nezcela čisté metody. Řekla jsem si, že další konflikty s takovým člověkem nemají cenu a funkci jsem složila.

Když jsem v roce 1995 skončila v Ekonomu, nechtělo se mi zůstat doma. Za výlohou jednoho knihkupectví ve Spálené ulici jsem narazila na vývěsku, že časopis Nové knihy přijme redaktora dokumentační rubriky. Šla jsem se tam podívat. Paní šéfredaktorce se nezdál můj věk (62 let), ale místo toho, aby mě rovnou vyhodila, řekla, že bych pro ně mohla pracovat jako externí recenzent. Zároveň mě upozornila, že Nové knihy ekonomickou literaturu recenzují jen zřídka, a zeptala se, v čem se ještě vyznám. Vzpomněla jsem si, že vlastně mám pedagogickou aprobaci a taky že jsem přečetla pár dětských knih (jak jsem kdysi pro Tebe vybírala knížky na čtení) a s nebetyčnou drzostí jsem řekla, že mám zkušenosti v oboru pedagogiky a dětské beletrie. Paní šéfredaktorka mě zavedla do druhé místnosti, kde byly na stolech a policích hromady novinek, jak je tam posílali z nejrůznějších nakladatelství se žádostmi o recenzi. „Tady si něco vyberte a za týden nám přineste recenzi. Hlavně prosím stručně, Nové knihy nejsou nafukovací!“

Tak pro mě začala práce, která byla spíš zábavou. Kolega Dittmar, dřívější dlouholetý nakladatelský redaktor Albatrosu, se specializoval na beletrii pro starší školáky a dospívající mládež a tak se mým „oborem“ staly pohádky, knížky pro předškoláky, dětské encyklopedie a pedagogické příručky – hlavně z nakladatelství „Portál“. Občas jsem si také „stříhla“ něco ekonomického, ale to nebylo moc často. Recenzní výtisky jsme si mohli ponechat a navíc jsme si podle zájmu vybírali i z ostatních, nerecenzovaných novinek. Většinu takto získaných knih jsem rozdala – pedagogickou literaturu do knihovny FRSP, dětské knížky vnukům.

Redakce sídlila v Domě odborových svazů na Žižkově. V přízemí byl malý, ale dobře zásobovaný butik. Honoráře nám vypláceli jednou za měsíc (nebo i za delší dobu) v hotovosti a já jsem je většinou hned utrácela v tom butiku. Mám odtamtud své nejlepší kousky oblečení.

Tato idyla skončila asi po pěti letech, kdy časopis „Nové knihy“ zanikl „vytunelováním“, což byl specifický jev na hranici podvodu, provázející privatizaci. Provádělo se to tak, že jednotlivec nebo firma získal nějaký podnik (většinou na dluh, banky v té době ochotně půjčovaly). Do své původní nebo (za tím účelem) nově založené firmy nový majitel převedl ty nejlepší části privatizovaného podniku a ten pak za nějakou dobu zákonitě zkrachoval. U Nových knih to bylo tak, že jejich majitel (jakási liberecká firma, podnikající krom jiného v realitách a v cestovním ruchu) přelévala jejich veškerý zisk (ostatně nevelký) do svých dalších aktivit a na časopis nechala vyhlásit konkurz.

Psaní pro Nové knihy byla spíš zábava, práci jsem si našla v Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, kde působím dodnes. Zástupcem ředitele (a hybnou silou ústavu) zde byl Ing. Milan Horálek, s kterým jsem se znala už od dob VŠE. Po listopadové revoluci (byla-li to revoluce, to ponechme historikům) působil Milan Horálek v české vládě jako ministr práce a sociálních věcí. Vymyslel systém ochrany proti nezaměstnanosti – podle mého názoru velmi dobrý – a já jsem se s ním několikrát setkala jako novinářka, měla jsem s ním několik rozhovorů a o jeho systému jsem se vždy pochvalně zmiňovala.

Samozřejmě, když člověk někoho chválí, vzbudí jeho sympatie a tak když jsem zašla za Milanem Horálkem, jestli by pro mě nebylo ve VÚPSV místo, přivítal mě velmi vstřícně a zařadil mě do týmu Ing. Iva Baštýře, kde se zkoumalo životní minimum. Životní minimum je základ tzv. „sociální sítě“, je to částka, z níž se odvozuje většina sociálních dávek. Jestliže je moc vysoké, pak se lidem s nízkou kvalifikací nevyplatí pracovat a raději „žijí na dávkách“.

Způsob výpočtu životního minima byl stanoven někdy v roce 1988, ještě za „starého režimu“ a jeho úroveň byla stanovena moc vysoko. Na to jsme přišli velmi brzy a pak nastala hlavní potíž, se kterou se VÚPSV potýká dodnes: uvést naše závěry do praktického života. To ale není otázka vědecká, nýbrž politická a tak trvalo 10 let, než byly podmínky pro výpočet sociálních dávek zpřísněny. Nedošlo k tomu však na základě vědeckých argumentů, ale pod tlakem ekonomické nutnosti.

Teď pracuji spolu s JUDr. Danou Bruthansovou na otázkách vztahu zdravotní a sociální péče. Narážíme při tom na stejný problém, jako u stanovení životního minima. To se ukazuje např. u tzv. poplatků ve zdravotnictví. Na základě různých propočtů již dlouho dokazujeme, že pacient v nemocnici by měl a mohl minimální částkou přispívat alespoň na stravu a teplo (doma přece taky jí a topí). Jenže když Ministerstvo zdravotnictví a poslanecká sněmovna nakonec uzákoní poplatek 60 Kč za den, stane se z toho prestižní politická záležitost a věcná argumentace jde stranou.

Takže už jsme v současnosti – v roce 2009 a vzpomínky končí. Ještě bych se chtěla omluvit, že jsem se místy nevyhnula poučování, jenže správně pochopit vlastní minulost chce i trochu znát, co bylo okolo.

Obsah

1.	Milá Lucinko,	1
2.	Marie Stivínová	3
3.	Prarodiče Pössnerovi. Strýček Pepa Volman	8
4.	Moji rodiče.....	12
5.	Od narození do konce války	17
6.	Po válce v Čelákovících.....	24
7.	Praha, vysoká škola, svatba s Mirkem	33
8.	Mirkovi rodiče	40
9.	ČKD Dukla, Jindra *1958	43
10.	ČVUT, Honza *1962, rozvod, stěhování do Krče, Milan.....	52
11.	Milanovi rodiče.....	59
12.	Pavel *1969, ÚVTEI, výměna bytů.....	61
13.	Náš první automobil, invalidita, Lucie *1979.....	68
14.	Od „sametové revoluce“ do dneška	75

Seznam obrázků

Obrázek 1	Babičina chalupa v Černolicích (foto z roku 2007).....	4
Obrázek 2	Marie Stivínová ve své zahradě.....	5
Obrázek 3	Strýček Pepa Volman o svých padesátinách.....	8
Obrázek 4	Dnešní podoba Volmanovy vily	8
Obrázek 5	Babička Hana Pössnerová v 16 letech – ještě jako Volmanová.....	9
Obrázek 6	Babička Pössnerová se mnou a s Bětou na plovárně (1942).....	9
Obrázek 7	Hana a Josef Pössnerovi (kolem roku 1940).....	10
Obrázek 8	Babička Stivínová, moje maminka a já (1936).....	10
Obrázek 9	Věra Pössnerová v laboratoři (asi 1955).....	12
Obrázek 10	V Plískově asi 1970	12
Obrázek 11	Můj tatínek při oslavě svých padesátin na Letné (1958)	15
Obrázek 12	Fotomontáž 1988	15
Obrázek 13	Nová budova se skleníkem, kde jsme s maminkou bydlely.....	17
Obrázek 14	Dům v Čelákovících (1941).....	18
Obrázek 15	Lístek na brambory a chleba	19
Obrázek 16	Dětská ortopedická klinika prof. Hněvkovského v Praze 2	26
Obrázek 17	Legitimace SČM.....	29
Obrázek 18	Nádraží Těšnov, kde jsme se s Mirkem loučivali	31
Obrázek 19	Před Staroměstskou radnicí v květnu 1955.....	39
Obrázek 20	Tvůj pradědeček František s malým Jindrou	40
Obrázek 21	Věra Červenková	41
Obrázek 22	Podnik ČKD Dukla v Praze - Karlíně.....	43
Obrázek 23	Stalinův pomník.....	45
Obrázek 24	Týden starý Jindra	47
Obrázek 25	Zakládáme účetní doklady v ČKD Dukle	48
Obrázek 26	Jindra a Jirka na procházce (1959)	49
Obrázek 27	Jindra s Mirkem na Letné 1961	51
Obrázek 28	Honzík na Letné 1966. V pozadí „Molochov“, kde jsme bydleli.	55
Obrázek 29	Podruhé nevěstou, květen 1969	58
Obrázek 30	Milanova maminka Marie (duben 1982, kdy jí bylo už téměř 90 let)	59
Obrázek 31	Milan s rodiči počátkem 50. let. (Milanovi bylo asi 20, mamince přes 50, tatínkovi téměř 65).....	59
Obrázek 32	Pavel v „kyčelním strojku“ s Jindrou a Honzou (v Krči 1970).....	61
Obrázek 33	Pavel, Honza a já před domem v Krči (1970).....	62
Obrázek 34	Na Lužnici (1971).....	64
Obrázek 35	Jindra na terase ve Vápencové (1973).....	65
Obrázek 36	Pavel a jeho králíci	66
Obrázek 37	Náš „Ferda“ před chalupou v Plískově (kolem roku 1980)	68
Obrázek 38	Jindra se svými bratry a bratrance (1977)	69
Obrázek 39	Svatba Tvých rodičů 1978	70
Obrázek 40	Jindra s Luckou v parku na Rokosce 1982	71
Obrázek 41	Na terase domu v Žebráce (v létě 1980).	72
Obrázek 42	Prababička Červenková gratuluje Tvému tatínkovi a Janě Betlachové k svatbě (1987)	74